

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Ezrah ra'anan

Ṭoiber, Yiśra'el Iserl

לרסיא לארשי, רביוט

Presburg, 622 [1861 oder 1862]

וילכ יאשונ

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9526

הם המתברים פרושים על ספריו.

רבנו מנחם מברכובא בן גדול בתורה ותלמיד לרבנו מאיר ורבנו ראובן וכדפסו ממנו חדושים שה"ג מ"ג מ' 46 רפי' על ח"א מקפד היד ומציא מרן צ"י פרושו ולפי דעת שה"ג אפשר שהוא הר"ר מנחם אשר הזכירו תוס' בחולין כ"ד ע"א וציקט לחצר פרק צקוף ה' צרכות צקדר ובלשון הרמז"ס אך יראת הרמז"ס עמד על פניו וכמעט מזה לקיים אל תוקף ועיי' כ"מ פ"ד ה' יוד מזכירו.

הריטבי"א רבנו י"ט צ"ר אברהם בן אשצילי חצר ספר הזכרון להליל ולהליץ בעד הרמז"ס מהשגות שהשיג עליו הרמז"ן בפ"י התורה כמ"ס מהרי"טו בדרשותיו לפנת פענח דף ק"ח שה"ג, ויש מיחסי אליו קפד מגדל עוז על הרמז"ס וכ' צשה"ג שא"ז אמת כ"א הוא לרש"ט המחבר כתר ט"ט, עיי' שלשלת הקצלה דפוס זאלקאווא דף מ"ה ע"ב כתב שהרש"ט א והרמז"ן היו רבותיו.

מגיד משנה חצרו רבנו וידאל די טולושא (טולוס) ומרן בהקדמת כ"מ העיד שהי' חצרו של הר"ן ונפטר קודם הר"ן כמו שהוכיח צקורא הדורות ומזכירו בנמוקי יוסף לרי"ף מס' מ"ק והוא בנוסחאות שלפנינו נקרא על שם הר"ן ואינו ממנו כמו שצירר צק' שה"ג צסס ק' יד מלאכי וחי בשנת ה"א קל"ה ס"ג.

מ"ה יצחק די לויאן בן הרב אליעזר בן לור ספרדי מן אנקונה חצר מן מהר"י אצוהצ מחצר מגל' אסתר להליל מהשג' רמז"ן

צק' המלות ומרן קורא לו רבנו הגדול עיי' שה"ג מ"ג 333. מהר"י קורקום מיולאיגרוט ספרד מלמד חבורו שחיבר על הרמז"ס חיבר על לשונות וקלחן הדפים הגאון חיד"א בקונטרס חיים שאל ח"צ ומרן מזכירו באצקת רוכל קי' ק"א וסי' ר' והרד"ז קורא לו חצרו ושקיל וטרי בהדיה בתשובה קי' ט"ס וגם הרב המצי"ט שקיל וטרי עם מהר"י קורקום בתשובותיו ח"א קי' ר"ץ שה"ג מ"ג 169.

כסף משנה עיי' שה"ג מ"ק 50 י"א שחיבר אחר צ"י י"א שחיבר חצרו צ"י מקור' ועיי' תוי"ט פ"ו משכ' צ' צרכו' משמע שחיבר צ"י

קודם כ"מ וחזר שם ומה שכ' צ"י ושלחו להרמ"ט מפא"ו שיסתדל להדפיסו אשר מזכיר מרן צ"י אך טרם כלה מלאכתו ויאסף יוסף אל עמו כי שם ביתו, והשלים מרן חצרו שנת י"ט, ושנת הי"ט עשה מהדורא בתרא, ואעפ"כ לא ראה ספר שלטני גבורי' הנדפס שנה אחת קוד' לכן ס"ר וראיתי כ"ח מ"ה לד קל"ד שכ' כי אדומים הזיל מכספו למען ילא לאור צקיועת ר' מנחם עזרי' מפא"ו ור' משה פרוינבלאו ע"ט. ולדעתי כמעט א"א הדבר, דהרי טרם דאה על לחיי נלח החרים מרן את ספר מאור עינים וע"פ שנים עדים יקום

דבר, ר' אלישע גאליקו ומר"ס אלטך המה ועידי' ע"ז ואחר כ"ד שנים עמד
הגאון רבנו ליווא צר כללאל המחבר ספר גור ארי' רבו של הגאון תוי"ט
ומחרימו פ"ט עיי' כ"ח מ"ה לד קמ"ב, ובכ"ז לא חס הגאון תוי"ט ומוזכירו בשם
חכם במנחו' פ' יוד משנה ג' בענין ציתוסין והרצ בעל מג"א ה' שבת דפ"ד
סק"ז עכ"פ קשה להאמין דר' עזרי' ישלח כספו מנגד להדפיס ספר מן איש
המחרימו (* ועיי' ל"ד דפוס לעומצערג ס"ר דף כ"ג סוף ע"ב ואף חיבר
מנו ספר הכללות על הליכו' עולם עיי' תוי"ט צ"מ פ"ד מ"ה ד"ה כל שהקף

הרשב"ץ מו"ה שמעון בר צמח הנקר' צפי הריצ"ס הרב דוראן והי"
איש ריצו, בקי בכל חכמו רופא בערי
ארום ומפני הלרות צדח, הפליג בזקנה והגיע לגבורות צ"ק אלגזייר היא
אלגיר רצף תחת מטא דבר ה' והי' תלמיד רבנו אפרים תלמיד הר"ן, חיבר
אוהב משפט זהר הרקיע חזור כפלא להליץ בעד רבנו רמז"ס צמנין המלוות
משצ"ץ ג' חלקים, יצין שמוע', מאמר חנוץ, וכח כפשו שנת ר"ד רבנו רכ"ז וסימן
"ל זכר עולם יהי' לדי ק", עיי' מג"א רכ"ג ס"ק ל"א, שה"ג מ"ג ו"ט 169
ועיי' שה"ג מ"ק 29

הגהת מיימוניות חיזרם רבנו מאיר הכהן, תלמיד מהר"ם צר
צרוך ותלמידו משצ"ץ עיי' שה"ק דפוס זאלקאווא דף

מ"ח והי' תלמיד מהר"ם מרוטנבורק שה"ג מ"ס מערכת ה'
מהר"ם פאדובה, המדפיס ספרי רמז"ס ועשה הגהות ועלה לשמים שנת
שבה כאשר כתבו כבר לעיל. עיי' שה"ג מ"ס מערכת ה'
לחם משנה חזרו גאון מהר"א רי צונון, והתחיל לחבר ספרו קודם
שראה כסף משנה, ונדפס ספר משנה לחם השקיל וערי על
דברי לחם משנה, שה"ג מ"ס, אבל רק כמה הלכות כתב קודם שידע מכסף
משנה עיי' פ"ו ה"ז מ"א צל"מ ודר"ק.

משנה למלך גאון עזרו תלמיד מן מהר"ם הלוי חתן עוהר"א רוזאניס
ובשה"ג מ"ג בשם פרי תואר צסי' פ"ד ס"ק י"ג הביא שלא
רלה להדפיס ספרו צחייו, לבל יעמד חי ויטעם בכרונת דבריו ויחשוב
שהשיג עליו ולדעתו מרוצ ענוה עשה כן, באמר מה יתן זה לפוס רבנו
וקדרם תלמיד המחכים דבותיו מוהר"י כולי, ויאסף הרב מ"ל אל עמו בחג
הפסח תפ"ג לפ"ק. שם ספרו משנה למלך מגיד, לחם משנה, בקף משכ'
אף חיבר ספר פרשת דרכים.

(*) רבנו ליווא מת שנת שס"ט למספרם 1609 ובני אדר שני עמד לפני המלך
רוזולוסוס השני ע"י השר טובא דע בראהע, ואנכי וכיחי להתפלל על קברו זבוחו ונן
לי ולכל צ"ב, ואודות המרס על מ"ע, הגאון מו"ה יעקב עמדין כ', לא תתעב אדומי
כי אחיד הוא" דפ"ח ושפתים יושק. ודע כי נכדו הגאון מו"ה נפתלי כ"ץ כ' עליו מורי
וקני מו"ה ליווא מסראג אשר שמש ברופ הקדש עיי' ספר גל עפר לבי ושו"ת

פרי חדש חזר ס' מים חיים על לשונות הרמז"ס וקל"ג כ' צסוף
 על א"ח ה' פסק והוא הרב הגאון מו"ה חזקיה די סילווא,
 עיר מולדתו ליווארני, פרי קדש הלולים, ועמדו חכמי זמנו כנגדו עד
 שרצני מלרים גזרו שלא ללמוד ספריו, בכל זאת מיד אחרי דור ההוא הי'
 תלמידו אב"ד במלרים ונהג על פי הוראותיו, וכל חכמי ישראל שותים בלמא
 דבריו, שה"ג מ"ג, עד שגם הרב פרי חואר (כאשר כ' מגאון אחד שהעיר
 שהי' עמו) הלך על קבר פ"ח לבקש מחיל'.

הלכה למשה על הרמז"ס מן
 דבר משה ויד משה.
 מגן שאול טו"ת על הרמז"ס
 מגיקו של פ"ח.
 פרי אדמה, מהרב מוצהק אב"ד
 בעיר הקדש ת"ו.
 שער המלך חבור מפואר, עם
 הגהת טעם למלך, מטעמים אלו
 עשה חכ' מחכמי פראג ושם בהסכמ'
 הגאון אור חדש ראה כי ג' דורות
 מאחרונים מה שהשיגו השיג אחד
 מן הראשונים.
 לרור החיים, חזרם חזר של
 שער המלך מו"ה חיים ז"ל.
 מחכה אפרים על לשונות
 הרמז"ס.
 זכי אהובה על ח"צ של רמז"ס,
 מן מוריכו הגאון מו"ה יהונתן
 אייבענשיטץ, ומ"ז הגאון כתגדל על
 זרכי הגאון מו"ה זרח איידליץ והוא
 גם הוא ספר לנו צטס רבו מגודל
 קדושת הגאון מוהר"י ויקוים צו כל
 כלי וכו'. זאת נחל' עצדי ה'. ועיי'
 צספר לוחות עדות.
 מרכבת המטכה על ג' חלקי
 רמז"ס מלאים חריפות.
 עמק המלך, מגאון סי סמוד
 לזמניו במדינתו.
 מרגניתא עזא על ספר המלות
 להליל רצנו מן השג' הרמז"ן.

צארות מים על לשונות הרמז"ס
 וש"ת.
 לצמת להליל רצנו מחילי השגות
 אשר השליך עליו הרמז"ן.
 צכי דוד חדושים מקודרים מן
 הרב מו"ה פלקון על לשונות.
 צכי יהודה על לשונות.
 דת ואש צאור לה' כלאים.
 לור תעודה חזרם מהר"ם
 מרזוק על השלוחין.
 קהלת יעקב מן מוהר"י אבעלי
 ז"ל.
 קול יעקב מן מוהר"י שאול אב"ד
 באיזמיר.
 קהלת קופרים מן ר' חכני קסים
 על שרשי מלות.
 מעשה רקס מן מו"ה מקעוד חי
 רקס נדפס סנת ובו חסייתי, והרב
 חוס' חדשים מזכירו בע"ז פ"ג מטנ'
 צ' ובו תמל' חדושי' מרצנו הרמז"ס.
 סיירי קרבן, על הרמז"ס מן
 מו"ה יעקב דוד הוא דוד בעל
 קרבן עדה.
 קרית מלך רב מהגאון שער
 אפרים.
 קרית ספר, מוצר דברי דאוריית'
 ודרבנן ברצנו הרמז"ס.
 ראשון לליון מהרב ר' חיים צן
 עטר שיטות על קלת מס' לברר
 דעת רצנו.
 רוח אלי על לשונות הרמז"ס.

<p>הגהת מוהר"א שטרן בסוף ספר בני יעקב הלכה למשה מן מהר"ם מחבר דברי משה. פירוש דוד מן הרב הגאון מו"ה דוד. סדר משנה מן הגאון מו"ה וואלק באסקאוויץ חזר על כל חלקי רמב"ם וכדפסק חלק ראשון. יד המלך אשר חזר הגאון מו"ה אלעזר לאנדוי בן החכם ר' ישראל, בן הגאון מו"ה יחזקאל פ"ת וסדר ישראל אבד"ק פראג.</p>	<p>עץ החיים, מן הגאון מו"ה חיים אבולעפיה ז"ל. לבוש אור יקרות על המור וקה"ח מהגאון לבוש. פרי אדמה, וספר צורות מים מן מוהר"י שאנגי. משנה להם כדפסק בזאלקורא שתקי"א. על לסוכותיו מן מו"ה בנימין אקפנוזי המפרש דברי הראש"ע. בני יהודה, מן הרב מוה"ר די עיוש ורת אש שו"ת ובאר ה'כלאי'.</p>
--	--

הגאון ר' הרש"חיות בספריו אשר גם לי להאיר עינים בחבורי זה.
 "ועל קה"ח חיצו ר"ע ז"כ דוד ז"כ עובדי"ז לוציטה קה"ח כ' שחש כחה
 של תורה זיניהם עד שעמד להן גואל הרב הגאון הגדול התחכמון
 נר המערבי קנהדרא רבא, בולינא דנהורא, המאיר בחכמתו לבני גולה,"
 וגם מהר"ם מטראכי הנקרא המצי"ע בר פלוגתא דמרן חזר קרית
 ספר צק' הרמב"ם ז"ל.

ואף חיצו על קה"ח החכ' ר' לוי בן חזי' אשר הלך מלאמארא לעיר
 קאלניק, האעב, דמשק, לפת, ירוסלי, ושם הי' רב בר פלוגתי' מן מהר"י
 זי רב, והעיד כי כמעט מנכא אלי' מזרחי חתם על דבריו בלי שיראה אותם
 שה"ג מ"ג מ"ל 3. סה

והגאון בעל תוי"ט חיצו ספר הנקרא פרשת החדש על ה' קה"ח
 עיי' תוי"ט פ"א סנהדרין משנה ז' * ולא זכינו לדאמו ס'. שיכל
 את ידיו אשר פרו יתן בעטו עט סופר מהיר, קולו כנהר שאינו פוסק
 בנועם שיח ומלילה יפה, והסכים על ש"ך י"ד שנת צק"דט, ושנת שע"ז בן
 ל"ח שנה הדפיק ספרו תוי"ט ומדברי הגאון אליה רבה א"ח סי' תק"סו
 נראה שחי ערך תי"ב שה"ג מ"ג מ"י 92.

יתעדנו הקדושים כלל לח, עד זיאת דאן ומורה, אלה הספרים אשר ישנו
 פה ואשר איננו פה, אולי לפניך הקורא גלויס וידועים, מי יגלה
 עפר מעיניך רבנו משה איש אלהים וראית המון ספרים אשר חזרו גדולי
 הזמן, ובכל עיר ועיר כמעט לזכר דברך, אחרי עלותך השניית'אז גם אתה

* ומספר פרשת החדש לא ידע בספר גל עד מאומה, ותמה אני על הגאון
 שיר אשר עיניו משועמות על כל הספר שס. אף כי כולד בניארן והוא שקר
 עיי' בפתח עינים.

חדע, כי איש כגבורתו יעיד על עלמו כיכרים דברי אמת ושקר אין לו רגלים, וספרך יעיד על גאוך, ואתה ודברך חי וקים לעולם.

ספרים אשר היו לפני רבנו

סדור אשר התפלל מתוכו רצו הוא אשר יקר ר' עמרם גאון ושם כי כד חזי אינש גוי מצרך ורצו חולק ופוקק צין ראה או לא ראה מצרך כ"כ צנו רצו אברהם בלקוטים הנדפסים אלל מעשי רוקח, וקדור הלזה הי' לפני כל רבותינו ונשארו על שפתם עיי' רש"י גיטין כ"ט ע"ג וצרכו דף מ"ט ועיי' מאור עינים פכ"ג ו' ומזה יש להחליט כי לא לצד נוסחת התפלה אף גם הדין הי' נקודר מד' עמרם ז"ל, והוא הגאון אשר שלח נוסחת התפלה ונקוריא שנת תר"י לאלף החמישי אשר נתונה שם לריש גלותא וח"י שנים חי צמלכותו שם עד תרכ"ח, ואז הלך לשפאניען או אספניא, ולפי עדות הגאון רצו בעל חמש קופר חלק א"ח תשו' ע"ז ר' עמרם נקצר בעמאגנאלא והוא ראה שם קצרו, ושני יקום פורקן מה שאכן אומרים הם מסדור ר' עמרם. — *

נוסחת התפלה אשר התפלל רצו הוא תפלת

ספרד ועיי' ה' תפלה, וה' מ"ע פ"ו ה"ג הביא נוסח מסדור כאלו הוא נקרא מלא ועיי' מ"ט הרב הכותב תולדות דרשי, אכן על רצו הטור לא יאות הדרך הזה דהרי רצו הטור י"ד קיומן רמ"ז הביא ג"כ הפסוק שועת עניים אתה תשמע ועליו א"א לאמר שהי' טבור צפיו נוסחת התפלה, דהטור הי' אשכנזי וצלי ספק לא החליף נוסחת תפלת אשכנזי צספרדית ועיי' מ"ט צספר כגיד ומלוה די"צ שערים כנגד י"צ שצטים וכל אחד עולה דרך שער אחד (**), וצמקום אחר כתבתי דונה"ט כתבו הפוסקים לעשות י"צ חלוקה צצהכ"כ ועיי' מ"ט רצו צתשו' פאר הדור קי' קמ"ה ויש שם קלת דברים תמוהים ע"כ העיקר כמ"ט מו"ה ליב חנולם כי כוונתם על פסוק ל"ד ב"ה איוב, עד כה רצנו מסדור שהי' לפני רצנו (***) ועתה נראה מיתר ספריו. צהקדמותו לקסר היד כ' רצו כי משני גמרות ומן התוספות ונספרא ומספרי ומן התוספתות מכולם יתברר האסור והמותר, וכבר העיר בלדק הגאון

(*) ועיי' מג"א ר"ס ק"ח הביא ירושלמי אע"פ שאלחנו לבס סדר תפלות, והוא ל"ע כי לפי נוסחא שלפנינו כתיב סדר מועדים והיינו שלא לזלזל צייט שני ועיי' שהרגיש בזה חד מאחרונים.

(**) ועיי' צצ"ת סגד לאברהם א"ח תשו' ט' שמונת לשונות מנוסחת אשכנזי לספרד, הדר הוא לכל חסידיו.

(***) ובאמת הנחת פסוקים צציווקלת הי' אללם דבר הרגיל עיי' טור י"ד רס"י ע"ד להבדיל בין צהמה טמאה לטהורה ובי' סרן צצ"י תימא דלא אשכחן בקרא אלל צהאי ליטא להבדיל בין הטמא ובין הטהור? ועיי' רש"י ויקרא כ"ו פ"ו מנאן שהשלוס שקול כנגד הכל וכן אמר ישע"י מ"ח עושה שלום ובורא את הכל, ובאמת כתיב ובורא רע, רק מסדרי תפלה קצרו ובורא הכל, ובאלו נקמד מ"ש ל"ד הביא

ר' הרש חיות? והגאון שי"ר השיב לו הפי" מן התוספות מה שהוקיפו
 רבנן קבוראי בש"ס במקומות הרבה כמו כל הסוגי' הקדושין שאלו הי' שני
 מיני תוספות לא היו נשכחים מירושלמי ומדרש ובה"ג עיי' אולר נחמד
 ח"א לר"כ ח. ירושלמי, ואף על קדר קדשים שכ' יש לנו ה' קדרים וחסר
 לנו עהרות, כמו שכראה בהקדמתו. ואף לפני הראש"ד הי' ירושלמי קדשים
 ולפעמי' הי' לפניו נוסחא אחרת זירושלמי עיי' כ"מ ותוי"ט פ"ה מ"א
 כלאים ד"ה ונטועות, והגאון בעל קרבן כתנאל כ' כי גם מאשר יש לפנינו
 היום נחסר מאשר הי' לפניו כאשר הביא הגאון ר' הרש חיות בספרו
 בשמו וראה בתוס' קדושין סוף פ"ק דף ל"ט ד"ה מחשבה הוא ענין מפורש
 זירושלמי, ורבותינו בעלי תוס' לא הזכירוהו ועיי' שה"ג מ"ס מ"י. —
 ה' ציצית מרצ הא י ג א ר ון כתוב לפניו בלשון ערבי כאשר כ'
 בתשובתו סי' כ"א ומהר"ם אלשקר סי' י"ז עדין ראה אותם.
 מכלתא דר' יטעאל שחיבר מאלה שמות עד סוף התורה ועיי'
 תוי"ט פ"ד מנחות, ולדעת הגאון ר"ה חיות באגרת בקורת דף ה' הנה
 ספרי זוטא, ובשלשלת הקבלה דפוס זאלקאווא דף כ' ע"ב מזכיר מכלתא
 של צ"ע משמות עד סוף כל התורה. מדרש על תהילים ועיי' רב
 המגיד ה"ת הי"צ. ילקוט שמעוני עיי' פ"ג מה"ח הי"צ ועיי' חות
 יאיר סי' קמ"ו. —

מכלתא דר"ע, וכבר ראיתי שכתבו מעולם לא כמלא מכלתא מר"ע,
 ואפש' אותו של צ"ע הוא שה"ג מ"ס. מכלתא דר'
 כהנא ומזכיר רבנו מנוח בה' לולב. מדרש שוחר טוב עיי' רב
 המגיד פ"ג מה' חנוכה ה' י"צ ועיי' אגרת בקורת שהוא ירושלמי וא"כ
 אפשר שגון ירושלמי שאב זאת רבנו.

גמר' כתובה מה' מאות שנה לפני זמנו על הגויל עיי'
 אולר נחמד מחברת א' לר' 158, זיהע גאטטעסדי ענטטוינע פֿאַר-
 טראַגע מהחכם לונץ בשם ספר לדה לדרך לר' מ"ז. מדרש פסיקתא
 הוא ספר לקח טוב אשר מוצא בראש"ע על התורה וברש"ס פ'
 מקץ, ובה' דעות למדה תורה דרך ארץ הוא לשון פסיקתא דר' טובי' פ'
 תבא, ור' טובי' הי' אשכנזי ומזכיר בספרו פ' אמור, ואני כותב זאת
 לזכרון מה שעשו קהל מאגעכלא עיי' אולר נחמד מ"א לר' קכ"ט דר' טובי'
 בר' אליעזר שמו וטובי' עלה למרום והניח אחריו בן כמותו התשצ"ט
 אשר לעת זקנתו לקח בת הראש"ן בן כראה לי אם לא שגייתי — ואח"כ
 ראיתי בשה"ג מ"ג מ"ט ששמו רבנו טובי' בר' אליעזר בזמן הרי"ף וא"כ

רש"ס דברים ל"ב בדכתיב וכו' והוא פיוט לריה ליום ב', והחכם יש"ר הביא בשם
 זוהר פ' שמיני פי' על פסוק ויכון נחמד כסאו, נחמד ולא בדינא? ובפסוק כתיב
 בלדק, ואח"כ ראיתי כי בעל לשון חכמים העיר מה שאנו אומרים ערה, מלכי
 ואלהי סלח נא לעון, והיכן מנינו בכל התורה הנוסחא מלכי ואלהי? ונודאי דלא
 קפדי ע"ז וק"ל. —

Batsch Hannon

הרי ידענו כי צקוף ימי דש"י הי' גזיר' תתנ"ו א"כ ע"כ האריך ימים רבים.
 וצביליאטעק של דוכס צפלארענץ ראה קלת מספרו הגאון חיד"א ע"ש
 כנלפע"ד. ואם שגייתי הגאונים צרצ עוצם יסלחו לפטע הלעיר צאלפי
 ישראל, אמנם עדן פני חמרמרו מפני דשע עריץ כי מתערה באזרח רענן
 לאמר פה צהרת, אליו אני אומר, הרפו ממנו הרפו, ואתה הגדת היום
 את אשר עשיתה עמדי טובה את אשר סגרתי ה' צידך, רבים סגרו ורבים
 יסגרו, ואם על מרן כ' תוי"ט פ' י"א מ"ח כי ניים וטכצ, פ"ו מ"א דתמיד
 כ' על דשצ"א תי' חלוט, תמורה א' משנה ה' כ' תוי"ט שאצדה הצקיאיות
 מן רבותינו צעלי תוס' — אנוט אנוט קרוץ מחומר מה נענו אצתרייהו —
 עוד זאת אגיד לך כי הי' "לפני" רצנו ירושלמי עדיות ומזכירו פי'
 המשנה פ"ו דעדיות, וספר הנקרא חגי אור תגי עיי' תוי"ט פ"ז
 מ"ה סוטה ועיי' שה"ג שיש צו סודות — ואף הלכות גדולות הי' לפניו
 כתוב צלשון עברי וערבי עיי' בהקדמה לפי' המשנה ואם לפניו חקרים
 לפניו היו גלוי' וידועי', והרי הגאון אזולאי מנה לצד משאר ספרים רק ל"ו
 מדרשי' הנאצרו ע"י טלטולי' ויקוים צנו וימלא הארץ דעה כמי' לים מכסי'.
 ועתה אלהים! הן לגלות מציון גאון ישראל נפשי שוקקה, רברי צר
 מיימון צקרצ לצבי חוקקה, כל הראני אור צהיר וחשכת עשתנותי
 צנרך תאיר לתען לא אצוש כי ידצרו צשער — ולא אוכל להצליג עטי
 נגד חכמים צעיניהם ומדצרים דצרים מרים כלענה נגד קדושי עליון
 שהציאו מאמנם צסס חז"ל ואחר חפוש צתלמוד וצמדש לא נמלאו רק
 צפי המון? כמו הכל תלוי צמזל אפי' ס"ת צצהיכל, גם הגאון מהר"ם
 סיק שהציא מאמר זה עיי' כ"ח ח"ג דף ק', ואנכי אשאל להם מי צס
 מאמנם כאלה צפי המון? אם לא באיזה מדרש הי' אשר נאצד מאמנו,
 ומאמר כזה הוא אור מולל מאש — והנה לצבי ישראל אם אין נציאים
 צני נציאים הם — והגאון מו"ה ישעי' צרלין תמה עמ"ס רצנו צפ"א מה'
 צרכות, כיון שנתמנה אדם פרוס למטה נעשה רשע מלמעלה (*), מאין לקח
 רצנו זאת? וצאמת קרה זאת לכמה מדרשים כמו למה נקרא שמו חזיר,
 ורצ"ז ח"צ ססי' תתכ"ח והאריך צזה צמלרף ס"ח וצמ"כ צפ' ס"א לראשון
 ופ' כ"צ לשני ומזכיר רצנו פרכי דר"א ודר"ק.

ועתה נראה מי המה מתנגדיו ומדוע הלחמו כנגדו?

הראב"ד הוא האיש אשר חילי שדי עמו וצידו קסת גבורים, ראצ"ד
 חתן הראצ"ד, תלמיד רצנו משה הדרשן ורצנו משולם, חיבר
 חדושים על ס"ק והסגות על הרי"ף, ושו"ת, ופי' תורת כהנים. והרצות
 יאיר סי' ק"ה כ' שאינו מצעל הסגו"ת אמנם הגאון חיד"א כ' שצפ' צ'
 (* ובאמת מלינו להיפך מוסלן לו כל עונותיו? ואפשר הפי' למטה, ע"י תחבולה,
 כמו שהי' בנה"ג צבית שני וק"ל.

אזרח רענן

דכלים כ' הראצ"ד שעשה פי' תורת כהנים וכן צפרושו לעדיות קוף פ"ג
 וחצר ספר באקור והתר וקראו אקור נשהו, ולמד יחד עם צעל המארר
 ועיי' בתמים דעים קי' רמ"ה ועלה לשמים תתקנ"ח או כ"ט לאלק החמישי
 וא"כ עשה השגו' בקוף ימיו ויש שכתבו בזה שאמר עליו רצנו אם התחיל לא
 יקיי', וגם ראצ"ד אמר על רצנו שהוא נער ואנחנו ישישי', ועל קה"ח לא עשה
 השגו' ועיי' פ"ז מה' קה"ח כ' שלא ירד לדקדק אחריו כי ירד לתכליתו ועיי'
 שה"ג מ"ג מ"א. ולפעמים לפרש ולא להשיג בא עיי' פ"ז מה' עבדים שם צכ"מ,
 ולפעמי' הפליג דברי רצנו פ"א הי"ד מה' י"ט והודעת ב"ד כמאה עדים.
 הי' ראש לחכמי לוניל. והחכם יאסט צטס החכם קארמאלי כ' בחצורו
 החדש הנקרא: דמו יודענטהויג מונד זיינע סעקטען דעיר מולדת הראצ"ד
 הוא פאסקווירא ואת ספר מ"כ לדעת יד מלאכי כללי הרמז"ס קי' מ"ג
 צטס מו"ה חכמי קזיז לא דאה. ולדעת מנחם עזרי' קסי' ק"ח שכ' הראצ"ה
 לא כוון לנעט צכצוד רצנו רק חשף זרועו לנעטן שלא ליסרכו כולי
 עלמא בתריה צכפר מ"כ א"כ מנמע שהי' לפניו ספר מ"כ אך לפי
 חשבון הזמנים נראה יותר דברי מו"ה חכמי קזיז, וכאשר השלים העתקתו
 מהשגותיו, מיד העתיקו זה בחקר וזה ציתר וכן צאו צדפוס ע"כ לפני
 מנן חקרו איזה השגות אשר לא השיצ עליהן ועיי' תוי"ט כליס פרק כ"ד
 ועיי' תולדות רש"י דף מ"ו צטס שו"ת מהר"ם אלסקר קי' מ"ו ורק על דרך
 זה הנחלן אולרות הראשונים וסגולות הקדמונים באשר העתיקו רבים
 לנעטן לדור אחרון על עפה יקום.*

רמ"ך הו"א משה כהן לאל עליון בזמן הראצ"ד, ונתחילה נשלחו אליו
 השגותיו צטס חכמי לוניל כי בדצי"טא יטאו מנכוראח"ס חפץ להתדמו'
 לראצ"ד והקיר מוקה הצושה מועל פניו ודרך קסתו כלד ומזכירו מנן עיי'
 ריב"ש קי' ק"י ולדעת שה"ג מ"ג מ"מ, נראה ששנים היו בקוראי שום רמ"ך.
 רבנו יהונתן הכהן, המפורסם מחכמי לוניל שפי' כונה הלכות
 מתרי"ף עיי' שה"ג מ"ג צטס הראצ"ץ ח"א קי' קכ"ט שמזכיר
 חדושו לשבועות. ובתמים דעים מזכיר חדושו סנהדרין ועיי' של"הק צטס
 יוחסין דף ל"ט ע"צ דפוס זאלקאורא דרמז"ס השיצ להשגתו ולהשגת רמ"ך.
 הרמ"ה הו"א רצנו מאיר צ"ר עוררוס הלוי חצר מן רמז"ן
 בתשו' רש"א קי' תתקט"ו ומזכירו צטס ר' מאיר אבואלעפיא,
 אבי אמו הוא רצנו חיים, וחיבר פרטי פרטיין** ופרטיו להוריות חצר
 באייר וסיון שנת ד' אלפים תתקס"ו וחצר ספר לפני ולפנים ע"ד האמת,
 והי' תלמיד מרצנו ילחק מוויען צעל אור זרוע והוא השיג לפני רצנו

(* ואחר נשיקת עכמות מוכינו הגאון מו"ה דוד דייטש ז"ל נעלם דבר זה ממנו בשו"ת
 שיבת ליון תשו' ק"ה כיג' ראצ"ד היו? אך מה שכי' שם צטס לל"ח כי אחד שמו בן דיאור טעות
 דפוס מזדמן לו ובחלף לור' בד' דיאוד, והוא בערבי אברהם בן דוד עיי' שה"ג מ"ג מ"א 9. וק"ל.
 (** אף חצר ספר גינת ביתן על ספר בראשית קבלה כ"י. (סדר הדורות דפוס
 זאלקאווי דף מ"ט) —

אחדן הכהן מלונל וצ"ד עיי' פ"ה מה' תשובה ועיי' תוי"ט פ"ז דסקהדרין
וצטה"ג מ"ג כ' שעלה לשמים שנת חמשת אלפים וארבע, אמנם על אצן
זכרון שהעתיק החכם לולאטו נראה צעין שנת ג' בשנת חג הנלות ה'
אלף כ"ז לילירה ומלאו אללו ג' בניו ושני כדיו ועל מלצת ד"ש בנו
כתיב, פרח מטה לוי ולמרתו, לילת לצי תפארתו'.

ס"מ"ג ה"ה הוא איש רב גדול אשר מרוח פיו ימות רשע ותמוס כעש
חמודו אם לדיק אם רשע — זה יוסף אומץ בלרקו וזה יעזוב
דרכו דרך רשע ורפא לו כאשר כ' על עלמו בשנת תתקל"ו כאשר הייתי
בספרד להוכיחם איוץ הקצ"ה זרועי בחלומות של יהודים וערלים בתמונת
דחזיונת מוכזבים ויע עלי חסדו ועשו תשובה גדולה וקבלו אלפים
ורבבות מלות תפילין מזוזות ולילית. (ראה נא אחי הקורא דאה! והלדק
הדין! בשנת תתקל"ו כזר הי באספתיא כמה אלפים שלא קיימו מלות
תפילין, למען תדע כי אין בה' אלהינו ע"כ הפיץ אותם כאשר אמר וקאה,
עד בי ישוב ה' ורחם עמו וסצו זכים לגבולם.) וצ"ח העשין ס"ז כ' פרשתי
לחמתי ספרד פי' של מקרא דע את אלהיך ועזדיהו שכמו שהוא סגון
ורחום ועושה חסד ונושפט ולדקה בארץ כן תעשה אתה ע"ש — *)
דבעשה ע"ד כזר דרשתי לגלות ירושלים אשר בסקפרד ולשאך גלות כי עתה
שהאריך הגלות יותר מראי יש לישראל להבדיל מהצלי עולם ולאחור
בחזומו של הקצ"ה שהוא אמת וטלא לשקר לא לישראל ולא לגויים לא
להטעותם צטום ענין ולקדש עלונום אף בזמנת להם שנאמר שארית ישראל
לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימלא צפייהם לשון תרמית וכשיבוא
הקצ"ה להושיעם יאמרו הגויים זדין עשה כי הם אגשי אמת ותורת אמת
צפייהם אבל לא יתנהגו עם הגויים צרמאות ויאמרו דאו מה צמד הקצ"ה
ע"ש דפס"ח ושפתים יושק (**).

ה"א"ש רצנו אשר צן רצנו יחיאל אציו של רצנו יעקב צעל
העוררים תלמוד רמ"ה עיי' רצ"ז סי' תל"ח ועשה חבורו

(*) ונדרוש בארנו הפסוק אך בללם ימהלך איש בי צנר באר הרב מוסקאטו מ"ש כללמו
היות בי אדם לריך להתדמות לצורא עולם מה הוא רמוס אף אתה, והנה בודאי
הדבר במעט א"א בי ה' כל יכול ואדם אנוש אנוש, קרון מחומר, ע"כ נאמר, אם
אליו להתדמות א"א עב"ם כמו הכל יעשה התנועה מה שעשה האדם אעפ"כ האדם
הוא האדם, והכל לל בן אך בללם יתה לך איש נגד הקצ"ה וק"ל. ודרך כלל הדבק
במדותיו של הקצ"ה וע"ז נאמר מי אל כמוד? מי שהוא ג"כ "גושא עון וכו', ועובר
וכו" הוא כמוד.

(**) ועיי' מ"ש רצנו ה' גניבה פ"ו ה"מ אצל העושה והנותן עם ישראל או עם
עכו"ם אם מדד או שקל במסר עובר על לא תעשה וכן אסור להטעות עכו"ם במצנן
אלא ידקדק עמו שנאמר ומשע עם קוניהו אע"פ שהוא כבוש תחת ידך ק"ו לעכו"ם
שאינו כבוש תחת ידך ועיי' פ' יוד ה' י"ב מה' מלכים ועיי' תשי' הגאונים דפוס
סאלאניק שער א' דגול גוי אסור אפילו במקום שאין חלול ה'. ועיי' תוס' ב"ק דף
ק"ג. פיו מלל רבובין ותורת חסד על לשונו.

אזרח הענין

ע"ג לאלק הששי עיי' תוי"ט פ"ט מ"ג כלאים וכפי מה שכתב על מלכותו
 נראה כי דאה על לחיי עד ה' אלף פ"ח האבן הראשה משואת חן
 חן לה צמלת הראשה שם הנפטר וצמלת חן לה הפרט כ"כ החכם
 לולאו, והי' ערב צעד רצו מהר"ס רומענבורג ורווח לו הזמן צפוקה,
 וצתוך זמן נפטר מהר"ס ולא ניתן לקצורה ועיי' צרת הרא"ש כי ראה כי
 כלתה אליו הרע, וראה פנים לפנים עם רש"א שהי' זקן וצתשו' הרש"א
 ס' תרפ"ט כ' שמתתי מ' מגדולי הרבנים שהעיד משם הרצ ר' מאיר
 מרומענבורג, ולדעת הגאון חיד"א מ"ג מערכת ש' זה הגדול הי' הרא"ש
 כי גם צתשו' הרא"ש כלל צ' סימן י"ו נראה שצתיות הרא"ש צספרד כ' לו
 הרש"א, והוא וצניו נקצרו צטאלעדא ג' צשאל וצנים צימין, וצנו ר' יהודה
 אחי וחתן של רצנו הטור ואשתו וחמותו אשת הטור הרגו עלמם צעד
 קדוש השם צטוליעולא. והנה מלצד ספרים אשר חצר על הש"ס והרי"ף,
 חצור ג"כ על התורה עיי' שה"ג מ"ג מ"א, וכ"כ שר לצא ה' ונשיא נשיאי
 ישראל ויהוד' הרא"ש להחכם ר' ישראל טולטולא על למוד הפילוסופיא
 צריד רחמנא די שצן מנה כי צאה האות והמופת להסיד לצ' לומדיה
 מיראת שמים" מדצרים אלו נראה צרור סדרך רצנו לא הי' כפי דעתו
 כי דרך הפילוסופיא והחקירה שנוא לפניו, ואעפ"כ הי' מודה על אמת
 וצב צר רצנו ועיי' תוי"ט פ"ה מקראות כי המה כאים, וידענו כי כמה
 חכמים גדולים אשר הלדיקו צזה דרך רצנו, צפרט אדונינו הרמ"א
 צתשוצמו, ואשים דצריהם לצכרון צהיכל ה' ליראי ה' ולחושצי שמו.
 צחרש"ל מו"ה שלמה לורי'א צהקדמתו לי"ש למס' חולין דצר קשות
 על רצנו. גאון וחסיד ועלה לשמי' עם שארו רצנו הרמ"א צשנה
 אחת שנת של"ג ומקוראות חייו ומרוב חצורים אשר חצר עיי' שה"ג מ"ק 46,
 יחוקו עד ר' יוחנן הסנדלר, חצר ים של שלמה צילה, יצמות, קדושין, קמ"א,
 חולין, שו"ת צאורים על קמ"ג, שיערי דורא על הרי"ף והרא"ש והטור,
 מהרש"ל הגהות וחדושי' על ש"ס, פי' על רש"י על התורה, ופי' על הרא"ש ע'
 ויש צו השגות עליו, וכס נעשה לו שלא הי' לו להדליק כ"א נר קטן לשעור
 שעה והי' לומר ומשכי' שמתתא וכרו יאיר ומשיך נהודיה עידן ועידנין
 ועיי' שה"ג מ"ג 76 ונה שקרה למהרש"ל עם ר' אצרהס מוכר ירקות שגר
 על חנות של ר"א, ומהרש"ל לומר צסוגי' עמוקה, וחסיז כי ר"א עם
 הארץ, אך צלילה שמע שר"א גרם גרסתו צעומק ומושכל ושלח מהרש"ל
 אחריו וגזר צחרם עליו ופתח פיו והאיר עיני מהרש"ל צאותו סוגי' וכאשר
 נחצקט מהרש"ל לישיבה של מעלה ליוה לקהלתו שיקצלו את ר' אצרהס
 מוכר ירקות אחריו לצ' אצ"ד וכן נעשה — ומפי מ"ו הגאון מו"ה יחזקאל
 פנעט שמתתי כי הרצ מו"ה שכנא שלום*) אשר הי' רצו של הרמ"א, והי'

* ודע דהגאון מו"ה ישראל בהגאון מו"ה שלום שכתב חסם עלמו בניו ונקוד
 חיבת שלו"ם ומיבת שכ"ו ורומז לכתוב בניו שהוא גמטרין שלום, וכשלמד הגאון בגמי'

אצ"ד דמדינה ותחת לילו בקהל אחת הי' המהרש"ל אצ"ד וע"י ענין גזר על
 מהרש"ל לצוא במקלו ובתרימולו ליו — ושם הי' איש אחד קלין ומנהיג וירא
 ה' אצל הי' חסוכי בניס ויהי במלון ויפגש במהרש"ל ושאל מדוע רבי כאורח
 צדגלו? ויסקר לו המהרש"ל המעשה — ויאמר שצ אדוני בעגלה וכי
 נצוא אל הרב דמדינ' אדבר משפטי עמו וכאשר צואס אמר לו מו"ה שכנא,
 ידענו כי אתה המנהיג כוונתך רלויה לכבוד רב גדול מהרש"ל אך צכצודי
 פגעתה — דעלך איש מות אתה ולא תמלא שנתך — אך אשתך תמלט
 זכר והילד יהי' גדול בתורה, וכן הי' והתינוק הוא מהר"ם מלוזלין ע"כ
 הי' קלין. ובמערכ' ספרי' מ"ר כ' בעל שה"ג שקבל דהגאון מהרש"ל צצבתו על
 כסא ההורא' לרב ואצ"ד ליוה להמוכיח שיצוא בכל זום טעה אחת ויוכיחנו
 ויזהירנו כאלו הוא אחד מהמון וכי כך רלונו והרשות נתונה לו וצעת צא
 המוכיח כתעטף מהרש"ל ויש צ לשמוע תוכחות מוסר ציראה וצרעד לפני
 ה'. ורק כגד רצנו הרמז"ס הפריז, אשרי מי שחטאיו ספורים.

עד עתה דברנו ממתנגדיו וכעת נדבר משונאיו.

ר' שלמה תמוכט פלייר ושכי תלמידיו ר' יונה ור' דוד!
 הם אנשים אשר אכלי קורלא לשרוף ספריו, אכן אמת מאש
 תלומה ולדק משמים נסקף; ר' שלמה מונטפלייר הוא ר' שלמה אשר נזכר
 צנמוקי יוסף, כ' ספי' הרמז"ן והר"ר יונה תלמידו ולדעת שה"ג מ"ג מ"ת
 הי' תלמיד רמז"ן ג"כ והרש"א תלמיד ר' יונה הנ"ל, אמנם עיקר למוד
 ר' יונה הי' אלל מהר"ם הנ"ל וצתשו' הרש"א הציא צ"י עור א"ח ס"י תקט"ו
 דהשואל שם אמר דר' שלמה מונטפלייר כצר התיך, וכ' הרש"א מי יצוא
 אחרי המלך את אשר כצר עשה וכצר הור' זקן אצל לדין יש תשובה —
 ונקרא ג"כ ר' שלמה מההר, ואחרית של ר' שלמה ור' דוד הי' מרה כי
 נהפך לצצ אדונים נגדם וילו להכרית לשונם ודצר גדול דצר הגאון תוי"ט
 צטס רצו הגאון גור ארי' פ"י מ"ג נדריס דלכך קראו צטס מקור, אף שלדעתו
 הוא הפועל ומוקר אחרים אצל קראוהו ומוקר כי יצוא יומו ולא יאמר
 והרי הוא נמוקר דפח"ה. ומריציו של רצנו כחגבים הגציהו עוף וחצבו
 להקדיר בקלולי כנפיהם את השמש הגדול צעלס עוהרה, וכ' עליהם רצנו
 אצרהם, יכרת ה' שפתי חלקות לשון מדצרת גדולות שמו צטמים פיהם
 ולשוכ' תהלך בארץ" וכצר התמנער הרד"ק צאגרתו ע"ז שהלכו לערכאות
 שלהם וכה אמר אל אלפכר מה כאמר עוד לאדוכי והכה אמת כעשתה

דחלק צטמו של משיח, אמר "אלו הייתי שם הייתי אומר שכו שמו שנאמר לשכנו
 מדרשו, ככ"ז מסיק מהרש"ל לכתוב שכו צאל"ף וע"י צרכת המיס" וצומן רצנו כצר
 הי' לרצנו מתנגד צטמו רבי זכרי' וכפי הענין שכו רצנו לתלמידו ר' יוסף נראה שהי'
 גדול בתורה ע"י צייטונג דעס יודענטהווס 4. יפהקמנג לך קי"ג שם.

צו
 צו
 ס
 ד,
 כי
 א'
 יר
 ט'
 לו
 יה
 גד
 ,ק,
 אי
 זה
 יה
 תו
 מת
 מה
 ג'
 מו.
 וות
 ונה
 ,40
 מא,
 ור,
 צ"ע
 שור
 דיין
 סגר
 עס
 ש"ל
 אשר
 יהס
 קאל
 והי'
 נקוד
 צגמ'
 יר'

התועבה הזאת אשרתי ה' כקרת דמעה את מוצח ה' כי נתחלל עם שמים
 צפרהקיא ונתיקר עם ע"ז לפני גוים, ועבודתיכו נכרי' כהגלות כגלות
 יקודי ספרים האלה בערכאות שלהם ומי ראה לעשות ככה, עיי' אולר
 נחמד מ"ש לר קע"א, ונדבר לקמן מרד"ק, ור' יונה אשר הי' קרובו של
 רמב"ן כמ"ס צמוקי יוסף דפוס ליווארני, אמנם עיי' שה"ג מ"ג מערכת
 י' 98 דכלתו של הרמב"ן אשת ר' שלמה בנו היתה בת רבנו יונה ור' יונה
 נתבקש לישיבה של מעלה, ונתן המליטה זכר וקרא הרמב"ן שמו יונה ע"ד
 וזרח השמש, וע"כ לפי דעתי ע"י התאמלות הרמב"ן שבק ר' יונה שנאתו
 וחזר, והדבר אשר יניעוני לכך דהרי הרא"ש זה' תפילין כ' מלאכו תי' לדבר
 היינו ר' יונה למד כך מרמב"ם פ"ד מה תפילין עיי' סי' כ"א, וזאת השנית
 כי על ר' שלמה כתבו הקדוש וכן על ר' דוד ולא על רבנו יונה, ומזה
 נראה כי רק להם נכרת הלשון, ובאגרת הנדפס בעווילנא התמרמר רבנו
 אברהם דק על הר"ר שלמה ותלמידו ר' דוד ועל ר' יונה לא דבר
 מאומה — ולא ידענו מדוע החוקר זכרם חמד לך ה' אשר כל רז לא אכנס
 לי' והתעורר על כל הכ"ל מאן בדבר הלזה, וצלי ספק כאשר ראה רבנו
 יונה כי זאת הדבר לידי נלחון, וע"י הרמב"ן הקיב לצבו ומס עם
 תמימים . . .

והיבר רבנו יונה ספר היראה וס' שערי תשובה, ובאור להלכות הרי"ף
 ונדפס מס' זכרות ויש אתנו חידושו על זתרא ופנהדרין כ"י
 שה"ג עם הרצ צקפר הקידים, כי ראינו שהעתיק יוד פעמים דברי
 רמב"ם פ"א ופ"ב מה' תשובה, ובעל ראשית חכמה ג' פעמים מצלי
 להזכיר שמו (ובראשית חכמה דפוס פיורדא בשער הקדושה פ' י"ב דף
 קפ"ח כ' ורבנו משה זה' דעות) וקורא אני עליהן דברי ר"ש בר רבי מי הם
 הללו שמיניהם אנו שותים ושמותם אין אנו מזכירין עיי' הוריות דף י"ד*)
 ועיי' כתובו דף כ"ה אמרת לן מילי דבר נפחא ולא אמרת לן משמיה ועיי'
 יצמות דף ל"ז דקפיד ר"י על ר"א דלא אמר משמיה ועיי' מעשה דוקח
 שיזכיר אדם שמו על ספריו עכ"פ את מאמר אסתר אינם עושים?
אפס ראו ראיתי שהציאו חכמי זמנינו שר' אברהם ציצאגי הי' לעינים
 לצעל עקידה ואינו מזכיר שמו ואח"כ קם אברהםאל ולא מנע מלקחת

(* מכאן יש לי תשו' על מ"ש נלמח דוד הנדפס מחדש בפולין בשם הר"ש מקיוון
 כי אחרים שנמלא בגמ' ר"מ שאמר תורתו בשם אחר — אחרים אחר — אומר והרי
 מנאור דקנסו יען ר"מ מכני בניו של נירון קיסר עיי' החקין ונתמנה עם ר"ש לראש
 ישיבה ופשוט ידו ליטול הנשיאות ועיי' בספר תו"א, ובאמת בניטין ספ"ק הוא אבני'
 דלא אפשטי אס רש"ג הי' נשיא, ועיי' רנה פ"ש פ"א מזכיר ר"מ ואח"כ אחרים אומרים
 ועיי' ע"ז ס"ד ע"ב בתוס' שם מנאור להדי' דיש שנקרא אחרים מבלעדי ר"מ ול"ע.
 ואח"כ ראיתי פלפול גדול בסדר הדורות והגאון ז"ל האריך שם בבקיות רב ע"ש
 והביא בשם מ"ע סימן גר"מ מ"ן אפ"ס יולא ר"ב ר"ת מאיר והלכה כר"מ
 בזרותו ועיי' תו"ט ספ"ב דגדרים.

מנחה ומספריו של צעל עקידה. וכן העיר הגאון אזולאי שראה כ"י מצן של עראמה שקוצל בזה על אצרכנאל ועיי' בהקדמת צ"ע הכרפס מחדש צפרעסקבורג מ"ש סס החכם הגדול מו"ה חיים יוסף פאללאק, אשר הביא מזה ומזה בתוכי' דצריהם, וזכרם חמד מ"ח לד כ"ג שפך החכם פראנקל מררתו מדוע לא מזכיר רצנו את סס רצנו בחיי' ? וללאת מן המלך מלאתי מ"ש הגאון חיד"א מ"ס מ"ז בשם מוריכו צעל פנים מאירות בח"א בהקדמה, דהא שאמרו שפתותיו דוצצות בקצר אינו מחויב שאומר הלכה נשמו, דקמי שמיא גליא את היולדת והמחזיקה, ועיי"ז שפתותיו דוצצות בקצר, דעיקר קפדה לאמר בשם אומרו דאס גדול האומרה השומע יקבלו ע"ש ומעתה הרי רצנו כותב שקצן כל הפרושים וקמי שמי' גלי' ואס לקבלו ממי שאמרה אס מרצנו לא יקבלו ממי יקבלו! ועיי' סנהדרין דף ל"ג סע"ב. והחכם ד' משה קוניץ ב' "תורת חכמים חקוקה כלה וזכר שמותם להג צטר" וכתוב דעתי בזה להלדיק את רצנו וכל החכמים והאל אשר סס שמות בארץ יאדיר שמנו.

ומעתה נראה מדוע הלחמו כנגדו.

בראשון כי אריסטו מדבר מתוך גרונו של משה! קורא בגרון והגד לעמי כי גם נגד המקובל אלהי רצנו משה בר' נחמן טענו שחפס שיטת הפלטונים צענין היולי! ואס אמנם אמת הדבר נכרי שהדליק הכר משתמש לאורו ישראל, וגם צנר של אריסטו משתמש רצנו, מ"מ מה בכך דהרי מכל ספר ומכל אדם לריך לקבל הטוב עיי' צ"ב דף ל"ח ואמרו ז"ל ר"מ שאני מצורר אוכל מתוך הפקולת, ואיזה חכם הלומד מכל אדם! וצענין הכרעת *) דעת חכמי א"ה דעתו צמ"ח צ"פ צ"כ ענינים עיונים ידבר בזה כל מי שידבר ולזה יאמן מה שיתאמת המופת ע"א ועיי' מ"ש הרמ"א בפר תורת העולה ח"א פ"ב וצעל עקידה פנ"א שער לו'!

ובפ' י"ז מה' קדוש החודש ב' מאחר שכל הדברים אלו בראיות צורות הם שאין בהם דופי וא"א לאדם להרהר אחריהן אין אנו חוששין למחצר צין שחצרו אותם נציאים צין שחצרו אותם גוים שכל דבר שנתגלה טעמו ונודעה אמתתו בראיות שאין בהם דופי אנו קומכין על זה האיש שאמרו ועל הראיה שנתגלה והטעם שנודע ע"ש. וכבר העתיקו דברי רצנו אברהם שם במלחמת ה' דף ו' וז"ל ואלו הטפשים עניי הדעת חסרי לב לא די להם חקרונ דעתם ורצ סכלותם שכאמר בדוגמתם ישראל לא ידע וכו' עד כי העלו בלצם שכל מי שעוסק בחכמה הוא מין וכפר בתורה ח"ו, והתשצ"ץ ח"א דף כ"ו ע"ב כ' צילדי נכרים נשפיק באלו הענינים וחכמי יון חקרו יפה בזה החכמה מחקיר נככים לקבלתינו כאשר העתיק דבריו החכם יש"ר צפרו התורה והפילוסופי' לד מ"ה, והריצ"ש בתשו' קיומן מ"ה כ' וכדי להשיב את אפקורם לקתור המופתים והראיות שהביא

(*) ולא נעלם ממני דברי שיטה מקובלת דף י"ג בשם ר"ת נלחו בטענות. אבל האמת נחמתי ישראל.

אזרה רענן

הפילוסוף לקיים קדמות העולם וכן צענין השגחה ולפי שהי' בזמנו הרצ' מישראל נצרכים צעקרי התורה, ויש לאמר כמו שאמרו קרא אשכח ודרש הט אזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי לדעתם לא נאמר אלא לדעתי ולבך הציא המ"נ פסוק זה, וכבר כ' רצנו לר' יהונתן באגרת המתחלת הדור בלבושו כי למוד התורה אללו אשת נעורים אילת אהבים ושאר החכמות לקח לרקחות לטבחות ולאופות להראות את העמים את יופי' כי טובת מראה היא כאשר העתיק כ"ז החכם הנ"ל בקפר הנ"ל לר מ"ג וראה מ"ס החכם הכולל הרצ צטו"ת זקן אהרן קי' כ"ה על ראובן שאמר לשמעון המתפלסק אסור להתפלל עמוך שאתה מין, והשיב שראובן חייב כידוי, כי לא על שמעון לבד תלונתו כ"א על הקדושי אשר בארץ המה רצנו קעדי' ור"י הלוי, והראצ"ע ורצנו ז"ל ועיי' מ"ס מהר"ם אלשקר שאלה קי' ז ועיי' צריצ"ס קי' קנ"ז, וראה מה נעימתי דברי החכם יש"ר כאשר העתיק דברי איש מופת בכרס חמד לר קי"ז אס מעודי אהצתי את החקירה העמוקה, ועוד היום יקרה לי חכמת הטבע מאוד ונפשי יודעת כי מופתיה באמיתיות הנלחיות, המה חזקות וקיימות כמופתי ההכדסה, וככ"ז לא מפיה אנו חייין, יקומו הקמני ילחנו צי ירעישו הארנים אשר עליהן הטבעה חקירת, יגזירו עלי חילים, ויפדקו כל הקדמותי, יפילו כל בניי שכלי צידי לא אוכל קום, בכל זאת לא יסירו מלצבי אף שמוך מני אמיתיות הנלחיות, ואמון כי כלמו הם נכונים וקיימים עד עולם, ובספרו מועדי שחר כ' זף חפ"ט איך איינע טפע קולן מלי מן לו ווייט פאן דער העער-טטר חפ"טע חבלו פיהרען טיינט, טטעהע איך טטוילן אונד זוכע איך לו פריענטירען, וכן אנכי אש"ל איה המקור אשר יאמר עליו פה יכשל צו רצנו צו מיימון? ואם כל מדע וחקירה אשר יליזו אותנו מדרך האמונה ויע אשורנו מאורח לרקה תורה ומלות נדע באמת כי שקר גורלם וכצו צימינס וחובה עלינו לשלחם החולה לגדרם ולרחותם מפני אמונה ודת תורתנו הקדושה כמ"ס דוד המלך ע"ה סעפים שנאחי ותורתך אהצתי, וצדושים בארנו בזה הפסוק איוצ מחוקי לפנתי אמרי פיו יותר מאותן חוקים אשר טעמם יחקו ע"פ שכלי שמרתי דבריו, כי אמרתי, כי ישלם חקי, אף אס ישלם הזמן והגבול אשר גבלתי עבור כל מלוא ומלות ה' וכהנה רבות עמו, ואולי יש אלל הקצ"ה עוד טעמים רבים אשר שגבו משכל אנוש, ובכפול ע"י מרולת הזמן טעם אחד מהנה, השכי עמו להקים המלוא כי מני בא צפור ה'?

והרב הגדול אברצנאל צפרושו ליחזקאל כ' ששאז מחכמי נולדים ועיי' מוי"ט פ"ג מ"ג, ואולר נחמד מ"ס לר קל"ה צסס ר' אברהם צן חסדאי בהעתקת ספר מאזני לרק, אך החליף מאמרי אלקאראן עם פסוקי תנ"ך ור' ילחק צד' יוסף אלפסי מעתיק ספר משכית האורות ופרדס הנלכים לאבו חמד, וכ' אני מחליף המשלים לפי שאני מציא אותם

הנהגה רבה, והענין רב, וכוונתו רבה, וכוונתו רבה, וכוונתו רבה.

מתורתינו הקדושה, והמחצב הציא ראיותיו ומשליו מן דתו ואמונתו —
 ודברי החכם זכרם חמד לה כ"ט לדקו צוה שכ' מה עשה? העמיק בסקרי
 אריסטו וצמופתיו על שלילת הגשמי והכניס חכמת תולדותיו וקצרותיו
 צענין הזה בחכמת דתנו ויגע לצאר הפסקוקים באופן שלא יתנגדו למה
 שמוכרז צמופת חותך ומעפר אחר ילמחו נטעי כאמנים והיא שלילת
 הגשמי ועיי' כ"מ פ"ג מה' תשובה, וצמטו' הרשצ"א באגרת התללות
 וצימיו כזר נעקר ומספחת אותה האמונה הרעה, ועיי' רמז"ן על התורה
 פ' ויגש, והראצ"ד כתב על המאמינים בגשמות גדולים וטובים, ראה
 צפרדק רמונים למהר"ם קורדוויירו, ובספר עקרים מ"א פ"צ נוסחא אחרת
 צראצ"ד כאשר הציא החכם הנ"ל שם לד ע"י*) ובאמת מלצר זאת הלא לנו
 הוא כי כזר כ' רצנו מורה ח"א פ' ע"א כי חכמה הי' צראשונה צישראל,
 אך צשליע האומות עלינו צאה לידם ואנחנו צלמדנו דבר מהם נראה
 היות ראשיתו מהם ותהי להיפך עיי' סה"ד דף ל"ח ועיי' שה"ק פ"ג ע"צ
 שראה כ' צשם צצילי אמונה כאשר אלכסנדר הלך לירושלים השליע אדקטו
 רצו על ספרי שלמה והעתיק משם הפילוסופי וקרא על שמו א"כ רצנו
 צחר העוב ונתן לנו משלנו והמותר אשר אריסטו משלו הוסף יחרם
 ושצק לפניו! (**)

ומה שטענו כנגדו שפי' ספורי תורה ע"פ משל כמו פי האתון וכהנ' ע"ש
 ואכזי אשאל אם יש מענה צפיהם דהרי גם צמדרש הכעלם הוצא
 צצית אהרן פ' וירא דף כ"ה אנה ר' יהודה מ"ד ותהריכה שתי צנות לוט

(*) ונגד המגשמים עלה משה למרום והוריד אמונה ועיי' חו"ה שער יקוד והרד"ק
 כי לאלפכר את אשר שמי שמים לא יכללוהו, צחדרי חדרים הסגרוהו, ושמו לו דמות
 ותמונה הסך מה שאמרה תורה נאמנה כי לא האיתם כל תמונה ועיי' מ"ש רצנו
 פ' נ"א מת"ג ועיי' מ"ש הלכו' תשובה פ"ח ה"ד חכמים קראו צדרך משל לעונה זו
 המזומנת לנדיקים סעודה וכ' הראצ"ד אם זה סעודה א"כ כוס של צרכה וטובה זו
 היתה לו השתיקה עכ"ל — וכ' צספר העיון דף ק"ד שפטו נא חכמי לב מי החכים
 אם שם יד לפה וישתוק, ועיי' תשו' ח"ל צסי' קל"ח שלמד מדברים כפשוטים שהכוס
 צרוך להיות ציד המצרך, ורצנו הרמב"ן כי אתם חופשים על ס' המדע צאמרו שאין
 למעלה צורה ותצנית ולמה רבותינו תפשתם עליו צדבר הזה, והחכם יש"ר צספרו
 התורה והפילוסופי' צד ס"ו העתיק אגרת מרצנו אצרהס בן של רצנו וקורא אני על
 רצנו משה כל כלי יוכר וכו' וכל לשון תקום אתך למשפט וכו'. קרני ראס קרנך
 צהם תנגח כל הקמים נגד האמת.

(**) ונסתר צזה מה שטענו כנגדו והמה דברי מאורן של ישראל צספה מונח
 קנאות צד נ"ב דוד המלך התפלל ארובות וקלרות, להיות דבריו צצתי כנסיות נוכרות,
 ובלא תפלה ותחנה זכו ארסטו ופלטון, להיות מלא מספריהם כל חדר וקישון? לא
 דברי אריסטו, רק דברי קהלת הציא רצנו — ורצנו הוליא הלרי מראש פתנים ועשה
 לנו מטעמים, עכ"ס נראה כי שקר הקול כי אריסטו נתיחד צסוף ימיו ועיי' שה"ק
 דפוס זאלקאווס דף ל"ט כי אלולי בן לא הי' הרשצ"א כותב עליו בן כי בלי ספק
 הי' הדבר ידוע לפניו וק"ל —

המה שני כוחות שונהגים את האדם השכל והחכמה ע"ש ועיי' זוהר פ'
ויקהל דף קל"ט המשיל ספור יונה לנשמה בגוף ועיי' ר"ח שער היראה דף
ל"ט פ' י"ג דפוס פיורדא וכהנה כמה וכמה מדרשים, האם יש מענה
צפיהם ישיצו ויאמרו!!?

וראה אחי! לאיזה צד קראו טענה עיי' מ"כ בח"פ ד' ופי"ג כי יש כח
מיוחד הנקרא שכל הפועל ומשכנו למועל לעולם התחתון והוא
כעין מליץ צין מה שלמעלה ממוכו, וכן בח"ג פ' כ"ז כי רק לפי ערך הדצוק
בשכל הפועל יגיעו קיום הכלחיות, וכן בח"ג פ' י"ג ופי"ד כי לצד השמים
לא לתכלית האדם נבראו וממעין ארסטו וריצו עליה ועיי' צ"ע פסוק
כ"ד יקח להם מטפע ראשונה וכו' ותצל וצניה תחי' בנותר, ועיי' מ"ש
הגאון יעצ"ץ בקדר תפלה שלו הנקרא בית אל ט"ז ע"ג, וחלקי תהי' עם
הצד רשי וכחלק היולא ללחום עמו — והרצ צ"ע קרא לצד הריא
דחוצות ועיי' מ"ש הרצ יחי' המהצר קוראות חייו, מי לא ידע מ"ש רצו
צענין הגלגלים המה מעוררים האדם להכיר את צוראם, לקוח מן המדרש
וכעין שאמרו ז"ל הליץ עליו בעל הציר' ואמר אחי בעל הציר' ועיי' בת"כ
פט"ז מח"ג ואין זאת ראוי' להוריד עדי איש אלהים ועיי' מ"ש בספר חזות
קשות בשער השני, ואין ספק שכל השרידים אשר היו בדורות הראשונים
פילוסופים, כי הוא כח השכל השתול על תלמי לצ לבקש גרעת מה זה ועל
מה זה, אמנם א"א ע"ה גצר בכח פילוסופתו על בולס בהגעת האמתיות
נודעה לו מעלה יתירה ובעולם הקירתו על כל חכמי דורו עכ"ל — ועיי'
חשק שלמה דף כ' וכן פי' לנו בעל עקידה צענין מרגליות טובה תלוי'
בלוארו של א"א ע"ה, כשמת תלאו בגלגל החמה, היינו מה שא"א ע"ה עד
הנה הי' מפרקס מלות ומליאת הצורא י"ש אח"כ הכירו ע"י גלגל החמה.
ומה נעימים דברי איש לפוני משוכני ארץ ברענלאנד, בהתהלך עם אשכנזי
עלי קפאון וקרח, הצקר אור וזקי השמש מפיקים כוונה עלי הדי קרח ויקרא
הצע לזהר היום יתחדש לבקרים, מה יפה הא"ח! הדרת הכצרא,
ומה נהדר הצורא; ואפשר זה הכוונה אז ידבר יהושע, כשיהושע
דיבר ולמד דעת לעם השמש בגבעון דוס ולא לריך לגלגל החמה וכבר
האריך צ"ע וגבעת המורה כי א"א טרם שזרחה עליו שמש הנצואה הכיר
את צורא עולם ע"י רת הטבעיות, ואך טרא שפתותיהם של אנשי חינה כי
דת טבעיות מחלצת ונקור אמונתם, ונעימים דברי הגאון בעל פנים
מאירות דף מ"ה שאלה ל"ט וז"ל ואשר ציקס מכ"ת ממני להודיע טעמי למה
אנו אומרים אלהי אברהם אלהי ילחק אלהי יעקב, ולא אומרים אלהי
אברהם, ילחק ויעקב? הייתי אומר אברהם הי' חוקר ראשון שחקר אלהותו,
אבל ילחק ויעקב סמכו עליו ועל מנהגיו לכך אנו אומרים אלהי בכל פעם
ופעם כדי להודיע שכל אחד עמד על המחקר ומלאו שאין אחד אלא אלהי
עול' והוא חזק אמונתנו עכ"ל הטהור. ועל הקומכין בלי עיון כבר האריך

נגדם רצנו צעל חוצת הלצנות וכאשר שר המעורה צנטעי קדם על אדמת
לפון.

א

אוילי עם גם צבא שמים שבחו
ולכול עץ סגרו ולמסכה השתחוו
אחר ההבל רדפו ויהבלו —
כן חשכו העתים עוד כל העין
דרכי חכמה אבלות כל דורש אין
שח גבהות אדם לעפר שפלו

ב

עד הבקע כשחר אור בן תרח
שמש אברהם יצא עלי חבל זרח
הפיץ ענן מחשכים האיר פני עבר
אם לא כצהרים אורו הופיע
הן בנגה בקר קדרות הסיע
כנשר החל עוף הגביה אבר

בכל זאת ראינו לדיק אזור צגורה לטעת עט סופר לכבוד התורה
צפי"ד ט"ו ט"ז להקהות שיניו של אריסטו, ומי הוא זה אשר מלאך
לאמר כי רק לאריסטו נפשו תערג, ומה נעימים צנטל לאיש אשר הלך עם
אשתו למדינת הים דרך אניה צלצ ים ונטצר האניה, והגיע לאיי אחת
מאיי הים צלתי מיושבת וילדה שמה האשה צן ומתה מיד והאצ גדל את
הצן, ואחר סגודל על צרכו ספר לו אציו לאמר איך הי' סגור צצטן אדם
נקצה ט' חדשים וימאן הצן להאמין צאמר שלא יוכל ללייה דצר שהסכל
והחוש מתנגדו שהרי אדם יצלע לפור חי צקרצו וכו' צכ"ז ידענו כי האמת
אלל האצ! וכן הדצר עם ראיות אריסטו, שהציא רא' לקתור חדש מנטצע
המליאות השלם צפועל וצאמת לא ידמה דצר אחר הווייתו לתה שהי' עליו
צעת התפורותו מכ"ש אחר העדר הגמור, דפח"ה, וצזה יש להשיצ מה שהשיג
המשיג צפ"ה מה' תשובה א"א לא נהג המחצר הזה מנהג המחצרים שאין
אדם מתחיל צדצר ולא ידע להשלימו, והוא החל קושיות והניח צקושי'
והחזירו לאמונה כך כוונתו ע"ס? ועיי' מ"ש הרצ צעל מגדול עוז, ואכי
אומר תשובה כולחת השיצ רצנו צמה שאמר כי לא מחצצתי מחצצותיכם,
וכצר אמר החוקר אלו ידעתיו הייתיו, ושכל אנוש קרוץ מחומר איך יהין
להצין את זאת. —

וגם כגד גאליכוס ערך מערכה כאשר העיד צספר מ"ע פ"ה, ולעאן
העצבי הלדיק דעת רצנו כגד ההגמון ע"ס, רצנו אמת ותורתו אמת,
וקיצל האמת מוני שאמתו ולא ידעתו מדוע לא שמו יד לפה ולא עלה ספר

אזרח רענן

המורה על ראשם שכ' ככון לדעת תחילה דרכי קבלה ואח"כ יתבאר לו המופת בשכלו והוא הדבר כאשר אנחנו, ועתה צונו ונחזיק בעץ החיים אשר גזעו לא יחליף.

ומה שטענו כנגדו כי עיי"כ נשכח כל למוד, כי רלונו שילמדו רק מתוך חבורו ועיי' מ"ש הרא"ש סי' ל"א המורים מתוך דבריו מצלי לעיי' בספר ואינם בקיאים בתלמוד טועים להתיר האקור, ועיי' סמ"ע בהקדמתו היפה על ח"מ? בראשון ידענו להיפך זימי רצנו נשכח למוד הצבלי בארלות המזרח אשר מימות רב האי גאון חדל ואפס שם צמדינתו ורק כילוף מצעיר אלל ר"ש אצן תצון עדן כיכר שהי' ראש ישיבה וכ"כ הגאון סי"ר, ורצנו כ' לר' פנחס הדיין כי לא חיבר זאת רק בפני קולר רוח שאין יכול לירד לעומק התלמוד, ומ"ש רצנו כנראה מהקדמתו שלא לריכין טוב לשום חבור זולת חיבור היר, היינו דוקא לחבר פסקי הלכות כאשר העיר בלדק הגאון ר' הרש חיות בספרו תפאר' למשה, עוד זאת אשאל להם אם כוונת רצנו לצטל הלמוד מתלמוד צבלי ומן ירושלמי מדוע חיבר פי' המשנה וכי לתוהו בראו? וא"ת שחיבר הפי' קודם שחי' ספר היד? למי ועל מה חיבר הלכו' מירושלמי? ולא לצד שלא רלה להשכיח את המשנה והתלמוד רק הטיל עלינו בדאיות לחוצה את למוד הגמ' פ"ד מה' יס"הת אע"פ שקראו חכמי' דבר קטן הוויית דאציי ורצא אעפ"כ ראוי להקדימם והוויית המה פלפול התורה וש"ס כמזכיר סוכה כ"ט שאמרו כן על ר' יוחנן ע"ש ברכ שני בספר תפאר' למשה. והלוא כה עלת רצנו ולא תתעסק כ"א בהלכו' הרב אלפסי ותערוך אותו עם החיבור הוא ספר היר ולא תצלה ותאצר זמנך בפרושים במשא ומתן של הגמ' עכ"ל — וכוונת רצנו היינו רק פלפול כ"ש אצל העיון הגמור להוליא לאור הלכה צוודאי גם זאת חפץ המלך דהרי לווה לעיין צרי"ף ולערוך אותו עם החיבור ולהכריע ביניהם ואיך יהיין איש להכריע אם לא יסתכל בתלמוד לראות המקור, ועיי' מ"ש הגאון בעל תוי"ט בהקדמתו לקדר זרעים והסיבה זו בעלמה של רצנו, היא שגרמה לחכמי דורות האחרונים שאחר הגמ' לקדר הלכות הלכות, והוא היולא מתוך משא ומתן של הגמ' מפני מעוט הלצנות ורוב ערדות קביעות הגמ' לא יועיל לכל וראוי להוליא משפטיו ודיניו ולקדרם בלשון הלכה כמות שהיא לא על דרך משא ומתן וקיצת וטעם כל דין ודין כדרך חבור הנשר הגדול הרמז"ס והדומין, אצל כמו שרצנו קדוש שנה משנה זו, הגמ' שאין גדול' הימנה ע"ש דברי פיו טעם וסן. וכן אמר מ"ו הגאון מו"ה יחזקאל פנעט ז"ל לתלמידיו רק לעיי' בגמ' — ואת אחרונים יניחו למי שיוכל לאמר אני ראשון ואני אחרון, ויחזקאל מופת הדור, כל כרס שפירץ, בחכמתו גודר, שפתים יושק. גדולי ישראל קיימו וקבלו דברי רצנו כנאמתו למשה מסיני וכ"כ החכם ר' ישראל בתשובתו להרא"ש על דברי הרמז"ס הן הן הדברי' שנאמרו למשה מסיני עכ"ל וידענו כי הרב תוי"ט כ' פ"ה כלאים שכ' לא נאצה לו ולא

נשמע אליו? אומנם כבר הלדיקו אחרונים דברי רבנו, ותמה תמה אקרא!
 איך יהיו איש צומנינו לעורר את הנשכחות ומדנים לאמר נעשה לנו שם
 כאחד מן הגדולי' לאמר גם שאלו בנביאים המתנגדים כגד רבנו ולהשתדל
 בדברים של מה בכך? ראה מ"ש החכם הגדול צעל מקור חיים צפ' ממות
 (והחכם הלזה חי ה' אלפים דכ"ג) וז"ל הנה תצין מזאת הפרשה כי ליה
 הקצ"ה לתת חלק לשומרי תורה וליודעים אותה וצעו"הר אין ענין זה
 מלויה על השלמות זולת לא"ה אשר מתכבדי' ומפרכסי את חכמיהם הלא
 תראה שצן צורקקי פחות — אם הוא חכם הוא אדון על מלאכים ועפר
 רגליו ילחכו, ואמונתו חסרה כל אלה, ישאלו את החכמים וצודים עליהם
 שהם מינים ואפקורקים וויי שובין צספרי אלילים הרמז"ס והראצ"ע שהם
 כופרים בתורת הש"י — אדרבה הם כופרי' צלא ידיעה צמליאת האל
 ואחרותו ויודעים אותו על לך השמועה, והפילוסוף יודע אותו מלך מופת
 ואמת — וכעת גם החכמים המתעסקים בחכמות תכף כשיש להם ריח
 בחכמות חושצים צלצצם שהם פילוסופים גמורי' ויטחו דברים כלפי מעלה
 ונעשים שוכאים אל התורה וצשמוע המון עם דצריהם הרעים גוזרי' על
 החכמה שסם המות צתוכה וההיפך תמלא בחכמי השכל, ומגמתם צלמוד
 הפילוסופיאה הוא להעמיד אמונתם עכ"ל, וממולא דברים ראה אחי
 איכה מחוייבים אלו להתנהג כצוד לרבנו כי משה רבנו גלה קוד אחרות
 הצורא מפאת אחרותו, ורבנו משה מלך עלמותו כי הוא עלם פשוט,
 וצכוהו גלל האצן מעל פי הצאר אשר שמו חכמי יון עליה להשקות עדרי
 לאן יעקב, ומאז עד עתה לא אלמן ישראל, וגם צעת לעיף עלטה כסה
 פני צבל הי' אור צמוטצותינו וע"י אור התורה נעשו חיים צנו, ועל חכמי
 צומנינו אחי אומר כלום אשה מתקנא וכו' וידעתי קטון ערכי כגד אנשי שם
 אך קראתי עם משורר:

שמך ה' הלא ליראיך פתוחות
 לא שמת בהם דלת גם לא בריח
 אם על שושנה תצהיר אור בהיר
 למה יגרע את האבטיח?

ומה שטענו עליו, מה שאמר, זאת אמר שלמה בחכמתו, כאלו אין רוח
 הקדש נוקסה בקרבנו? עיי' פ"ט אצות העומאה, וצפי"ג מה' ת"ת
 וכן אמר שלמה התרפית ציום לרה והגאון צאר שצע הניח זאת צל"ע,
 והגאון ד' הרש חיות צספרו על הרמז"ס כ' כי גם לחכמינו ראינו
 שהשתמשו כן, צרכות דף ס"א קוטה מ"ד וסכהדרין ק"צ ע"צ, אומנם צאמת
 גם זאת יפלא מדוע אמרו כן? וצזה עדן לא יסתר השאלה, עד שגם על
 חכמינו יקש' קושי' זו? אומנם י"ל מלצד שהיא מלילה אשר הכתוב ישתמש
 צו, ויותר שהי' קהלת חכם" יש לאמר כי החכם יגיד העתיד על ידי
 העצם דיח פֿערגאנגעהייט רעפֿן עקטירט איהק דיח לוקונפֿט וכאשר אמר

אשכנזי, פירושה, דער זיך דיח פֿערגאנגענהייט ענטליהעט, ענטליהעט זיך חוץ דער געגענווארט כי תנוול אכחנו ל"כ הכניא יודע העתיד מצלי להתזונן בעבר, וזה החילוק בין חכם לכניא (חכמים יודעי העתים) וצלטמה צוודאי נוקסה רוח הקדש אעפ"כ ידע כמה דברים ע"י חכמתו כמו התרפית ציוס לרה ועד"ז כוונת רצנו — וצדושים הרחצנו בזה לבאר דבריהם ז"ל חכם עדיף מנכניא שנאמר וכניא לבב חכמה* (ואכ"מ בזה).

ומה נעימים דברי רצנו הגדול הפותח לנו שערי אמת ומאיר לעולם כולו, בענין אגדת המסתירים בפתח לל כנפיהם ענין נשגב אשר חכמינו העלימו מצלי להליג להמון ערום ועדיה, בכוונתם המיוחדת, אשר ז"ל צמ"כ פל"ג בראשון "אין המשל אללי אלא כמי שיזין הנער היונק בלחם וחתה ובשר ושתיית היין שהוא ח"ו ימיתהו בלי ספק לא שאלו המזונות רעים בלתי טבעיים לאדם, אצל לחולשת לוקחם לעכלם עד שיגיע לקבל התועלת, כן אלו דעות האמתיות לא העלימו, ודברו בהם צדויות ולא עשה תחבולה ללמדם בלתי צורך מפני היות בהם דברים רעים וקותרים ח"ו ליסודות התורה כמו שחשבו הפתאים אשר חשבו שהשיגו למדרגות העיון, אצל העלימו בתחלה לקבלם וקבלו בהם שילמדם השלם ע"ס" — והוא דרך השלם ללצן וללרף כל דבר שראה עד שיגיע לתכלית המכוון ולראות היקבל דבר ואם יתאחד עם האמת כאשר ספרו לנו מאריקטיפוס תלמיד קאקראטוס, שהשיב לאשר אמר לו בדרך חוכף כי ראה הרצ' ספרים עם גיבט וייטע דיח פיעל עסמען אונד זיך סטטרקע בעוועגונג אפֿען; זינד זיא חֿבער דעסוועגען געווינדער, דיח אפֿסיג עסמען אונד אפֿסיג זיך בעוועגען? וועניג לענען אונד איבער דאז געלענענע פיעל נחֿד ענקען — והחכם סענעקא אמר! וואן דיח נאָהרונגסאיטטען דיח וויר געניעמען דורך דיח פֿערדוואונג זיך פֿערוואנדעלט החֿבען, געבען זיח ערסט זאָפֿט אונד באַוט, זאָ איסמען וויר עם אַיט דעק וואָס אונזער פֿער-סטאַנד נאָהרט, אפֿען; וויר איסמען עם פֿערדויען" וכאשר עשה רצנו עם דברי רבותינו התלמודים להלדיק דבריהם בכל מה דאפשר כן אתה עשה עם דבריהם ועם דברי רצנו, וכל דבר המוקשה בהשקפה ראשונה לאחר התבוננת בדבריו תמלא כי אמת יהגה חכו — ומ"ש נגד רצנו צמ"ס בענין קרצנות, אס כי העיד כי לא מלא בסקרי הלחצא לחֿבעאיסאום שטערנדיענסט קצה לכל מעשה קרצנות, זקן ציתו של רצנו

(* ודע במלת אספקלרי' דעת רש"י הוא מה שאנו קוראין שפירגל, ודעת רצנו הוא מה שאנו קוראין ברילל עיי' חו"ט פרק למ"ד משנה ב' כלים, אפס מן המדרש, משה ראה באספקלרי' מאירה משא"כ שאר נביאים, נראה עם כי עיניו נשר לשניהם מ"מ מסך מבדיל בין עיני משה לישיע' זאת מאירה חלם אינה מאירה נראה דעת רצנו וק"ל.

הנדרבונא ותמרמר נגד הנוקטים ועיי' עקידה שער טבעה וחמשים שחולק
עליו בזה, ובדרושים אשר חכמי ה"י עשיתי סמוכין לדבריו להראות כי גם
חכמינו ז"ל הסתירו במלילתם רעיון הלזה ואכ"מ — **ובמלת**
הגיון שער ז' כ' רצנו כי מלות אין כל הקיף חלקי והרי בכל
תנ"ך הוא שולל כללי כמו ונפשינו יצטה אין כל? אין כל חדש תחת
השמש? וכבר התעוררו בזה החכמים ד' ליב ייעלם, והחכם ז"ל בתל"ע,
וגם החכם סטריעליסקיר בצכ"ע מתק"ץ לפ"ק. וגם חכמי כתבתי דבר על
זה אך כעת ראיתי כי כנים דברי החכם, ואך בדבריו דרך אמת עוזב, אם
תמהו על רצנו שהתל בהמגיד כי ימלא במחוז הודו אילן הנוסך על
עשרת אלפים איש ארכו כקומת איש והרי לא ראינו אינו ראוי
כי באמת הוא בהודו מזרחית? רצנו שחק על אומרים ארכו כקומת
איש (ש"ע חלק אפדיקא) ומה שתמהו על רצנו ושמוהו כאלו חולק על
דברי חכמי תלמוד למשל פרק ט' לראשון שכ' מי יתן ויהי כל
המאמרים כמותו ע"ש דבריו? — וכן לקחו למטרה דברי רצנו פ' למ"ד
שכ' על דברי ר' קמאון שזה מגונה מאד! כוונת רצנו לקחת דברים אלו
כפשוטן הוא מגונה כי זאת יסתרו האמונ' שעולם נברא כאשר כבר כתוב
במפארת למטה פ"ו, ולא שח"ו רצנו חולק על מאמר חז"ל.
ובכתובים הנדפסים אלל מעשה רוקח כ' שם רצנו אברהם וז"ל
ונתפרקם התיקון בכל ארץ מלרים מן המכשולים ולא חלק
אחד מחכמי דורו בזה ולא יחסו אותו לחלוק על בעלי תלמוד שלא היו
בניהם קטעור ולא היו מי שיקשו על המורים מקולר הידיעה ובעלי
דמיונו' כמו שקרה בזמנינו על החולקי' על מה שקדמו ונתחוללת הגדולה
ע"ש — וראה זה חידוש הוא דלתי לידי כמה פעמים דברי רצנו כמעט
נשתוים בקגון ולשון לרצני זוהר, ואם ידענו דרצנו לא שאבז מק' הזהר*)
דברי הזהר בזוהר הספרדים שנת ש"פ צעיר היידעלצערב, בעאקאדעמי
עם כמה אלפים ספרים וביניהם ספרי קדש כתובים על קלף וספר הזהר
משא כ"ד קובלי עול על כתפס ישאו, ועיי' מ"ש החכם יש"ר באגרתו בשם
מלרף לחכמה דרפי הספר קכ"ז!

אפס ראינו כי יש דמיון רב ביניהם למשל דברי רצנו ב"ח"ג פ"כ אשר
העתיק לנו מורינו הרמ"א בריש א"ח — והמה מכוונים לדברי
זהר פ' בלק ד"ה החכם עיניו בראשו. ובכרם חמד מ"ה לד כ"ד כ' שם
החוקר כי כמאה שנים אחרי מות אדונינו נראה פתאום ספר הזהר,
ובענין אחר ספר הזהר עיי' ספר המעריך להגאון ר"ם די ליזאני ועיי'
חולדות הערוך הערה כ' ור' ש"ט צט"ט ר"י בקפדר, ומת שנת ק"ץ עיי'

(*) ורק בספר מלרף דף מ"ג כ' שרמז"ס קיבל מרבותיו לשון הזהר.
Esrach Raanon.

אזרח רענן

שלשלת הקבלה דפוס זאלקאווי דף מ"ט הוא הי' הראשון אשר לחם כנגד
 רצנו בכח הזהר עיי' כרס חמד לד' 24 מחברת ה' והעידו כי צניו של
 רש"ט עזרו דרך אציהם והלכו בדרך הרמז"ס אשר לא יאחד לעולם
 ועיי' שה"ק שס כי חזרו פי' לאריסטו, ועליו ועל כיוולא אמר החסיד,
 תשז באחיד מדבר צנן אמך מתן דופי, אם היום מדבר באחיד שהוא רעיד
 נעבענאענט. ומי יודע מה יולד יום אז גם צניך או אחיד שהוא צן אמך
 ילכו ג"כ בדרך רעיד, אז עליהם טפכת ברו וקלון — אח"כ העיר ה' עיני
 וראיתי כי הגאון מטפחת הספרים הביא זאת לראי' על אחר ספר הזהר,
 שכראה לעין מדבריו נלקחים מקפרי ספרדים, פילוסופים וטבעיים, מקפר
 כוזרי ומן מצוא התלמוד לר"ש הכניד ומן משנה תורה לרצנו ומקפרי
 הפוקקים צפרט מלילות ודעות אשר המליא אותם הנחקר בזמנים
 מאחרים לא עלו על לב חכמי משנה והתלמוד כגון טבע ארבע מדות נפש
 המתארה, נפש הבהמות, ארבע יקודות, וזולת אלה רבות. ומתה"ס אלסקר
 בתשו' קי"ז כ' שהביא דברי חכוך והוא כולו פילוסופיאה קדומה עיי'
 מטפחת ספרים ח"צ פ' ב' ורסי' ל"ב דף ל"ז ע"א. בזוהר דפוס אונטרדס
 פ' תלא רפ"ג מזכיר קבורת מוחמד, בגליון הנקרא דרך אמת, ומחמד הי'
 צימי גאונים שע"ד לאלף חמישי והוא יותר ממאה שנה אחר חתימת
 התלמוד כאשר השיג החכם יש"ר ועיי' מ"ש הגאון מו"ה אלעזר פלעקליס
 רבד"ק פראג ז"ל ונדפס בס' מלרף קי' י"א וז"ל ולא ידעתי אם אומר אם
 לא אומר, אם לא אומר שהוקיפו על ספר הזהר כ"א כולהו רש"י עם
 כולהו תכאי וכלהי אמוראי, הא אמרה יעקב הגאון מו"ה יעקב עמודן,
 אם אומר בני הזהר נס' הזהר שאחרונים הוקיפו מה שלצם חפץ, הא
 אמרי משה (החכם מו"ה משה קוניץ) רישא וסיפא רש"י וכל הזהר כעלם
 שמים לטהר, לכן אני אומר שס המחבר צחשאי — כי הוא פלאי ולא
 כולהו רש"י והרבה עשו כרש"י ולא עלתה צידם, דרך כלל אני אומר
 אין הכל כאמנים על הלקט כ"א מה שהעתיקו הישרים האר"י ור' משה
 קורדוירו ור"מ מפאנו וכמוהם עכ"ל דפח"ח ור"י וכדבר לקמן עוד
 מזה אי"ה.

נפש רבנו מישרים אותה!

אם כי אחי שומדים על חומות ספרי רצנו, מורים בקשת לא יצוא זה
 פגול, כי המקום אדמת קודש, בכל זאת זרים שגו, אלה צגיאיה
 ואלה בלדיה, הוקיפו וגדעו כאשר הארכתי לעיל. אם כי סקל הדרך
 לבאים אחריו באשר אקף משני התלמודים ומכל ברייתות ותוספתות,
 ומדרש כל פסק ההלכה, עם כל זה הלטער רצנו על כי לא הראה בכל
 דין ודין המקור עד שלפעמים הוא בעלמו לשעה מועטת שכח איה מקורו!
 כאשר כ' רצנו באגרתו וכן אני תמיד בלער זה שיצוא השואל ושאל היכן

כאמרו דברים אלו? וחייך לא אזכור מקורו עד אשר אחפש אחייהו
 והרי אני הנחצר ויתעלם מונני המקור מה יעשו שאר בני אדם
 וזדעתי אם אזכור ה"י אעשנו אע"פ שיש בו מהטורח עכ"ל.
ובתשובתו כ' רצנו לר' פנחס הדיין מאלכסנדרי ז"ל, נחמתי שלא עשיתי
 עם זה הענין שאני אומר לך וזדעתי אי"ה לעשותו אם יגזור
 ה' בחיים אע"פ שיש בו טורח הרבה, שכל הלכה מהלכות שבת שהוא
 צדדים או צפסחים אודיע מקומו, והגאון ר"ה חיות הציא זאת לראי'
 שלא היתה ח"ו כוונתו שתתכח תלמוד בבלי מישראל דאל"כ מה לי אם
 אדע המקור, אם לא אדע מהתלמוד כלל וכלל? וכבר דברנו מזה לעיל.
אזהר! כי לא זכינו לאורו, והרי גם על רבי אומר ר' חיי' כי קאי רבי
 בהאי מסכת לא תשייליה במס' אחריתי, ועיי' תוי"ט דרבי טעם
 פ"ה מ"ג מעשר שני ועתיקים דרבי תנאי אלהי, העומד בלילה, ולין הקדש
 על מלח, מה שראו עיני ומה ששמעו ידי שכחתי וכ"כ למה כדי לזרז את
 התלמידים.

מי יעלם עין בראות דברים אלו בסקרו יולאים מפרי עטו של רצנו ולא
 יודה בעלמו, במקום גדולתו עם אמה מולא ענותנותו ולא היתה
 הכוונ' ח"ו לשכח התור"כ"א להגדיל ולהאדיר, ולא כיושב ודורש כמס' מפי
 הגבורה, ומי יודע אם לא הכללים על ש"ס שחיבר רצנו בשם קדר עולם
 יפילו אור על ספרו היד להראות מאין מולא כל דין מצבלי! ולא אוכל
 לשפוט על הדבר כי כבר מונני, והראש"ד הראה לנו כי ילוד אשה גם הוא
 באשר עבר עליו רוח טאה וקאה —

אע"פ שהחליט בסקרו בהקדמה שלא להזכיר שמות תנאים ואמוראים רק
 לכתוב הדברים להלכה בכ"ז לא נמלט מלהזכירם כמו צ"ב מ"ג
 דעות ה"ד אמרו על רב תלמיד רצנו הקדוש שלא הלך ד' אמות בלא
 תפילין. פ"ד מ"ה תפילין הכ"ד הציא הלל הזקן אומר אלו תפילין מאבי
 אבא הס. פ"ג מ"ה תפילין הי"א בימי ר"ג רבו המינים, ותקנו ברכת
 המינים. ונכילתין דר"ע.

חזר בזכותו ממה שכ' זילדותו עיי' פאר הרור ס"ט ועיי' רש"י פ"ג ס"י י"א
 אם מצרכין בסקר תורה פסול, ורש"י פ"ג הציא תשו' חתום
 עליה משה — ונתן בריש ה' שופר הציא הכל בו תיקן ספרו מספרי
 כ"י של רצנו וכן הוא באמות ה' שביתת עשור פ"ג ה"ז לפנינו ועיי' ברכס
 חמד נ"ט ל"ד קס"ה,*) וזקני ת"ח כל זמן שהם מזקינין דעתן ומתישבי' אחרון

*) ועיי' פ"ב מה' ש"ע כי משפטי תורה דחמים ושלום וכו' ובאשר הספדתי
 לאמ"י הגאון מו"ה יחזקאל פנעט זללה"ה, בארתי מאמרם פסחים דף פ"ה אמר ר'
 יוחנן גדול יום קבון גליות כיום שנבראו בו שמים וארץ שנאמר ונקבנו בני יהודי
 ובני ישראל ימיו ושמו להם ראש אחד וכתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד, וכלל
 מאמרם יסחירו הרעיון מ"ש רצנו שם, כי לא נתן התורה כ"א ללכף הנריות ולאחדם,

הגאונים בזמן וראשם בחשיבות, רוח אפינו מאור עינינו רצנו ז"ל מגודל
הכמות וידיעת חכמת לשונות העמים כודע לכל קורא בקפדיו הנעימים
אשר אין על עפר משלם, כי עד אז לא היתה זאת בישראל — ונה
נעימים רצדיו, ואיך יצדיקו כלולי מוסר מדצדיו, וככ"ז אין השלם אלא
אחר ששמו שלום ור"י אמר לתלמידיו צירושלמי צואו וכפשט בהלכות
שלא יהי מעלה חלודה וכבר פי' בזה הרב מאירי וכן הרלב"ג יש מפזר
וכוסף כמ"ס ומתלמידי יותר מכולם וחסד מיישר תחסר ואלו הגיעו ימי
רצנו כימי משותלח מי לא יורה כי ישלם סקו וכפשו אותה ויעש —

ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם

במצרים חסד כסה פני ארץ, וערפל לאומים, ופתאום הופיע אור
ליטרים כי נשא טובן שחקים באהבתו ובחמלתו את לאלאי
יעקב, את רצנו משה ומספרד למלרים שם נתן נתון להם משה חק ומשפט
ע"פ ה', ושם הנחילם צד מיימון כלי חמדה לא יקולה בכתם אופיר ספר
היד — אבל הלטער רצנו על כי גר במלרים וכבר הביא בעל שבילי עולם
צטט כפתור ופרח*) שכ' ששמע בהיותו במלרים מפי ר' שמואל, מבני
בניו של רצנו שחומם עלמון העובר בכל יום ג' לאווין ואומר לו דרך נחמה
שנא הי' מוכרח שהי' רופא המלך, ותי' זה אינו ומספיק עבור צנו ובני
בניו כאשר העיר בלדק החכם הנ"ל אמנם העיקר כמ"ס נר"א דלא אסרה
תורה רק מא"י ועיי' קמ"ג רכ"ז צטט נר"א ממיץ ועיי' מרדכי ס"פ הערל,
ומובא בד"מ אהע"ז סי' ד' והאריך הרב החכם בעל ש"ע והביא צטט הגאון
ח"ל ז"ל בקפר מעין חכמה כי הוליא להם מקרא, והשיבך ד' מלרים
באניות בדרך אשר אמרתי לא תוקף עוד לראותה ועיי' ריעצ"א יומא דף
ל"ז ועיי' רעצ"ץ בקפר זהר הדקיע ל"ת קפ"ו ע"פ ירושלמי סנהדרין לשיבה
אי אתה חוזר אבל אתה חוזר לפרקמטיא וכיון שהותר לכנס לפרקמטיא

ויען כי כמעט א"א שיהי' כולם באהבה, כי דעותיהם ומחשבותיהם שונות, וכבר
אמר החוקר המדינעלוג "רייכטהוף חונר מראוטה, דיענען חונר העררטען חייט דמי
אונגינסטיגסטע דער פריינדטשאפט" ע"כ לזה הקב"ה למח עליהם מלך, וכו' יתאחדו
כולם, עד חום דער ברעננסונקט, ויין ווי יזח זיך קהלענטרידען, וע"כ נאמר שופטים
כ"א כ"ה בימים ההם אין מלך בישראל (אע"פ שהי' להם שופטים) יען איש הישר
בעיניו יעשה. וכבר כתבו מבארי תורה מש"ה בתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד
ולא ראשון? כי ראשון יש לו שני, משא"כ אחד אין שני עמו, ע"כ בא במבשר כי
יהי כ"כ השלום ואחדות עד שנקבנו בני יהוד' ובני ישראל יחדיו, ושמו ראש אחד
ולא ראשון כי יתאחדו בו. ע"כ אמרו במתק כיום שנברא בו שמים וארץ שנאמר
ויהי וגו' יום אחד (ובנהב"נ של ר' ירוחם ז"ל בהספד הארכנו, וה' יתן כל טוב)
כולפע"ד ככון.
(* ואולי אכל בני בניו ראה בעל כפתור ופרח כ"י של רצנו עיי' חו"ע
שביעית פי' מאנה א').

אם אח"כ נשתקע שם שרצ לא עשה מעשה איסור שהרי זהיתר נכנס
 ע"ש — ואנוכי צדק עיון נחני ה' צדק אמת טרם שראיתי דברי אלה
 בם' כפתור ופרח — כתבתי לעלמי בתשו' כשהייתי גדולא ושרצ, ורנתי
 בזה ג"כ לפני אדוני הגאון כאשר סמך ראשו ורצו עלי מו"ה שלמה
 קוועטש ז"ל כאשר הי' עדין צ"ק לייפניק רז"ל עיי' זה' מלכי פ"ה ה"ח
 מותר לחזור לארץ מלרים ולקחור ואינו אסור להשתקע שם ואין לוקין
 על לאו זה מפני שעת הכניסה מותר ואם יחשב להשתקע שם אין צו
 מעשה ע"ש. ומבואר מדעתו דבלאו זה לא משכחת צו כלל מלקות כיון
 דצעת הכניסה מותר ודבר זה ל"ע. עיי' זה' סנהדרין שלא מנה לאו
 דכניסה לארץ מלרים בכלל הלאוין שלוקין עליהן ע"ש. ובפ"ג מה'
 מקדש כ' דאם נכנס למקדש ונעמו' שם ושהה כדי השתחויה לוקה? ואמרת
 ע"פ מ"ש בחדושי למס' מכות ע"פ דברי ריטב"א דף כ"א הי' לבוש כלאים
 כל היום אינו חייב אלא אחת אמרו לו אל תלבוש וכו' אמר רב אשי אפילו
 שהה כדי לפשוט וללבוש חייב על כל אחת ואחת, והקט' הריטב"א בשם
 ר"י איך לוקה לרב אשי הא הוה לאו שאצ"ו, ותי' כיון שיכול לפשוט ואינו
 פושט חשבינן כאלו עושה כעת וכלוצטו עתה מחדש יען שתחלתו הי' ע"י
 מעשה זה תולית דבריו, ומעשה בנעמו' בעזרה ושהה שם דאם נחשב
 אותו ע"י שהי' כנכנס עתה מחדש א"כ שפיר אף שא"צ מעשה מ"ו אף שהיה
 יחשב כאלו נכנס כעתה מחדש, הלא על הכניסה אינו חייב — ובחדושי
 תרלתי דברי בית יעקב סי' פ"ח ומקול שאגת ארי' לא אחת, ועיי' בתשו'
 מהגאון מו"ה שלמה קוועטש אשר ישנו תחת ידי ואם — חכני ה"י אוליאי'
 לאור לתועלת תלמידי חכמים הלומאים לדברי רצם מהר"ש קוועטש ז"ל
 ועיי' מרגניתא טבא בשורש ט' וק"ל — ועיי' מי צאר תשו' קכ"ה וקכ"ו
 עם הגאון מו"ה צרוך פרענקל צרוחצ עיונו ופולפולו האריך מורי דודי ז"ל.

לוחמי מלחמתו.

בראשם צנו אשר חתם עלמו אברהם בן משה הספרדי*) מנת שנת ה'
 אלף ה' תשרי תל"ז ע"ב ועיי' באגרת הנדפס ממנו בכ"ח
 מ"ש אשר נולד באולר הספרים מן הגאון הגדול הרב רבי דוד (**)
 אפפענהיים אבד"ק פראג רז"ל דברתם עליו כדבר על בני עולה, על
 עמוד הימיני פטיש מפולץ אשר קם אחרי רב אשי בתורה ובגדולה רצנו
 משה צר' ניימון הדיין מתלמידיו של הלל, חסיד ועניו, וספריו מורים על

(*) ומהר"ם אלשקאר סי' ל"ז מביא לשון אחד מספרו הנקרא צעוני —
 אל — כפאיה עיי' שה"ג מ"ג אות א' 73.
 (** נולד בעיר ווארמס, ונתגדל בק' נ"ש ונתקבל לאב"ד בק' בריסק ומס' לק"ק
 נ"ש, ומס' לק"ק פראג, ודאה על לחיי עד ז' תשרי ה"ת ל"ו שהוא 1737 למספרס.
 ומקבר ספר יד דוד. בית דוד. נשאל דוד. עד דוד. ויקן דוד. ז"ע.

עוצ שכלו ועיניו, וחמדת נדויותיו, ושם לך יו"ד כ' צנו הנ"ל ואם עליו
 להקשות כה נוספט כל ספר אשר יחוצר ידקדקו הצאים אחריו פעם
 לקנאה ופעם לשגיאת המדקדק, ופעם משגיאת המחבר כי לא ילול
 משגיאתו והלא על הרצ מאור עיני גולה רש"י ז"ל רצו המדקדקים על
 פרושיו להראות בהם מקומות הסתירה ובספר מלחמת דן י' ע"ג מלחמת
 ה' ואילו עורי לב לא ידעו חכמה וסקול הדעת, ומי שישיב להם תשובה
 משקול הדעת ומאזני החכמה ודקדוק בינה ישיב להם שלא יצין אותה.
הרמב"ן באגרת התללות, הוא גאון וחסיד ופילוסוף ובעל מקובל אשה
 ידו ועטו קדש לה, התוכח לפניו מלך ספרד במלחמת חובה אשה
 כדפס בקונסטאנטינא עם הכומר פויל ע"פ פקודי המלך יאקאב ז"ל הוא
 הכומר פויל אשר ע"פ פקודי המלך לודוויג טרף התלמוד, ציוס חרון
 אפו — רצנו רמז"ן תלמיד מן רצנו עזרא הכביא כן יכנה אותו רבותינו
 בעלי תוס' שבעו' דף כ"ה ואנכי מלאמי עור שם זה בגיטין פ"ח*) וכך
 החליט במולדות הערוך דלא כשה"ק שכ' שהי' תלמיד דקס ומת שנת ה'
 אלף כ"ח ע"י דרכו בקדש להליל העשוק מיד עושקו, ככה הליל רצנו מיד
 הקמים עליו, ככה עמד לחקות צעד הלכות גדולות, ודע אחי הקורא
 העלים הלזה אם יזכני ה"י להוליאם לאור כי הולאה על זה"ג אשר
 עליהן מקובצו השגת הרמז"ן הוא ספר המלות מן ר' אברהם בן חסדאי
 אבל יש הולאה שנית אשר נתן נכדו של רצנו להמפורסם ר' משה צר'
 שמואל אבן תבון, משם תראה כי נפלו לרוב השגת הרמז"ן כ"כ הרצ במגלת
 אסתר דף ל"ז וכ"כ החכם יאקט צסם עלי העמים הנקראים ישורן צסם
 חכם אחד מלעמזערג ור"ז חדש תחת השמש כי כבר הראתי לדעת שכ"כ
 במגלת אסתר, ורצנו נסים כ' על רצנו הרמז"ן תוכחה מגולה שהרצם
 מדי תקע עלמו בקבלה עיי' שו"ת הריב"ש ס' ק"ז. זרעו
הרד"ק הוא ר' דוד קמחי, אשר אמרו עליו אם אין קמח אין תורה, חיבר
 פרושו ד' אלפים תתק"ן והרמז"ן בפרושו מזכירו, אזר חיל כנגד
 הדוברים עתק על לדיק רצנו הרמז"ס ועברו דברי ריבות צינו וצין ר'
 יהודה אלפכר ועיי' אולר כחמד מחברת שני' לך קנ"ז תולדותיו והמון
 ספרים אשר חבר, ולדעת קלת חיבר ספר המעלות נגד קראים, ולדעת קלת
 נגד הנוצרים, למען אחינו בני ישראל יתאמלו ויחלפו כח צדת האמת —
 ומאזהבת הרד"ק לרצנו לא מנעו ימי זקנה ולא ירא מפני כוצד הדרך ויקל
 בעיניו העמל והטורח אשר סוצוהו ללכת לספרד כי יהי' למגן וסתרה
 לתפארת ארלם ויליד ביתם הוא רצנו הרמז"ס.

אך ר' יהודה החזיק עם לוחמו, ובגובה אפו לא נשא פני זקן וחכם
 פני הרד"ק ויכהו צטוט לשון, עד רצנו משולם צר' קלונימוס צר'

(* והרמז"ן הי' מנני צנו של ר' יצחק בר ראובן אלנרללנוי שה"ד דף מ"ס
 דפוס זאלקאווי.

טודרוס הוכיחו על זאת, אף כי הוא מצעלי אלפכר — וישמע יהודה לקולו, ויצטחהו כי לא יקל בכבוד הרד"ק, וצעננה יתירה השיב, וכה אמר בחין מלילתו; חי נפשו מורי רבי, אם אמר יאמר כתשבי, לעלור שמי מלילתי, ומתת רביצי, אם יהי השנים האלה על העברי וגם הערבי כי אם לפי דבריך, ולא יכנוף עוד מוריך, וגם על אנשיו לא אכזיר אנפי ולא אעשה חרון אפי ואשיב חרבי אל כדנה ע"ש!

בעל בחינות עולם! בחשו' הרש"א כ' אגרת התכללות ושם כ' כי על כבוד הרב הגדול הרמז"ס הם חושבים להלחם, ועל קדשת תורתו יונקרו אמונתם ותולדותם ונפשותם עוד נשמת רוח חיים באפס, וכן ילו את צניהם לדורותם ע"ש.

ובספר צ"ע קיים תאמין צנה שהאמין בר מיימון זללה"ה, אשר אין ערך אליו בכל חכמי ישראל אחר חתימת התלמוד אחרון הגאוני' בזמן וראשם צמשינות הרב הגדול רבנו משה, בזאת אני צוטח אשר בכל חדרי תורה והחכמה את ה' אלהיך תירא עכ"ל. קוראות ותולדות צעל צ"ע ורוב ספרים אשר חיבר עיי' קורא הנעים מ"ש הרב המפורא הכותב תולדותיו הנדפס אלל צעל צ"ע המתורגם ע"י החכם שטערן, אשרי מי שזכה לשמוע לקח מפיו רבנו; אשרי מי שזכה להצין אמריו הלרופים הנותנים חיים לשומריהן, אשרי מי שלמד לערוך ספריו היקרים; די זהם זרע אמת להשריש כל צבון ולהלליח ולעשות פרי קדש.

והרשב"ש בן התשב"ץ, אשר הי' דור ששי להרמז"ן עיי' בתשובותיו רל"א כ' מיימות רבאשי לא קם כרבנו משה הגדול ולא הימה קריה אשר שגבה ממונו מי יתכני מלע תחתיו לעוה"ב, ואציו התש"צ ז' כ' בהקדמה על הרמז"ס ורמז"ן אשרי מי שזכה לשמוע תורה מפיהם.

מהר"ם אלשקר צתשו' קי"ז דיין צמלרים ושקיל וטרי עם מהר"י צ"י רב ומנן מזכירו צכ"מ ה' יסה"ת וכעת נדפס צכרם חמר ח"ג לר קס"ט מכתב נשיא הגולה אשר צדמשק ושמו ישי צן חזקיהו הנשיא וחתימתו הוא לורת אריה שוכב ויד זקופה קמוך לראש וגזר כגד הדוצרים כגד רבנו או ספריו שמוץ צזיון חרם, והוא צחדש תמוז ה' אלף מ"ו לילירה, והי' עמוון צציליאטעק של הקיסר וכעתק ע"י החכם אויערצאך, ושם כ' כי הכותב כגדו או המפזר כתבים כאלו, המשתדל יהי' צאלה צחדם וצנידוי.

ראה מ"ש רבנו הרלצ"ח, כגד מאורן של ישראל הסמ"ג, הסמ"ג לא חש לדברי רמז"ס צזה, אף כי לפי האמת הליכות עולם לו, אצל להרב הליכות והלכות ועליו ראוי' לקמוך ועיי' צקי' י"צ שכ' הרלצ"ח, ואף אם יקשה לנו על דבריו מתוך שיעת התלמוד המפורסם אללינו ראוי' והגון לנו לתלות החקרן צמיעוט השגתינו וחייבים אנו לקבל דבריו מצלי

סנהדרה אחדיו כי לכו כלל ארץ בהקפת התלמוד, צבלי, ירושלמי, תוספתא, ספרי, ספרא, ואגרו, וכל הסוגיו' היו קדורו' לפניו, ואכו צעו"ה נכתרה מעיננו למעוט הספרים ולקולר הנושיג, ואלו הי' לפנינו הי' פותח פתח רחב יותר מפתחו של אולם, וזו היא קבלה הגונה ואמיתית מפורשת אללינו מפי סופרים וספרים, ואולם הלשונות הקשים בדבריו הם כאשר יראה קשי' או סתירה בחבורו מדבריו אל דבריו ועיי' נ"ט הגאון יד מלאכי כלל כ"ו כאשר הביא בשמו צעל שצילי עולם, וצטו"ת מהרשד"ם ח"א סי' קל"ג כ' ידענו כי חכמת הרמז"ם ז"ל גדלה עד השמים וכל החכמות לו עשר ידות וגם חבור היד מעיד על מחברו שאין כמוהו משעה שנחתם התלמוד עד עתה, וצמנה מקומות מפרקיו מראים חסידותו וקדושתו —

ובצדק תמה החכם צעל ש"ע על צעל הנוקעות אשר הי' איש מהיר לנכוע ומרבה לספר ומכבוד הראש"ד ור"י אכן תצון ומתקל"ג, ומדוע מהרמז"ם השליט צמלרים אינו מזכיר, ע"כ גזר ואמר כי צדק דברי הלרפתי כי חסר הדב' מן הנוקעות, ומה שהעיר החכם שניאור זקס כי רצו לא נטה אחרי שרים וחורזים, וכי זה לא נפל צמקרה כי אדם גדול כמו רצנו לא ילך קרי כי אם שם שם לו חוק ומשפט שם לו מקלות בלצבו ויהלוך נכוחו; וגם צזה נוכח ה' דרכו נוכח האמת שהוא השכל, כי רק בשכל ואמת רלה לעצור אלהיו שהוא מקור חיי השכל ואמת; ולא רלה לעצדיהו צדמיון עכ"ל. כניס דבריו אם כי הפליג שם יותר מדי בדבר עד שכ' שם החרוז לפגול בנפשו, אמנם מ"ש רק פיוט אחד יש מהרמז"ם — אחד הוא יודע, ושנים אני יודע, וכבר כתבתי לעיל מזה.

ובאמת על דברי רש"ט צרש"ט כ' מהר"ם אלשקר כי הוא ציטל לגמרי כל דבריו עד שכ' עצודה! תמה אני איך עמדו הראשונים על הספר ולא גזרו לשרפו ציום הכפורים שחל להיות צצבת כאשר העתיק החכם יש"ר דבריו — ומי האמין לדבר כי צמנינו יקומו אנשים לעורר הנשכחות ולילך על גחלי חרמים ושמותות וכבר הד' על קדקד של המשתדל, הגאון שי"ר והגאון ר' הרש חיות. ומה לך פה? ומי לך פה? המשתדל להקר עדי' מעלינו לאמר הרק צמשה דיבר ה', ויהיז לו חכמה, הלא גם צנו דעת, לא כן עצד ה' משה, צכל ציתו כאמון הוא צתורה וציראה וצחכמה. —

ר' יהודה בר' שלמה אלכריזי איש נוסע מליץ ומחבר התחכמוני כולד צנגב למדינת לרפת י"ד פרינקרייך, ומת צמון אחד עם צעל צחינות עולם.

מרן מו"ה יוסף קארו אשר התחיל לחבר ספרו רפ"צ בעיר פנידריץ-פולין, ונח נפשו של"ה, כאשר כתצנו למעלה, עולם גדולתו וקדושתו מי יעיד על החרס כי יהל אורה! הי' לו ג' נשים,

חמיו הראשון ר' חיים אלבלג, השכי' ר' ילחק קצב, השלישי בקדש ר' זכרי'*) זכסן עיי' שה"ג מ"ג מ"ז 3 וצנו הנחמד רצנא שלמה קארו, מרצנן סמוכי דקונסטנדינה בזמן מוהר"י זאסאן עיי' שה"ג מ"ט 64 הן הנה חבל הנביאים אשר התנצחו בסגן אחד כי משה ידבר דברי אמת ואלהים יענו ואת הקדוש והקריב אליו.

חכמי מערב ומזרח, ארס נהרים ופרס ותימן קצלו להתנהג על פי דרכו ועיי' מ"ט הרד"ז בתשו' ח"א סי' ק"ט, ומרן צ"י א"ח סי' יוד דרש"י מפרש הוא ולא פסקן וכ"כ הרב בעל נוצ"י מה"ת חלק אה"ע סי' קי"ד על ברטנורא משא"כ הרי"ף והרמב"ם ושאר מחזירים דכתבי הלכה**) ולמעשה וצ"פ יש נוחלין מוצא דאמר ר' אסי לר' יוחנן לא תעזירו עד דאמינא לכו הלכה ולמעשה ע"ס, ועיי' מ"ט הרש"א וכתשו' מהרי"ל פ"א דף ל"ח הציאו, דרק כל ישנו ויעשו כמנהגם. והרב כה"ג צ"ס מהר"ט וויליסקי' כ' דזה דוקא בהיות רצנו בחיים, ולא עתה צדורו הללו לריד לנהוג כמותו, אמנם באמת אם תראה ברש"א ומהרי"ל, והרל"ח, ומהר"ם אלשקר והרד"ז, ומה גם צ"ס מ"ק מ"ב 59 הציאו שעל זה הסכימו קרוב למאתים רבנים צדורו של מרן, מזאת תראה כי קיימו וקצלו עליהם ועל הצאים אחריהם ולא יעבור —

וכעת ראיתי בנצ"י מה"ת חלק אה"ע תשו' ע"ו שכ"י אף כי הרא"ש חולק צדין על רצנו אעפ"כ כשכתב לחכמי קירון, פוסק ברצנו כי הם קצלו עליהם לפסוק כרמב"ם ע"ס. ועיי' צ"ס הציאו צ"ס הגאון מו"ה ישראל, בן הגאון רצנו שכנא, היכא דצעלי תוס' מחולקין נגד רצנו הרב אלפסי הלכה כצעלי תוס' ע"ס ואפשר דכוונתו דתמיד קיימי לן הלכה כביתראי ואפילו בתלמיד במקום הרב ועיי' צ"י סי' של"ו צדין קטן שהגדיל תוך למ"ד למיתת אציו! — והיכא דרא"ש דרש"י צשיט' אחת קיימו נגד רצנו הלכה כרצנו, יען דרש"י מפרשן ולא פסקן, והוה חד לגבי חד והלכה כרצנו — ואין להאריך בזה יותר פה עד אצוא אל אדוני בכלליו ופסקיו ואני אחנהל לעמי לרגל אשר לפני —.

בא"ח סי' תרע"א הציאו לנו הרמ"א חידוש הספרדים נוהגים כרש"י ז"ל והאשכנזי' כרמב"ם ז"ל ובאמת אלן ואלו דברי אלהי חיים האשכנזי' יכירו גדולת משה רצנו, והספרדיים את גדולת רש"י ז"ל. ודע דהרב הגאון אליה זוטא סי' קס"ב סק"ד כ"דא"ז דרכו לימשך אחר רצו רש"י ז"ל ודבר זה לא יכולתי להולם דאור זרוע הוא רצנו ילחק מווינא הנקרא ריא"ז בזמן

*) ושאל בשאלת תלום אימתי יבוא משיח? והשיבו לו, מי — שאל ואל — לפן וסמרי. הנסמרות לה' אלהינו, והנגלות לנו ולבנינו לעשות את כל דברי התורה הזאת, היום, אם נקולו תשמעו יבוא גואל לדק צב"א. **) וכבר כתבתי לעיל מזה.

הרמז"ן בתחלת האלף הששי, רבו של מהר"ו ונרוטנבורק ועיי' שם"ג מ"ג
מ"י ע"כ הדבר אי אפשר ולא כיתן לכתוב, אם לא כי הי' תלמיד ומתלמידי
תלמידיו?

רבנו נשה אשה לישראל ירא ה' מרזים וראה דורו כי נכזבים המה ולא
כאמנו את אל רוחם, קנא קנא' ה' לצאו' עמד צפרץ רשם נכתב אמת,
ומתהלך בתומו לדיק ואיש אמונות רב צרכות וצכן לדיקים יראו אור התורה!
רבנו קרא תגר על אזהרת אין מקספר בהקדמת ספר המלואה, אם כי גדולים
וטובים היו המהצרים, רבנו אלי' הזקן גיקו של רב האי גאון עיי'
תוס' יומא דף ח', ובזמן הרי"ף ר' ילחק בר דאובן, הנקרא ג"כ אלצרגלוגי
אשר הרי' אלחריזי מרצ' לקספר בשבחיו ובאולר כחמד מ"ש לר קפ"ח כדפס
ונונו קליחה ונלאה טעם והוא אחד מה' ר' ילחק המפורסמים בזמן הרי"ף
ועיי' בשה"ג מערכת ספרים 85.

גודל חכמת רבנו.

מגודל עולם ידיעתו בכל חכמו ומדע עד כל רז לא חניס ליי', אף הי' לו שם
בחכמו האמו' ועיי' מהר"ם אלשקר סי' קי"ז, וברמז במגדל עוז פ"ה
ונה' תשובה שראה כ"י אכי נשה בר מיימון כשירדתי לחדרי מרכבה, ורצ
אחד ומדינת אונגארן אשר לא ארעם שמו צעלים האלה ורצונו כדפסו
צכרם חמד. המכחש, כחש. — ועיי' מ"ש אלצרבנאל ספ"ג, ומהר"ם אלשקר
בהשגותיו לרש"ט זכר מגלת אמת ומגלת סתרים לרבנו הרמז"ם שכ' זה
על שנות הקדושים, ובעל שומר אמונים ראה אותה, וגם ביד קנדי' היתה
מלויה ומגלה זאת, ואל תתמה אחי על החפץ! לדעת כי כבר בימי הרמז"ם
היו יודעים ומקבלה מעשיות, עיי' פסחים דף פ"ו ע"ב אמר ליי' ר"כ לר"ה
מ"ע קרית אל צ"ש אכי, והרמז"ן על התורה סוף בראשית כ' וז"ל וכי רבנו
שרירא גאון שמסרו חכמים זה לזה הכרת פנים וסדרי שרועין, א"כ למה
יגרע רבנו אשר כל רז לא חניס ליי' מדוע לא ידע ומקבלה מעשיות? הוא משה
לדעת י"א אשר הליל את עלמו ע"י השצעה צעיר פאס, ומדוע נסוד מרבנו
ההוד ואדר זה, אין זה כי אם מרוע לב, וגם אככי ידעתי כי בכל ספריו
מכסה זאת ואינם מורים כי לחם סתרים ינעם לו, ושהי' לו יד ושם

אמנם ראה מ"ש הר"ם מקינון בעל ספר הכריתות שלמד סתרי הקבלה
ואמר שהוא מתפלל כתיבוק צן יומא, עיי' תשו' הריב"ש
קכ"ח, וגם רבנו כ' בנ"כ בפירוש שמה שאמרו ז"ל אין מוסרין סתרי התורה
אלא ליועץ וחכם חרשים היא היתה הקיצה להפסיק השרשים העלומים
מן האומה ולא תמלא ונהם רק הערות קטנות ורמיזות בלו בתלמוד
ובמדרשים והם גרגרי לב מעטים ועליהם קליפות רבות ועתה התעסקו
בני אדם כלם בקליפות ההם וחשבו שאין תחתיו לב צשום פנים עכ"ל,

ועיי' בספר הצרית ח"א שכ' כי דבר ה' יקר ציוני רצנו יען כי חזון הזהר לא נפרץ צימיו ע"כ לא ידע רצנו מקצלי מעשיות, לחוק עשה לנו האיש, הכי רצנו לא ידע יוסף וחכמתו, היינו חכמת ר' יוסף די ליאון המחבר ספר הזהר ולו יהי' כי כנים דבריו אשר גם אכני אומר כי רש"י המחבר (אם לא מלבד הנוסף בן) וכי מבלעדי ספר הזהר אשר הי' אז נכתב ונעלם ימים רבים עד שגם רש"י ור"י ור"ק ורצנו לא ידעו מוננו ויותר ציוני הגאונים לא הי' ראוי שיגלה ספר הזהר, והנכתב להם נגלה לנו ולצנינו? הכי גם שאר חכמי תלמוד לא באו בקור ה' *? ומדוע לא כאמין כי השתלשל הקבלה עד זמן רצנו דהרי חד ר' משה, יהי' מי שיהי' הליל עלמו בזמן רצנו עכ"פ ע"י השצעה וקבלה מעשיות צעיר פאס אף שלא נתגלה ספר הזהר? ואף חכמינו לא ספרו צמין אשר קפלו לפרדס את רש"י? וע"כ ישתכח הדבר דרצנו לא ידע מקבלה מעשיות — ודע דהזמן אשר הליל עלמו ר' משה צעיר פאס הוא לדעתי העכין עלמו אשר נזכר בשה"ק דף ל"א ע"ב רז"ל וכן הי' צימיו ההם צעיר פאס נולדי אחר ששאל לדקה מן יהודי והוא לא נתן לו אדרב' נתקוטט עמו והראה לו את הדלת, ונתקוטטו יחד, והוא טען על היהודים שקצרו מומר בקצר ישראל, ובאמת מאתמול הנכרים קצרוהו שם ודי להעליל עלילות דברים עליהם והיהודים לא ידעו מזה מאומה, וגזר המלך גלות הרג, עד שהלך גדול אחר ר"י צ"י אל המלך ויאמר לו קח כייר חלק, וישם המלך בחיקו ויאמר הוליא, ויוליא וכו' על כייר הלז כל המעשה ומי הרגוהו וקצרוהו שם ויילולו אח"כ ואפשר אז הליל רצנו עלמו, ובאמת בשה"ג מ"ג כ' ששמע על מעשה שהיה דן דין שמוננו היו ציזוי להם הי' רולים לשרוף את רצנו והוא ענין אחר. —

המדקדק ככל דבריו ינאל כי רוח ה' נוסקה בקרצו לנשל ציקוד י"ב מפי' חלק כ' כי הגאולה תצוא לנו ע"י יולאי ירך שלמה דוקא — כאשר העיר בלדק החכם מו"ה שמעון בלאך בש"ע כי זה צאה לשלול יולא ירך נתן אשר הוא דעת חלונים עיי' אולר כחמד מ"א לד ל"ו וצעבור זאת חרץ משפטו והרהיז עוז למנותו צין יסודי הדת ועקרי הדת בג' מקומות ועיי' מג"א קי' כ"ג סק"ט ועיקר כל שהדת מצדיל לא שייך קורבא עיי' תי"ו ט דמאי פ"ו משנה יוד.

ידע כל ספר אשר נכתב בכל לשון, אמנ' לשון יוכי נשתקע צימיו** עיי' ה' תפילין פ"א הי"ט ועיי' ברטנורא מגלה פ"א מ"ח צענין מהלכי כוונ"ז,

(* ועיי' ע"ז י"ז ע"ב מרמו רש"י ז"ל על קבלה מעשיות, דורש במ"ב אותיות ועשה מה שלנו חפץ, וזה ההוגה את השם באותיותיו, ובאמת יש לעיי' קדושין דף ע"ז לא כתב רש"י בן והוא ל"ע לעת פנאי? ואחר זמן שמעתי כי נחשורר חכם אחד על זה אמנם לא ידעתי באיזה ספר. —

** ובפה"מ סוף סוטה כ' רצנו ומה שאנו קורין חכמת יונית המה הרמזים בלשונות אבל בודאי לשון וקמה מותרת והרי ריב"ט עבר בים דרך ארץ יוניס להמוכות,

ראה מ"ס חכמי גוים בהצליהם על כסוף ואין צו רק אחיזת עינים כמו
 שכ' באגרתו, ובאמת השואל בספר מלך כ' כי נראה דברי רבנו כמתנגדם,
 ורבנו כלחץ כלחץ ברלותו להרכיב ענפי אמונה עם עץ הדעת וצדק עם
 כל חזיון אשר השיב המהצב החכם מר"ה משה קוניץ ז"ל —
 דהי' משיב לכל השואל מעמו מענה ולא הי' מאותן אשר עליהם רמזו ז"ל
 על הפסוק מונע צד, וגארכי זמנו הרילו אליו דצריהם ושאלו לו כאשר
 ישאל איש בדבר אלהים והודו לו, (טה"ק) (*). ודע כי צמחו' סנדפסו
 באומטרדם שנת תקכ"ה מר סעדיא בן דאנאן מה שמזכיר עם ר' משה צד
 מיימון לדעת הגאון חיד"א א"ז רבנו צד מיימון עיי' טה"ג מ"ס 5 — ולדעתו
 דעת חכמים יש לו הוכחות רבות לזה. —

וגם חכמי לונדל אשר לא ידעתי אם הוה מוונעפ"ו צפלך לוטרינגען או
 מיימן צמדינת לרפת, גם הם כתבו אליו, ואף הראצ"ד אשר הי' גדול
 הדור וכאשר ספר מרוב יקרו ר' בנימין בעל המסעות וגם רבנו הרמב"ן
 כתב עליו גאון, והוא בעלמו פ"ח מה' לולב ופ"ו דצית הצחירה כ' רוח
 הקדש הופיע בצית מדרשנו, אף דלא צמנים היא (ועיי' כפות תמרים
 י"ב ומהריצ"ל ח"ג סי' קי"ו דרמב"ן חולק מטעם זה על הראצ"ד אף כי
 אמר דרוח הקדש הופיע בצית מדרשו) וגם הוא בעל כרחו יענה אמן
 ואמר צפ"ו מה' כלאים כי אלולי רבנו האיר לנו עד היום היינו מתאצבין
 גאות עטן ופתיות מצלי להצין על צדיו עולם חכמת ומקור כל דין וכאשר
 כ' זאת באריכות דברים יותר הגאון יו"ה הרש חיות בספר תפארת לנשה.
איש די רוח אלהין קדישן ביה.

האדם הגדול בענקים הלזה אשר יקר מעלותיו ומדותיו הטורתי ילהלו
 כפנינים מתוך ספריו, כי שלמות הפעולה תעיד על הפועל והלורה
 אל היולר ואיש כגבורתו יעיד על עלמו ורצו שפתיים אך למחקר —
ראשית חכמתו יראת אלהים! ידענו כי כ' לעלמו ספר תורה עיי' פ"ט
 מה' ספר תורה, עיי' פ"ז ה"ג מה' טציתת עשור בספר עזרה ועיי'
 צמ"ק י"ח ע"ב ואין מביהין אות אחד כ' רש"י ואני שמעתי צהא פי' ספר
 מוגה הי' בעזרה שמונו מביהים כל ספרי גולה וכך הציא החכ' ר"ס
 בלאך צסס ירשלמי עיי' ט"ע ח"א דף נו"ו ועיי' מ"ס המבאר את דברי

שמה, בכורות דף ט', ועיי' מגלה דף ט' יפת אלהים, ובגמ' נקט סנהדרין ידעו ע'
 לשון — אסס רבנו פ"ב מ"ס נקט רוב הלשונות?
 (*). ושם הי' רבנו אליקים וראב"ן, ובענין הקשר לדעת ר"א שריך לקשור בכל
 יום, (ועיי' חולין דף ט' שם ברא"ש ובהגהת מרדכי חולין דעל קשר תפילין ודאי חייב
 בשנת דרמנא קרי קשר), אמנם באמת גם לר"א וכי כתיב מפורש בתורה לעשות קשר
 בכל יום אך כיון דלילה לאו זמן תפילין א"כ בטלה המטוה לעת ערב וחל בנזק
 קשירה מחדש ויש בזה אריכות דברים. —

היונים דפוס לאנדון, אונס במאור עינים בחלק ב' כ' שרצנו נסע לרפת
 כאשר נודעה לו שיש שם ספר מיומי עזרא הקופר, וכאשר ראה כי הוא
 נמכר לפתוחות וסתומות י"ח שלו קצע אותו יום עוז לעלמן והספר
 במדינת בורגוד אשר בעת הוא פלך ממדינת לרפת ומני אז ישבו שם כל
 משרטי מלכי לרפת על כסאות למשפט, והיום אשר קצע ל"ט הוא כ"ח
 לירח זיו; ומדבר זה לנו למדן ראי' לתשובת מהר"ם אלסקר קי' מ"ט
 דעיר שקבלו לעשות פורים בנג' חייצין לעשות דלא כפ"ח קי' תל"ו שדחה
 את דבריו וכ"כ הגאון מו"ה הרש חיות, ועיי' בזהר פ' ב' לקסר ביליא' מלרים
 דאיהו חוצא אל בר נש לאשתעי בהאי שצחא לעלמין והקצ"ה חדי בהאי
 ספורא דילי' דמשתעי בני וחדין צפורקא קמי קצ"ה ולפרסומי ניקא בכל
 איכון נקיס דעציד לי', וכ"כ צקפר קולת צלולה דקפור נק יחיד שזה לנק
 מלרים ומזה נחפשט המנהג לקצוע יום שמחה על הנק והמחבר הכ"ל
 שמה צפוריס שלו ליל א' כ"ט כקליו שהליל הקצ"ה אותו ואשתו וביתו
 כמעט שלא ע"פ טבע, וכן ראיתי אמו' הגאון חתם קופר שמה צשמחת
 פורים של פפ"ד ועיי' ח"ס ח"ד קי' רל"ג צענין פורים של פ"פ דמיינ
 וזאת לדעתי נתיקר צפ"פ על היטועה אשר באה על העיר בשנת 1346
 למספרם זיהע יאקט צחצורו הקלר לר של"ג, וכן חוגגים צעיר קאהיראה
 פורים וקוראים מגילה כ"ח אדר על הנק שנעשה להם בשנת 1524
 למספרם תחת קאליימאן הראשון — וכן פה עיר חדשה עדן חוגגים
 מצני צניו של הגאון צעל תוי"ט פדות נפשו. והרי רצנו הרמז"ס קצע
 ליום שמחה וי"ט היום שאלא צקפר עזרא שכוון להלכה צדורה, וכן היום
 שעלה מן הים, וכבר העיר צזה הגאון ר"ה חיות ז"ל, והר"י קדש קדשים
 ליוה לרס רומי קופר מוצהק שיכתוב לו ספר תורה על פי הרמז"ס ז"ל
 א"כ צוודאי הוא דבר גדול מכוון כקפר עזרא, ואל תתמה על החפץ
 לידע אז עוד מספר כזה, דהרי גם כשהי' פלוגתא של רש"י ורמז"ס ז"ל
 צחד שיטא, ור"ת צשיטא אחרת יקופר לנו כי מלאו תפילין של יחזקאל
 ועיי' צ"י שחרוז על מעשה כזה צקי' ל"ד שנפלה הציו' מעל הקצר של
 יחזקאל, ועיי' צשלשלת הקצלה שהאריך צענין מעשה של תפילין, יהי'
 איך שיהי' ידעו אז היכן יחזקאל נקצר, ומלאו תפילין שלו, כן ידעו
 מספר של עזרא ציוני רצנו!

אמנם צכ"ז ראינו כי הרמ"א צקי' רע"ה כ' צטס מהר"י מיינץ דאין לפקול
 ס"ת שלא כתוב כפי דעת רצנו כי כמה גדולים יש להם ספרות

(* עיי' מ"ג החכם צקפר מקעי ישראל לר 20 ספר מעזר' (דפוס ליק) (ובעיר
 תחפנתס (ירמי' מ"ג ז') הנקרא בעת מאהאללעט = על = קעביר נמלא ספר תורה
 צנהב"נ דשס, אשר היהודים מקיירא ואלכסנדריא לקדוש ימשבו, כי צה נחבא ירמי'
 צנרמו וספר תורה שם ממנו, ולא יבוא איש כנלע הקדש (כ"כ החכם פראנקל צספרו
 של"צ הנקרא ממלרים). ע"פ סגב דייקוס ס"פ צב"ב ח"ב חסדיו, שיהי' לרוב
 ויהי' ע"י רש"י וצ"ח ז"ל וצ"ח ח"ב חסדיו, שיהי' לרוב

אחרות בזה ועיי' ש"ך דאם שינה מדעת רצונו במקום שאין שום חולק פשיטא שפקול ועיי' לחם הפנים ועיי' מעשה רוקח, והרמב"ם דמוכסיר לקדוה ב"ק פ"ג פקול, עיי' במהרי"ט דאין למוך להלטרף ל"ק עיי' ב"ק פ"ג ח"ד יש להאריך אמנם ראיתי כי הגאון מו"ד בקדור שלו רחם הדבר (*).

גודל פרישתו

איזה חכם הרואה עריפה לעלמו והחמיר לעלמו יותר מלזולתו ועיי' בקפר מעשה רקח שמלא כ"י צטס רצונו אצרהם בן של רצונו, יש שמוכיר אחר תשלום פ' ז' וק"י עשר מכות דרוש לחז"ל, זכרו איתו במכלתא וע"ז נאמר כל המרצ' לקפר הר"ז משובח, ומנהג זה נהג אצא מרי ז"ל והקודמין לו חכמי מערב, ועם היות שאצא מרי ז"ל לא זכרו צנוקס הגדה ה' חו"מ לפי שהוא בלתי מפורקס ולא הכרחי ע"ש. למד זכות והלדיק תמיד לזולתו, ידענו כי הלדיק את רס"ג אשר ערב לצנו לחשוב הקץ בקפרו ספר אמונת נאמר ח' כגד אזהרת חז"ל סנהדרין דף ל"ז וכ' רצונו באיגרת תיוון, ואנו דנין את רס"ג לכ"ז ונאמר שמה מה שהציאו לענין זה א"ע"פ שהי' יודע שחכמינו ז"ל אקרו, לפי שהי' בני דורו צעלי ספרות נשחמות וכמעט אצדה תקוה ואמונה ואלולא הוא ע"ה לפי שהוא גלה מן התורה מה שהי' נעלם, וראה מה שצדעתו לקצץ המון עם ע"ד חשבון הקץ כדי לאוץ אותם ולהוקף על תוחלתם והוא התכוון בכל מעשיו לשם שמים —

עכ"ל —

וקראתי עם המסורר:

הן גוראות אתה נבראת

ומצוא אותך מה מאוד נלאית

ואיך תתחרה הה אדם! לך לשמצה

לחקור נשגב מעל כי תמצא?

(* וכאשר הייתי גבאי אלל מה"ק דסנדקאות, ונדדו ב"ח ס"ת ונסתפקתי אם ילאנו בזה במלוה ועתה כתבו לכם? וסברא דידי ע"פ מ"ש הגאון ת"ח על הא דאמר רבא א"ע"פ שהניחו לו אבותיו ס"ת מלוה לכתוב משלו מקרא דלכס קדושה ומה"ט מי שדב ס"ת לכבוד לאו שפיר עבד, דשוב לא מקרי שלו, ובכתיבה לחוד לאו תלי מלתא, דהרי רבנו פוסק אם נאבד הס"ת כריך לכתוב לו אחרת ב"ג מה' מלכים, ומעתה לפי דברי ת"ח הנ"ל י"ל ג"כ לכס להוליף עכ"פ שותפת ועיין ב"ב דף קל"ז וסובה דף כ"ד ואפשר זה הטעם מה ששמע מהרש"ל בני אדם שמתנדנים ס"ת מתנין צרכים שלא יהי' לקהל לחלוטין ועיי' ט"ז מ"ש על מהרש"ל, ולהנ"ל יש לסברא של מהרש"ל טעמא וממשא — וק"ל*) (ודע דספר של עזרא לא הי' כ"א עמוד אחת ועיי' דגול מרבב' וגם רמב"ם לא מזכיר פיקול העמודים שהם אינם כ"א לנוי ע"ש ודו"ק).

(* ואמר זה האיר ה' עיני וראיתי בל"מ פ"ג ממלכים ה"א שבי' בשם תוספתא פ"ד סנהדרין. וכתב לו שתהא כתיבה לשמו, ובש"ת בית אפרים ח"ד ס"ג אנטהק ושאל בזה, ואמרתי שישו ב"מ שישו, אם ספיקות שלכס כך. ובנהכ"ז של ר' משולם פישער הארבתני בדרוש בזה כאשר נתנו ס"ת לנהכ"ז ג"כ ואכ"מ.

וכבר ציאר ברעיון זה בעל ז"ל הפסוק, כר ה' נשמת אדם חופש חרדי
 צטן, כנאמרים, תפח רוחא דהאי גברא נשמה דאית צך לא ידעתא
 ואיך תבקש כר על ענינים כאלה במופלא ומוך ובל תהיין ע"ו לעלות למרום.
 הי' מודה על האמת וקבל ממי שאמר כאשר כ' לא התפאר כי זאתי
 לתכלית השלמות האחרון, ועוד שלא התפאר שלא טעיתי ועולם,
 אלא אדרב' ונה סתבאר לי מזולתי, ונה שחברתי הן מעלמי הן מזולתי
 אחרון צו ממני צין בחצורי וצין במדותי אפי' בטבעי*) כ"כ לתלמידו, ועל
 ענין הליכה צימים וצנהרות כ' אל ר' שמואל רוב צני אדם יקשה להם
 כשיקתר דצריהם או ישיצ עליהם דצה וכבר הלילכו השם י"ש מזה, וכורא
 עולם יודע כי אפילו השיצ עליהם הקטן שבתלמידים היינו שומים צזה,
 אם השיצ תשובה אומיתית ונשמה צזה שיעוררנו עליו צמה שנתעלם ע"ש
 עכ"ל ומה נעימים דצרי רצנו צפירוט המשנה עדיות פ"א משנה י"צ ועיי'
 תוי"ט שם מדוע הזכירו דצרי צ"ה אם חוזרים להורות כצ"ש כדי להודיע
 אהצתם אל האמת לקבל דצרי החולק וכ"ש שאר אנשים, ועיי' בכורות פ"ד
 מ"ו כ' תוי"ט אם כי נודה כי הלכה כדצרי רצינו צפי' המשנה אפטר
 שהסכימו כל חכמי דורות משום עת לעשות לה' ויגדיל ויאדיר ע"ס, ומי
 חכם כרצנו ונשה כוהג צזה מנהג חכמינו בעלי תלמוד ז"ל מאהצתן העזה
 אל האמת כצדוהו יותר האמת מעלמותן, דצרים שאמרתי לפניהם טעות
 הם צידי עיי' ערוצין ק"ד, צ"צ קכ"ז, כידה ס"ה, הדר אמר רצא לאו
 מלתא היא דאמרי יצמות כ', מכות ח' ועיי' מדרש רבה צמדצר פי"ד
 ובספרי עקב ומיין שאם אדם שומע אפי' וקטן שצישראל שלריך לקבל, ת"ל
 והי' אם שומע תשומע — וידצר משה אל צני ישראל לקבל האמת ממי
 שאמרו —

עלבונו וצזיונו מחל למצזים אותו צאמר ומה נעשה אם תורתינו ליוה
 לא תקום ולא תעור כמ"ש באגרותיו. (**)

(*) ובאגרתו כ' רבנו שהביא כמה דברים שלא במקומן דרך אגב ועל מקומו
 יבאר אותו בשלמות, והדבר יניעו לפעמי' למחברו' להקשות על דבריו ובאמת אין צהם
 נפתל ועקש — לא ולמד מ"ש הרב המגיד בהקדמתו לה' שנת, וכבר נמשך זה
 אלל הרב הגדול ר' שלמה צ"א שבי' בספר עבודת הקדש צדין הפלגה בספינה, הרמב"ם
 ז"ל ראיתי כבורת מאקורו שבי' צפי' כ"ד מפליגין לים הגדול לדבר מלוה, והנית במשמרת
 מכלל התיר מלוה אקור שלא במקום מלוה עכ"ל, ורבנו ז"ל בי' דין זה על השלמות
 צפי' למ"ד, וידעתי כי כל דבריו נכונים למדין וישרים למולאי דעת עכ"ל. ואם על רבנו
 הרשב"א ז"ל מאורן אל ישראל כתוב כן! מה יענה קטני ערך, יכירו וידעו כי גדולת
 רבנו גדלה וישימו יד למו פיהם כי קצר שכלם, עומק המושג להשיג, ואלו ידעתי
 היתיו והבנין; וגם ראיתי צש"ת מהגאון מהר"א פלעקלס הראה בענין אחד על מרן
 שהשיג על רבנו שלא הביא הדין בה' ע"ז ורבנו הביא זה בה' שנת כי שם מקומו
 וכעת לא זכרתי איסו מקומו.

(**) ובדרוש אמרתי, כי לפעמים יסתיר האדם השגאה תחת מסוה היראה, לאמר
 קנא קנאתי לה"ן, ע"ב אמר הפסיד קפיטל קל"ט תכלית שגאה וגו' מקרני אל וגו'

התחיל ספרו בשם הויה יסוד היסודות ועמוד החכמה, וסיים כי כל הארץ מלאה דעה, וכלילה שהשלים ספרו כל לו אצור בחלום ועמו אחר, ואמר לו אצור ראה בני זה משה רבנו ואמר לו יישר בחד— אשתי מיטראה פניו בחלום, ונתן לו שלום איש אשר בשם על ידי קרתי אל, יבוא לצער טוב לישראל . . .

גודל יפאתו וענותותו, דירתו הי' בנוא אמון, והלך מדי יום למלרים להתפלל עם עם הליצור, ולא בוש להתאחד עמהם כשר המסורר המליץ מו"ה נפתלי הירץ וויזל, וכדפס בדברות של החסיד הרשון מו"ה שלמה פלעסקנר אשר הרים אותו קודם לה' . . .

(א) אך לאדם על בית מועד צוית כל היום נפרדים אלה מאלה כי מעשיהם ומועצותיהם נבדלו זה עשיר, זה רש, זה רם, זה בשפל על כן לאהוב איש את רעהו חדלו;

(ב) רק בית מועדם יורם טוב ויחברמו כי חבר אחים הם, שם לא יסכלו כי שם עם, עם מלכו לך יתחננו ושפלים עם רמים לך יתפללו איש איש אשר נגע לבו יודע ממך עור, ממך מרפא ישאלו שם עצתם שוה, מחשבתם אחת דבר לך תחננונים, יחדיו נקהלה

(ג) כלם יקראו לך אבינו אתה ומבלעדיך, בנים בל יוכלו אם אביהם אתה, אך אחים המה אם אחים הם, מעשה אחים יפעלו:

ובדרושים כתזנו בזה לבאר הנאמר צ"ב אשר אשתעי רצה צר חנא עם עייעא — ואכ"מ

אם דרך עולב בני, ורק עבור קנאת ה"ן עשיתי זאת, ומי ישכח דברים הנעימים אשר כי סרידעריך מלך פרייסן תחת דתא דנסק מבני מתא להתקטלא לתברוהי על כי חרף אלהים. ומלך והמלוכה, וכ' המלך, גמטט וזייר עם זיהק פֿערגעבען, חזק פֿערגעבע עם זיהק חזיק; וזייל ער זיך חבער חן זיינער רעגערונג פֿערגריפֿען העט, זקול ער זייהרע חזיק ריח פֿעסטונג נחך טפחנרויח."

כן אתה אומר על רצינו הגדול, במקום גדולתו שם אתה מולא ענותנותו, דבר זה משולט בכל ספריו, וכל הדורש בספריו ימלא כי דרש דרש ונשה העוב צעיני ה' וארס.

ועיי' בספר מלרף לחכמה דף פ"ח שכ' על רצינו ווי הכה הלדוקים מי נתן הצייתוסים לשוסים הלא הרצ, כי ה' עמו ורצים מעמי הארץ מתיידיים וכאשר בא רצנו למלרים כתצנו כצר שהי' דירה שלו צנוא אמון, וקהל ישראל במלרים הי' מעט מועיר כנגד הקראים, וכאשר נתישב רצינו במלרים לא לצד כי לא יכלו להתאחד ולצלע את הקדש, אף החזירים למוטצ (וי"א כי צנו ר' אצרהם החזיר קהל קראים לקהל ישראל) ולזה כוון בחק' שתיקן לענין טבילה צמי מקוה כדין וכדת הרבני' התלמודי' (*).

(* כאן מלאתי מקום להליב יד ושם לאחי היקר הנ"ח המוסלף ומוסלג קו"ש כיה ליב טויבער ע"ה, אשר בן שבע עשרה שנה הי' רועה את אחיו בחורי ישראל על אדי תורה בישיבת הרבנים מוסלגי תורה ועטרוהו בעטרת התרה, להורות ולדון, ולקח איתו ה"גו"ז אדר שנת תר"ז לס"ק ביום אשר נטלו המאורות הגדולים, משה רבן ומאורן של ישראל, *) שקעה חמה שלא בעונתה — ובמנוכה העבר ארי נעשה שאל ודורש בקדמוניות על קוראות אחינו ב"י מאז נהיה לגוי עד עתה, וכעת יהודה רד עם אל, אמרתי להעתיק מ"ש אליו בתוך אגרת על אודות הקראים, וז"ל שם.

קראים!

עיי' אחי היקר מ"ש הגאון ר' הרא חיות כי הקראים התקדשו מה שכבר נשתנת מענין הלדוקים עיי' דרכי משה דף ז' ועיי' קדושין דף ס"ו בימי שמעון בן שמת נתקדש דת הלדוקים, ועיין מגלה דף כ"ד נתנו ע"ג האונקלי' הר"ז דרך גרסת רש"י קראים, ובירושלמי הגירסא חלונים ועיי' מכות ה' ע"ב שהרג שמעון בן שמת עד זומם להוליא מלבן של, והרמב"ן שם בספר שבע עינים תמה דהרי לא יאונה ללדיק כל און, והוא נגד דעת תוס' גיטין דף ז' דרק בדבר אכילה לא יאונה, ועיקר כי הוראת שעה היתה נגד הלדוקים שנתקדשו ועיי' חגיגה י"ז ויש בידי גמרא יחידית דפוס דירענפורט ובדף כ"ד ב"ש לר' יהושע היינו דאיב' הכירא לקראיים, ובדפוס פיראז אינו כן הנקסא, עכ"פ דעת הגאון שהם כת אחת וא"כ דעת מ"ע עסק"ו — יהי' איד' שיהי' בשנת שמונה מאות למספרי' קם איש אחד בשמו ענן***) ובנו שאול, מפני המחלוקת שהי' להם עם ר' יהודה שהי' ריש גלותא והרימו מאשפות את חבר הנשיה הלוה,

(* והנה בשנה שמת משה רבנו דעת ר"ת אז חל ז' אדר בשנת ודעת הרא"ש בע"פ אות י"ג שהי' עש"ק ומ"ז הגאון כי על גליון י"ד שלו סי' רס"ב ח"ל עיי' רש"י יבמות דף ע"א דבי"א מלו, ומעמה אס השנה הלו הי' ז' אדר בשנת ע"ב דהי' ר"ח אדר ביום א' ור"ח ניסן ביום ב' א"כ ממילא י"א ניסן ביום ה' ועיי' ט"ו סי' רס"ב דאין מלין מש"ב ביום ה' ואיד' מל יהושע ב"ג אותם וק"ל.

(**) ודע דשמעון בן שמת נשבע ארצה בנחמה — ור' זכרי' שהי' עדין בזמן הבית נשבע המעון כתובות דף ז' ע"ב וב"ב קס"ו ע"א ושמעון הלדיק בלשון עבודה, וכן שבעו היכלא — רק ר' טרפון פער פיו אהלות ר"ס ט"ז וזנחיס י"ג ועוד. — ודע החכם בספר מסעי ישראל דפוס ליק לד 52 כי שראה ספר תורה אשר כתב ענן הגובר, והס מיחסי' הספר לקדוש ה' ע"ש.

תפקיד הכתובה כאשר כתבנו רצנו אברהם. ועיי' בספר המלות מ"ע

ונמלאים בעאריענטאלל נהר איסראט, טיגער, ובארץ אייראפא במחוז טירקייא, ובמחוז פולין כאשר כ' החכם אינקעל הכ' פהנענס טעחטטטערפֿעססונג ריח ועטלטע פֿערנדערונג וויען 1803 למספרם, והוא הניח מנין פקודיהם למספרם 4500, ולפי עדות הגאון ר' הרש חיות בספרו רק שני קהילות מהם בפולין דהיינו העליטע וקוקוויב, ומאם ג"כ הלכו ולא נשאר אחד, האמינו בחזרת משה לדעת הרבנים התלמודים, נתן דעת קחנקן דער תלמודישען רחבינען, ובמדינת פולין מעשיהם ופעולתם אנשי אדמה ובעלי עגלה, הלכו במלבושיהם כמו עם הארץ, לאונס, לשון פוליש, רוקיש, לשה"ק מעורב, יש להם יו"ד עקרי אמונה א) כל העולם ומלואה וגלגליהם נבראו. ב) ונוראם בלתי נברא. ג) אין לו דמיון. ד) הוא שלח עבדו נאמן ביתו משה רבנו ע"ה. ה) ליתן לנו דת אמת אמונה שלמה. ו) להבין הלשון ע"פ רוח ודעת לברר הענין. ז) ה' שלח גם שאר הנביאים. ח) כי יחיה אל ברחמי מתי עמו ישראל ונבלתן יקומון. ט) הולך עמו בשני לזרות אותם בארץ לא להם להחם החטא והפסע, ואח"כ שבו לגבולם. י) ע"כ לריבין אנו לחכות בכל יום שיבא.

בשנת תקנ"ח שלחו קראים לירושלם לרבנים הגאונים ד"א מן מדינת פולין, דהיינו, קראקו, פאזן, לעמבערג, לובלין, להתוכח עמם על עניני הדת והאמונה, וכמעט בנואה קטנה נזרקה מפיו של הגאון מו"ה שמואל ולעק בקול "אלון קראין שאינם מתאחזין לעולם דפס"ח וש"י —".

בית תפלתם קראו כנסיא, מאגיחים עליו שלא יענפו, תפלתם קלרה, באמרם אלהים בשמים ואתה על הארץ ע"כ יהי דבריך מעטים, ויען כי לא הטהו עול לשכמם דהיינו עול תורת רבותינו התלמודיים ע"כ יש להם פרכת פרוקה עם ליכות וכאשר קראו פ' ליכות וראיתם אותם, אז רואים על הליכות. המורה אשר יורה להם הדרך ילכו בה יקרא חכם הוא ינקוב המועדים אחר חודש ומדושו ילכו, בשבת אסור להיית להם לאף ע"י אינו יהודי, מנני אמונתם נפסק לא אכלו חמץ, אך מנות שלהם מחומלים, הדם להם פגול, אכן הנשר אכלו בלי מליחה, ואף גם לא עשו שום ענין ומנהג התיהדות, רק נבילה וטריפה כמשמעו שנתנבל ודרסו ארי — אחר כל התבשרות, ודע בני הקרובים אסור להם אף המותרות לנו כדת משה וישראל אסורות להם; מיד כי יולד בן לקראי יומן לו שם, בן שמונה ימול אך לא יפרע בשר ערלתו, ועתיקים דברי חכ"ל באמרם כל המל ולא פרע כאלו לא מל, ואחר הלידה ישבה על דם טוהר ל"ג יום לזכר וס"ו יום לנקיבה, וניזון הזה יקרא כל הקרואים לבעל הבית, ואף יאספו אללם החכם ויגיד להם שם של הילד, אשר הוא לרוב עברי, ערבי, או ישמעאלי, חרבביש, יידיש, טירקיש, והחכם יניח ידו על ראש הילד ויתן לו את ברכתו, וזוה כלות המשתה. אחר ז' ימי הנקיים לטהרת אשה יקח הנבל אחר התפשטות אשתו מלבושיה מעליה, ישבה בכלי של מים עד אמלע הגוף, והנבל שפך עליה מים לערך ג' הין על ראשה 3 איימער, בחורף הם מחמים, ואחר כל הין והיין קרא זה אל זה ואמר, טהור, טהור, טהור, מיד אם יקדש אשה מבטיח החתן את הכלה לפני החכם להיות עמה באהבה ואחיה, ואח"כ יסדר הקדושין ויקרא לפניהם מעט מס' בראשית קפיטל ב' וזוה כלה. המנהג הקראי לעת נפל למשכב, ביום השלישי, או גם קודם לכן אם יכבד חליו, כי יהי מסוכן, יקרא לחכם לנחמו והוא ידבר אליו תנחומין, ויעורר תקותו על העתיד, ומחפלה עם כל העומדים שם בעבורו, ובמות הקראי ישירו אלל הקבורה איזה קפיטל מאיוב אשר יודיע כי קיי אנוש המה הבל ומעשיו מאפע, אף שמו כוס תנחומין, ויש להם דמיון לרוב עם יהודים התלמודיים, ועיי' בשמים ראש ר"כ, ורק החכם ימול בניהם *).

(* ולדעת רבותינו בעלי התלמודים נראה כי רק רופא הגוף יהי מוהל עיי' סנהדרין

קכ"ג באמלע הדיבור נגד הקראים,*) ועד היום כאויב כילב למולס, וכלר אשר ידו כטויה וע"כ לא אמון כי הקראים יחסרו את צעל מנחת יהודה לקראי, ושקר ענה צו, ואף כי בכל ספרו מרחפת רוח דעת ומצונה, בכל זאת לא כמלא ח"ו שמוץ פקול צו. וצפ' משפטים הפליג בשבח רצו צר' וניינון וזאת רא' ברורה דלא הי' קראי כי הקראים שנאו נפש רצו כאשר העיד החכם יאסטו בקספרו געטייטע דעט יודענטהוואס דף קכ"א וכן ספר לנו איש נאמן רוח ר' יוסף שווארץ יחי' אשר קרה עם ספרי הרמז"ס שנתגורו הקראים למנוס תחת כפות העובר, צדרכס בצית הכנסת שלהם, ופעם אחת ע"י קיצה צאו לשונה צעלי התלמודיים וצקשו לילך לצהכ"נ של קראים להתיעץ וכאשר הגיע הרצ התלמודיי למעלה השמינית לא יכול לעבור, אמר פה יש דבר כמות אשר מנעני מלרמוס עלי, ויחפש וימלא טס ספרי הרמז"ס ויקלל להם הרצ התלמודי שלא יקצלו וניין צהכ"נ הלזה, ומתו, ועדן רצלה עליהם הקללה כאשר דיבר

הוא ולא אחר וישפוט שפוט, דרש דרש בשפת טארטארוס, לרוב הוא ביאור פסוקים כדרשה הגהוג בין התלמודיים ומהם ילא מוסר כי לא לדרשה קאתו, אשר לוקט מספרים אשר נבר חנרו קדמונים והוסף וחדש מדעתו — ואלו המה המחברים המפורסמים אללס, יוסף הלוי מחבר קוראות הקראי, הוא אשר עליו יוסף ידו צעיים רוחו צעל אבן עזרא — יודא בן אלי' הדסי, מחבר אשכל הבוסר והוא וויכוח בין קראי לתלמודי, מחבר הלוח ח'ו בעת הלחמו מלחמת הללס בעיר קנסטאניטאניפול, על פני כולו ירחף מליפת ערבי, ספר איבנאר מאהרן בן יוסף, כתר תורה מאהרן בן לוי מעיר קאירע, וגם ספר עץ החיים עכ"ל טס (ומה שאחלתי מה שבי' בתו"ט מנחות בית חונא כח שקורין קצטלר הארפתי נבר ואין פה מקום להאסף), ודע אחי הקורא! הקראים כדי לתלות באילן הגדול אומרים שהם מתלמידי צ"ג ושע"כ הם אוחזים בתומרות ור"א הי' קראי וע"כ צרכוהו חנרו! ראה כמה רחוקים מדרך האמת ע"כ לא נחלקו צ"ג וב"ה או ר"א בעיקר מזה אלא בתלדותיה, ששמעו עקרים מרביהם ולא חולדותיהן, לא נחלקו אס מדליקין בר שנת או לא? ועל מה נחלקו כמה מדליקין, ובמה אין מדליקין? ובמה רחוקה דרכן של החכמים אלו מדרך הקראים כ"כ הראב"ד ועיי' ברס חמד לך 223 שהביא בן, ועוד אס ר"א קראי הי' ח"ו מדוע יבקש תורה מפיו ולא גורו כמו על אחר ועיי' כוזרי מאמר ג' סימן ס"ה אפקורסים ומינים ובדפוסים הראשונים הגירסא הידוע וחנרו עיי' אולר נחמד מחברת שני לך 38 וחסר זאת בדפוסיו, ובחנרוי הזכרתי את אגרת הלוח ושמתי לו מקום בנקרת הלור ובחנתי על כל הענפים היואלים משרא הגדול, ראה אחי הקורא מ"ש הגאון ר"ה טוית, החכם יאסטו, ועלי העתים, זה בכה זה בכה והי' יהפוך לבב עמו ישראל לשפה אחת ונקצבו בני יהודה ובני ישראל יחדיו ושמו להם ראש אחד, וביום ההוא יהי' הי' אחד ושמו אחד ומלאה דעה כל הארץ, ואל יסרץ צס פרץ, וכהן יעמוד בכללח, וליץ הקודש על מלח, ותפארת ישראל לנחח אמן. אמן.

*) ועיי' חסד לאברהם חלק א"ח צ"ח על משנה י"ח משבוע בה"ג, ועיי' נוניי מה"ת ח"א סי' צ"ז ועיי' בית לוי, ונעלם מעיני הקהל שהם דברי ר"ן נדה ג"ו בותים נוהרים בנחמים ללא דרשו בבשרה וק"ל.

י"ז ע"כ כל עיר שאין בה יו"ד דברים הללו אין ת"ח ראשי לדור בה, סי' רש"י רוסף למול צניהם? 4 * 7

איש אלהים ופעם אחת צאו מאייראפא לשמה קראים, ושמתו כי יהי להם
 מנין, אך טרם הקריבו אל העיר ומתו כאשר דיבר —
 כבוד גדול כתיקר רצנו עיי' שלטת הקבלה דף ל"ב ע"ב והציא צסס
 אמרי חמורות שהעיד צסס ר' עובדי' צימיו צאו יהודים מקלוע
 דרומית מזרחית על ים אקינוס ואמרו שאין להם שום פסק זולת אספרי
 הרמז"ס ז"ל וכן קבל מזקני סאלאניק שחבור זה נתפסע מעבר לחלה,
 חבור, ונהר גוזן והוא ציד יו"ד שצטיס; וככל מלכות תימן מזכירין שמו
 צקדים כאשר כ' הרד"ק מעיד עלי שמי' וארץ כי שומעתי מן מגידי אמת
 שכל מלכות תימן היו מזכירים שמו בכל קדיש, בחייכון וציוויכון וצחיי
 דרצינו משה בר מיימון, ולמה רצותינו תצלו את נחלת ה', ועיי' צעה"מ
 ערצין על הרי"ף ורגילין ליטול רשות מן הכשיא ולצדך בכל שבת
 כמו שרגילין לאמר יקום פורקן, ולעדות הרמז"ן אומרים בכל גלילות
 מזרח ציוס שמחת תורה פיוטים על פטירת משה רצנו ועל פטירת רצנו
 משה בר מיימון ע"ה ואומרים ירחס ד' על נפש כבוד מורינו ורצנו כבוד
 המזרח, כר המערב, ועל קדושת נפש רצנו אברהם ז"ל ועיי' ציוחסין
 דפוס קראקוי דף קכ"ג דאלל מינוי ראש גלות עומד החזן ואומר קדיש,
 וכשמגיע לצחייכון וציוויכון אומר צחיי נשיאנו ראש גולת אוריאל,
 וצחייכון וצחיי דכל צית ישראל, וכשגומר הקדיש מצדך ראש הגדול ואח"כ
 מצדך ראשי ישיבות — ומה לנו לחפש צהרת צשמס אס עינינו רכות
 וכהות להציט כוגה תפארתה? ומה יקרו דצרי מלך פערציען, כאשר
 עבדין רצנו קרה על ריעו ומיודעו צקאלו ארתו בעבור אהב' המלך! אמר
 פמהרע חין דיינעק ווינדעל פארט, חונד פירצטע ניכטס, דיח זאנע
 הארט דעטוועגען ניכט חויף זו טיינען, וויין חיהר גלמגן דיח חויגען דער
 ניכטפאגעל באענדעט; ארוני משה כללס! אמרתי אז אס הייתי צזמנס,
 אמנס כעת אני אומר מה לך ולהס, ה' ילחם לך ואמה תחריס — הן קול
 המון כקול שדי משה עבד ד', מרן ומאורן של ישראל, וזה האיש משה איש
 די רוח אלהין קדישין צי', וידו יסדה חומה גדולה סביב החורה לכל יורן
 המורים אלי' חומת אס סביב לה, אשר אין יד הזמן וסן אפקורסת שולעות
 בה — וכל זמן אשר רצנו ותורתו כאמן, ידענו כי ישראל לא אלמן, כי
 לטונו לטון מרפא, את מזבח ה' לרפא, וכה יעמוד לדור ודור אמן.
 יתרת הכבוד הי' לצו צעיניו ושפך עליהם זעמו צפי"הו צבורות פ"ד
 אמנס לאיש אשר לו יאתה — אבל לא ימונע כבוד מאיש כבוד, יכנה
 את רצנו נתן צעל הערוך צסס גאון עיי' פאר הדור סי' קמ"ב וסי' קמ"ה,
 ור"י צר' נתן הי' תלמיד רש"י עיי' תוי"ט מכות פ"ג משנה ה' ד"ה והעוקף,
 ור"כ צעל הערוך הי' חצר לרצנו גרסון מה"ג אשר מת צסנת ת"ת עיי'
 שה"ג ס"ג*) אף משבח ומפאר את ר"ש אבן תבון ההעתק ופי' לס' אריסטו

(* ורנו נתן צעל הערוך השלים חבורו תתס"ה ט"ו לירח ג', אך לא מת בשנה

מר' ילחק בן חנין עיי' אולר נחמד מחברת שני לך 121 וכן הפליג בשבח
 אונקלוס והודיע תהלתו בקרב ישראל עיי' מ"כ פ' כ"ז ומ"ח ועיי' מ"ט
 צעל אהב גר ועיי' צאלר נחמד מ"ט לך 4 מה שהפליג לחכמי לוניל
 וכתב להם אל תשענו על מלחמתנו, אני היום לא אוכל עוד ללאת ולזרוא
 שכבר זקנתי ושכתי לא מרוב השנים אלא מטבע הגוף שהוא ידועי חולי
 והצורא י"ט יסייע על ידיכם וישים אתכם לשם ולתפארת ולתהלה בקרב
 הארץ, ובאמת חכמי לוניל מחזיקי רצנו וכאשר הלכו לעולמם ויקם דור
 אחר אשר לא ידעו את משה ויקומו בניהם מבזה שמו ומחרחרי ריב ומדון
 כגד ספריו עיי' טס לך 169.

ובספר היה יכנה הגאונים שעמדו בשנער וצלרפת ובספרד, ואף איש
 ריצו מזכיר לשבח הרב הגדול שנפסקירו, הן אמת לדעת שה"ק
 א"ז הראב"ד הנשיג כ"א ר' אברהם בר' דוד תלמיד הרי"ף אמנם רוב
 המסכיומים שהוא המשיג, אשר הפליג בשבחו והי' זקן מופלג וראש לחכמי
 לוניל כאשר כתבו כי אמר אנחנו ישישים — ואעפ"כ לא בוש לעשות
 השגות על ספרו של רצנו והודה ולא בוש כי מלאכת רצנו גדולה כאשר
 כ' ועיי' בת' כלאים פ"י ה"ב כונס"ל וראה צפ"א מה' נדרים כ' חיי ראשי
 דבריו אינם מסורתיין, ומרן תמה על הראב"ד אשר דרכו תמיד לבוא
 בקופה וקערה, ובאן דבריו נכחת נשמעים? אך כיון שדרכו כח רוגזו
 וזעפו.

אהב הפטעות של כל דבר וע"כ מצאנו מ"ט ראב"ע הרי אני כצן שצעים
 שנה דבר מתקרב אל השכל ועיי' תוי"ט ולמעוטי בנס עדיף, וכאשר
 כ' בעלמו לחכמי לוניל כאשר הצאתי לעיל מדוע קפלה עליו ג"כ הזקנה
 וימים אשר אין בהם חפץ, וכן התאמץ לתת טעם לכל מלוה וכן צענין
 הקרצנות ואף כי יפה טען עליו הרמב"ן והר"י ערמה וצעל אמונת חכמי
 פ"י מ"ה הן רצנו בעלמו הודה ולא בוש סוף ה' מקוואות כי א"א לתת
 טעם מוחלט על הכל ואי אפשר לאמר זאת כוונת הש"י כי קרולי חומר
 אנחנו ומי בא בצדק ה' ? ע"כ כ' שם דבר ברור וגלוי שהטומאות וטהרות
 גזירת הכ' הן, ואינן מן הדברים שדעתו של אדם מכרעתן שאין הטומאה
 והטהרה טיט או לואה שתעבור צמים אלא גזה"כ, ובסוף ה' מעילה כ'
 רצנו ודרכיו אמונה אף כל הדברים הזרים בתלמוד המה רק למשל
 ולנו קולר המשיג ולהם עומק המושג, וכבר הצאתי לעיל דבריו פ"ח מה'
 תשובה, ומהר"ם אלשקר כ' רצנו לא שלל שאין לקרצנות טעם אחר וכבר
 באו אחרים לעשות כמתכוונתו!

רבנו כ' לזנו הנחמד כי הראב"ע הוא כמו א"א צרות, והראב"ע חיי'
 בזמן ר"ת עיי' תוס' קדושין דף ל"ז והרב צעל מגלת אסתר ראה
 תרשיו על מס' קדושין והם בתכלית הדקות והוא חידש כי הראב"ע מחבר

זו רק לא שמענו ממנו כ"כ ראפעפורט, והוא שנה שמת בו רש"י א"כ האריך ימים!
 ולדעת שה"ג היחה מנוחתו שנת תתס"ו.

חדושים על ש"ס — ע"ו וצוק קהלת כ' כי חצר פרושו תת"ק, רצנו ראה
 אותו פנים אל פנים אבל הראש"ע הי' זקן כנגדו וכ' רצנו ולא ידעתי
 זהם אלא אחר שחזרתי ג' ספרים פי' המסנה משנה תורה וספר מ"כ
 הייתי מעירך על קודותיו כ"כ רצנו רצנו ואפשר אם ראה אותם מקודם
 הי' מרמז על ספריו, אמנם כן — מהרש"ל בהקדמות יס של שלמה על
 חולין וגמגם בדבר אם הוא מרמז"ם עלמו אמנם לא ידענו מדוע? כי
 הכיח לכלל לא ימער אשר גם רש"י הכיח לכלל לנו הדרשה תדרוש ומוקרא
 אינו יולא מידי פשוטו; ככ"ז ידענו כי לא עבר ח"ו פסיעה הנוטל ומאור
 עינו של אדם מדברי חכז"ל דהרי גם צמלת אפקורם מפרש לטון הפקר?
 וצאמת רבים תמהו עליו, דהרי צמורה כצוכים י"ג ול"ב מזכיר את שם
 אפקורעער? ועיקר כי לא ילא כ"א לפרש הפי' שפרשו חכז"ל צמורה דרין
 דק ל"ט, ואפשר כי אפקורעער הם צעלי עונג ותענוג, גענוסאענטען ע"כ
 פי' מלשון הפקר, כי זה שמו אשר נאה להם והם כאים לשמו, ודע דמה
 שאמרו ונחוחות ק"ט ע"א פיל שצלע כפיפה מלרית והוליאה דרך בית הרעי
 מהו? קצע רצנו להלכה פ"א ה' כלים. וחכם מחכמי זמנינו לעג ע"ז עד
 צוז! ואני אומר לו אתה הראת לדעת כי תורה א"כ, חכמה א"כ, יראה
 א"כ, הן רצנו צספרו יד הראה תוקף ידו מצלי להכיח דבר מה חוץ לתלמוד*
 ודע מ"ש ז"ל רע מה שתשוב לאפקורם היינו ככרי ולא ישראל וכן פסק
 רצנו צפ"צ מה' עכו"ם וז"ל שם ואפקורם מישראל אינם כישראל לדבר
 מן הדברי' ואינם מקבלים אותם בתשובה לעולם ואסור לספר עמהם
 ולהשיצ להם תשובה כלל שנאמר אל תקרב לפתח ביתה וק"ל.

דרי' לנוע צמעטיו והזהיר את צנו ר' אצרהם מחכמי לרפת שלקחו שתי
 נשים וראה זה חידוש דרצנו גרשון מה"ג דאה על לחיי כלח שנת ת"ת
 א"כ הוא כמעט מאה שנה ועדן לא נתפשט ציני רצנו החרם של רגמ"ה?
 וכעת ראיתי באולר נחמד מ"ש לד' י"ב שכ' למה לא העיר נגד הרמז"ם כי
 מה שאמר וכל אחד מהם על הרוב יקח שתי נשים שקר וכזב אחר תקנת
 רגמ"ה; שמו צשמים פיו ולטונו תהלך בארץ, מי יאמר לו כי רצנו אשר
 חי ידבר רצנו דבר אשר ידע כי שקר ענה צו? וכי מוחזק רצנו לשקרן? (**)
 לר לי להאדיצ בפסד אחי הקורא צשמועות כאלה ע"כ אחרש ואתאפק,
 וכבר כ' רצנו ישעי' מטרדני הוצאן דבריו צס' מוגלת אסתר בהקדמותו כי
 אכחנו נגד אבותינו וכנגד רצנו כננס על גבי ענק, מי רואה יותר? ומי

(* ועיי' שה"ג תוקף ומעלת רצנו יען שפלוסוף הי', מטיס אחן לדבריו צס'
 היד, וכעת אהה! קטן יעקב ודל, יען רצנו אחן צחבלי התלמוד החסיאו צוז על
 מ"ג שלו, ושללו ממנו אדרת ואמונה וחי עולמים.
 (** ועיי' תשו' הר"ף ק"ב שהנהיגו צספרד למי שמענון אשמו ונשא אחרת קנס
 אבל מחרם ר"ג מ"ה לא דיבר שם מאומה. ועיי' מהרי"ק שורש ק"א כי רש"א בתשו'
 העיד ח"ל תקנת ר"ג לא ראיתי ולא נתפשטה בכל ארצותינו, והמשתדל העין לאמר
 על רצנו כי שקר ענה, אך ידענו כי בגס"ת לא ידע בין ימין לשמאל.

הוא הגדול? חכמי זמנינו שכחו כי כל חכמתינו ותצונתנו כי חשף משה זרועו וירא ישראל את ידו הרמה!

הזהיר שלא יצו וילעיג תקנת קדמונים, עיי' תוי"ט סוף ברכות ד"ה ואומר, ואף מה שגבלו רבותינו ע"פ הקבלה עיי' תוי"ט פ"ה מ"ו ד"ה עולים ורצנו ליוה לנו דברי' כאלה צטט חכמי תלמוד להדריך אותנו בדרך המוסר וישר ואף אם אנחנו כהלך צמשרי' אסור לנו לפרוט רשת לצעלי דת אחרת ועיי' חולין דף ז' ע"ב על כי ימכר אותם לעכו"ם על לפני עור לא תתן מכשול, והנחתן גבול והאומר די, יחזק אותנו ויתן לנו כ"ט עד יצלו שפתותינו לאומר די.

המלך טכן באלקיירא והולך לילך מדי יום ביומו לשאול בשלום המלך כי הי' רופא של המלך והנהיג הליצור כאשר כתבנו וצכל שבת בשבתו התבודד עם היהודי' ודרש דרש משה אמרי טעם ודעת.

כציר משמים! מי ישועה ישקנה מפיו לחם שמים ישיענה ובנתיבות חיים שבט אמרו ינחנה.

אשרי עין ראתה, אשרי ארזן ששמעה כל אלה, כאשר כתב צעל זהר הרקיע על רצנו ועל הרמז"ן אשרי מי שזכה לשמוע תורה מפיהם הלא צמטע דצט אשר הנחילנו אורו עינינו ואם זכינו לדבר פה אל פה הית' עלינו רוח עהרה וזכינו לכתר להיות לעיר מלעירי תלמידיה', וכבר כ' החכם הגדול דון אברבנאל כמתרעם "שמעתי אומרים כלכה אחרי מאהביו חקדאי ואלצו ונשליכה ממנו עצותות משה" משה אמת ותורתו אמת!

אהב את כל בני ביתו ואשתו אשר נשא לו מתה ע"ט ונשאר לו בנו היחיד רצנו אברהם ויורהו ויאמר לו יתמוך דברי לצך שמור מלותי וחי ועתיקי' דברי חכז"ל מה שאמרו מעשה אבות קיימן לצנים כי הנה כמראות אשר מתוכה יהל דמותינו ז"ח גלייטען איינען שפיעגען דער חונו זעלבסט רעפּלעקטירט וע"כ אמרו ז"ל חמין ושמן טסכו לי אמי צילדותי היא שעמד' לי בצקנותי נזיר אלהים יהי הנער מן הצטון, וגם אז כי יזקין לא יסור ממנו. ואדוני אמ"ו הרצמו"ה זרח טויצר ז"ל ציאר בזה ושצח אני את המתים אשר כבר מתו מן החיים וכו' כי ע"י צניהם אשר ישנו פה ישפטו בלדק על האבות אשר איננו פה כי כמו צניהם צלי ספק גם אצותם הלכו בדרך ישרה, והם הפיחו אש היראה בקרצם. ומי לא יזכור הדברים אשר דיבר המלך קמרו דער גרפּטע (חי למוספרם 814) כאשר שומע כי צנו אשר מלך עמו ואחריו כאשר הי' ערן צחיים נתן פקודים ישרים להללים עמו צכל מדינות מלכותו כי רצה היא, אמר אך עם איזט דיח גרפּטע פריידע חוין דער וועלט, ווען דיח פּאָטער עם נאָך אין איהרעק פּאָטער ערלעבען, דאָס זיח פּאָן איהרען זאָהנען טאָן אין דערען בליהענדער יוגענד איבערטראָפּען ווערדען!

עיי' בצרם חמד ח"ש שם נדפס אגרת ממונו על אודות דרשות חז"ל נעמק
 מלשון ערבי ללשון הקודש המלאה טעם ודעת דרשו מעל הקסר,
 המכתב מכתב אלהים חרות זיראת ה' ומשך בקסת לתומו התם עם
 תמימים וישראל רד עם אל ועם קדושו נאמן ועיי' מקור חיים על הראב"ע
 צפ' כי תלא ונה שהציא צסם רצנו אצרהם צן של רצנו ועיי' מהר"ל צן
 חציב סימן ח' ובספר אמונת לרס"ג שפ"ו רק"ל.
 בבכורי עתים הכ' תולדות רצנו טס כ' כי הי' לו צת יחידה ומתה אמת
 כי מתה לו צת אצל לא היתה יחיד' דהרי רצנו כ' בעלמו באגרת
 הרמז"ס ז"ל עול הצית ועול המלכות ואויבי חנם עלמו ורצו טונאי סקר
 ולא הספיקו לי אלא הצנות הוקיפו יגון על יגוני הרי מצואר כי הי' לו
 יותר מצת אחת*) אך צת אחת קטנה ומתה ע"ש — וגם צנו ר' אצרהם
 חלה למות צחייו, ורצנו ז"ל הי' רופא נפש ורופא גוף וסמך גאולה לתפילי,
 ואל תתמה על החפץ על מה שאמרו ז"ל טוב שצרופאים [לגהינם? הן
 מלצר כי ידענו מאמרים ז"ל המורים להיפך כמו צרכות דק ס' ע"א, צ"ק
 פ"ה ע"א ורפא ירפא מכאן שניתן רשות לרופא, נדרים פ"ד רופא מלוח
 קעציד, שמואל אסי' דרבי הוא ור"י צן זכאי שאל מנירן קיסר אסותא דר'
 לדוק וכבר הצאתי לעיל גמר' דסנהדרין י"ז ברש"י שם משמע דרק רופא
 לריך להיר' מוהל א"כ כדי צזה לסחור דרבי יחיד ולהליל רצנו ורמז"ן ויתר
 גאוני עולם שהיו רופאים, וראיתי כי חכם אחד אומר, שאמרו חז"ל כך
 צטציל שהי' ציוניהם רופא מין ושמו יעקב איש סכניא ע"ז כ"ז ע"ז וי"ז
 ע"א, אך צעבור איש אחד לא ידברו סרה על כל הרופאים והם אמרו טובי
 חטא וזינגוד מנגיד? וצסם חכם אחד שמעתי דבר כאה ומתקבל ע"פ מ"ש
 צ"צ דק כ"ח צראש כל אסוון אכא חמר ועיי' סנהדרין גם אלה
 ציין שגו פהו פליליה אין פקו אלא גהינם ע"כ אמרו צמתק טוב שצרופאי
 היינו חמר ראש אסוון לגהינם דפח"ח, וכבר מרגלי צפומי דאינשא מ"ש
 צסם הגאון החקיד מו"ה עקיבא איגר זללה"ה, כי ען המידות שלריך אדם
 להתאחד עמהם הוא להיות רחמן ושלא לסקר, ולפעמים אלל הרופא הוא
 צלתי ומנע למשל אם יהי' ירא ורך לצב עצודתו פסולה ואם יאמר רק
 האמת ותפסי להאי גברא, אם יגיד לחולה כי הוא מוסכן אז יכבר עליו
 חליו ויסתכן, ע"כ אמרו טוב, המידות שהם טובים אלל הרופא אליל, לסקר
 באמונתו ולדבר כזב, לגהינם, המידות אלו הדבוק בהם ירד לצאר שחת,
 ל"כ הקצ"ה לאלף אלפי הצדלות כי אל מלך רופא נאמן ורחמן אתה עכ"ל,
 דאה מ"ש החכם הגדול צעל ש"ע צמה שאמרו ז"ל שמואל חכים יקרא ורבי
 לא יקרא שם זה לא יאות רק לה' ואדם רק חפץ צלמוד ודעת פילוסוף
 ועיי' תוס' שצת קי"ו (והגאון צעל חות דעת כ' לכך אנו נקראין תלמידי

(* ועיי' אשרי פי' מי שמחו שאמרו על הרמז"ס ז"ל שהי' מתים בניו ציים ראשון
 של ר"ה ולויה שיחקעו לבניו שופר אמנם לא נזכר אם היו נקיבות או זכרים.)

חכמים) ע"כ פי' כך ראיתי בספר תולדות אדם כלונו כן חייב הטבע מדור
 דור כי איש כזה אשר יקרא חכם היינו רופא דבליטון פרס ערן רופא המלך
 יקרא חכם במשי רבי לא יקרא, כי אני יזכה לשתי שולחנות והוא ענין נכון
 עיי' ז"מ דף פ"ו, ומה נעימים דברי רבנו אל הסולטאן עיי' כרם חמד ח"ג
 דף ו"א וראש הרופאים הערביים גאלינוס ואלכנה או אצן סינה וחבורו
 נקרא קאנון הגדול וכדפס בנאפולי דכ"ז והחכם די רוקי כ' כי המעתיק
 הי' רבנו שהעתיק אותו במלרים מתקמ"ו ע"ט. והרי גם חכמינו חכמי
 תלמוד כתבו כמה רפואו, אך העיקר לסמוך גאולה לתפילה לאמר בחמל'
 ה' עלינו שלח דברו ע"י עצדיו רופאי בני אדם כי התפללתי אליו וישמע
 קולי ופדה הנפש מרדת טחת, וזה גניזת ספר רפואו' סמוך גאולה לתפל'
 ואל"כ מחלוקת כלל בקבלה וק"ל.

האמת אהוב לו כאשר הצאתי דבריו לעיל בהקדמתו היקרה לפי' המשכ'
 לכך חזרו ז"ה להורות כ"ש עדיות פ"א י"ז וי"ד כדי להודיעך
 אהבת אמת והלדק והאמונה כ"ש שאר אנשים בראותם האמת נוטה עם
 צעל דינו לא יקשה עורף וזה דברי הכתוב לך לך תרדוף וע"ז אמרו
 חז"ל הוי מודה על האמת ואם תדע שדברי חכמי אמת רק אתה יכולתה
 להטעות האמת חזר ואת הריב נטוש עכ"ל ולפיכך זכו ז"ה שכל ישראל
 הלכו לארון ועיי' ירושלמי סוכה פ"ג שלכך קצו הלכה בדצריהן, ובספר
 חרדים התפלל מדוע לא נהגו ישראל מנהג שנהג רבנו אברהם בן של רבנו
 משה בר מיימון ז"ל דבג' ראשונ' וג' אחרונ' לריך להיות ידיו כפותין אבל
 באמצעותן לריך להיות ידיו פרושו' כדאית' בתפלת אברהם שאמר הרמותי
 ידי אל ה' ומתרגם ארימת ידי כללי, ובמשה ואפרים כפי אל ה', וכתב
 כאשר ידים משה ידו ובתפלת שלמה ויפרוש כפיו, ובאמת לא מלינו דבר
 צ"ש"ע? והרב צעל לשון חכמים ערש ליטב זאת מפני שהוא כעת מנהג
 עכו"ם לכך אין אנו נוהגין בזה כמו שפרשו לנו רבותינו על לא תקים לך
 מלצה אשר טנא ה' אלהיך אע"פ שהיתה אהובה צימי אבות עכשיו טנא
 הואיל והוא חק לכנענים ע"ס וק"ל. ויש בזה לאמת דבריו דהרי מה"ט
 נגזו ספר רפואו' וכתת נחש נחושת, ולא כתבתי זאת רק יען בזמנינו עמדו
 אנשים האומרים עת להרום, ולכנס פרוע ראש במקדש — כרום זולת
 לבני אדם, בנו בית ה' בני אדם, הזאת מקדשה? ומורא לא יעלה על
 ראשם, כי אכלו חלקם בחדשם, ולא אמרו לך כי בן אשה אחרת הוא!
 ועיי' שה"ג מערכי' אלל ר' משה גאון כי לכך הורשו למהללי רמז"ם לאמר
 עליו, מושה עד משה לא נמלא כושה' כי לא מלינו תנא או אמורא
 אשר יכונה משה עכ"ל — משה הוא שצח המורגל אלל חכמינו ז"ל משה
 שפיר קאמרת, רבנו בדורו כושה בדורו, ועיי' דע"י שבת ק"א וקושה דף
 ל"ט וגם הוא לשון שבושה עיי' צילה דף ל"ה, ועיי' בדריס דף י' ע"א נדר
 במוהי ועיי' מגלה פ"א ה' י"ז וכו' מ"ה"ת ח"א סי' קכ"ג וצ"ב קע"ד מלינו

והואיל והוא חק לכנענים ע"ס וק"ל. ויש בזה לאמת דבריו דהרי מה"ט

משה בר עלרן ערצא דכלתיה וגם סם משרטי הוא סם משה עיי' תולדות
 ר"ג צעל הערוך הערה כ"ה. כ"כ למה ללמדינו מי שאינו צקי צהן
 וצטמותיהן ול"ע על הגאון הכ"ל? ^{הוא סם משה עיי' תולדות}
 ומ"ש, ומגידי חדשות אמרו כי רצנו הי' מן האונסקין תחת גלות של
 אלמאהאדען! לייטונג דעם יודענטהואס. 14. יאהרגאנג. נ. 19.
 וחיראזיטיטע געטייטע עאמנועל העכט לר"ט ואחריו כל כותבי חדשו,
 ידעתי כוונתם בלתי רלויה, להקל ומעל איש הרולה ללאת משא דבר ה'
 אונס הרולה להחנק יחנק בציתו ואל יתל' צאילן הגדול, דהרי כבר כתבנו
 לפי חשבון השנים אשר כתבו הי' השנה 4925 — אזל צאמת כ"ג כבר
 הי' במלרים.

הן אמת כי כתב הרצ ש"מ כתובו' דף ל"ג למלא כגדוהו לחכמי מישל ועזרי'
 הוה פלחי דהוא ע"פ הדין דהתורה לא אמר' רק למסור נפשו ע"ז
 משום דכתיב צכל כפסך צע"ז אפי' נוטל הנפש אבל יקרים אשר הם נור
 ממות זה לא שמוענו. ועיי' ילקוט שמוענו, שמו"ע שאלו ליחזקאל אם ימסרו
 עלמון והשיצ להם חצי כוועט רגע עד יעבור זעם, מ"מ הן כבר כ' רצנו פי"ח
 מה' סנהדרין אין מנייתין ולא מלקין המורה צעציר' שמו"ע נטרפה דעתו, שמו"ע
 הוא מן העמלין מרי נפש המחכין למות שחוקעין חרצות צצטנס ומשליכין
 עלמס מן הגגות ושמו"ע מתוך כך יאמר דבר שלא עשה שיהרג אע"ו המועוני'
 צהכאה שאין לו קלצה ע"ש, ועיי' מרדכי צהגהת צ"ק קי' ר"י ועיי' תשו'
 מרצנו רש"י הנרפסת צאולר נחמד מ"ש לר קע"ד צסס חרס דר"ג מה"ג ועיי'
 מ"ש הריצ"ש קי' י"א וכ"כ הר"ש הלוי דאונסקים מפורעגאל אם הי' אונס
 מתחלתו עד קופן מחויצ הצן שהוא צארלות אחרות לאמר קדיש (דאל"כ
 שאינו אונס א"כ קורצא כו"ש רצנו צטעס דומ"ה גר אינו יורט אציו
 דאורייתא דא"כ קורצא דהדת מפרידן ועיי' מ"ש ע"ז הגאון תוי"ט *)
 והגאון חיד"א כ' צקסר לדוד אמת הנרפס צירושלים סיומן ה' וכעת הדפיסו
 שנית צאסטערייך המנהג פשט להעלות אונסקין שאינן מכירין כלל לורת
 אותיות ומתפללין צלע"ז רק למדו צע"פ צרכות ס"ת ועיי' מעילה י"ז ע"א
 ר' ראובן צן אסטריצולי ספר קומי שלא יכירוהו שהוא יהודי, ועיי' מדרש
 רצה פ' פ"צ ושני תלמידים של ר' יהושע, וצנמוקי יוסף צ"ק פ"צ שהציא
 דאי' מנדרוי' ק"צ דשרי ללורצא מדרצנן למימר עבדי דנורא אנא ועיי' טור
 י"ד קס"ז אס מליל צזה שצורח לצית עכו"ס שפיר עבדי ושרי ועיי'
 מדרש רצה פ' כ"צ שהי' איש מצשל חזיר למכור שלא להכירו שהוא יהודי,
 אונס זאת צלי ספק אם יוכל להליל נפש, נפש חלק אלהי ומעל צאשר
 התייר עלמו למיתה, מחויצ — וכאשר עשה רצנו יהודה צן הרא"ש שהרג
 עלמו ואשתו וחמותו אשת הטור, שהי' ג"כ גיסתו צאשר אומדן צדעתו כי
 לא יכול לעמוד על נפשו** (וכ"כ הגאון הרצ רצי הרש חיות, וכעת נרפסו

(* ועיי' תרומת הדשן שאלה שמ"ט. ** הוא הי' אלף קי"ב י"ז תמוח סה"ד מ"ב ע"ב דמוס זאלקאווי.

החרוזים מ"ש על מלצחם צעיר טאלידה הוא טאליטולו, ומעתה הרי
 זעלמם כתבו צפרט יאסט זחמתו זחזרו החדש, דמי יודענטהוק אונד
 זיינע סעקטען זקוראות רצנו ז"ל כי יותן להם זמן קצוע ורסיון
 ללכת משם אויסלונדערן, וזאת בלי פקפוק מחויב כל איש לעשו'
 ואף לעזוב הונו ורכושו, וא"כ אם אמת דבריו טרצנו לא עשה כן, ואיך
 יהין לאמר צפ"ה מה' יסה"ת מי שיוכל לזרוח ולא זרח הוא ככלב השז
 אל קיאו. ואף צפני יו"ד מחויב לקדשה' ברבים וע"ז נאמר אספו לי
 חסידים כורתי בריתי עלי זבח*) ועליהן נאמר כי עליך הורגנו כל היום
 נחשצנו כלאן טזחה ע"ש**) וראשית דבריו שם צפ"ה רז"ל כל ישראל מלווין
 על קדוש השם הגדול הזה שנאמר ונקדשתי והרי פוסק כל פקוח נפש דוחה
 שבת והזריז הר"ז מטובצ והשואל הר"ז שופך דמים ואסור להתמהמה
 בחלול שבת שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי זהם ולא שימות זהם הא
 למדת שאין משפטי תורה נקמה צעולם, אלא רחמים וחסד ושלום, ואלו
 האפקורקים שאומרי' ע"ז שהוא חלול שבת ואסור, עליהם אומר וגם אני
 נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטי' לא יחיו זהם עיי' פ"צ מה' שציתת
 עשור חבל אם ילוח העכו"ם לישראל להנחת עלמו לעבור ולחלל שבת
 צוודאי מחויב להרג ח"ו ואל יעבור עיי' פ"ה מה' יסה"ת, ויש דבריו רצנו
 די למותר נאמר צפומצי זמה שחייב כל אדם למקור נפשו א"כ אשאל להם
 איכה יהי רצנו חונק כ"כ לכתוב דברים אלו היפך מעשיו? ואגרת
 הנדפס צווילכא שם כפי אשר העתיקו מוננו, העביר רצנו כל מה שעמוסו
 עליו — ואף גם באותן מקומות שדיבר רצנו ונהתחייבות למקור נפשו מדוע
 שחק הראצ"ד? וצפרט טונאיו ר' שלמה מההר מלהראות צאלצע לאמר
 ראה הציא לנו ללחק צנו, דברים היפך מעשיו לחוק עשה לנו האיש? ע"כ
 דובר שקרים לא יכוננו ועדת ערילים אשר צקטו נפשו ידמו ולא ישיא אויב
 צו, סיבת צריחתו הי' כי נגצב האולר מצית תפלתם והעלילו על היהודי'
 ונהרגו רבים מאחינו צ"י הי"ד ונהרסו רבים מצני ישראל, ורבים המירו

(*) ועיי' חוס' פסחים דף נ"ג ע"ב וקשה הא הוה צפרהסיא? ולפענ"ד נראה
 דשבת דף פ"ח ע"א כפה עליהם הר מבאן מודעה רבה לאורייתא אך הדר קבא'
 עליהם צימי אשורוש וא"כ צימי חמ"וע שהי' קודם זמן אשורוש עדן מודעה רבה
 לאורייתא, אך על גוף ע"ז אין להם תירוץ דגם צ"נ מוחר על ע"ז אבל על קד"ה
 יש להם תירוץ מ"ר לאורייתא וק"ל ונכון לדעת. ודע באגרת תימן כי רצנו מה
 שזכרת מן העומד בארץ תימן שגור שמה על ישראל והכריחם בכל מקומות ממלחתו
 ללאת מן הדת כמו שעשו הכנעני בארץ המערב הוא גזירת תתנ"ו ר"ל עוד מכל פרץ.
 (***) ובמדרש ע"ש עיניך יונים, מה היונה זו כל עופות כשהן נשחטין מפרכסין אבל
 היונה אינה כן אלא פושטת לוארה כך א"א נותן נפשו על הקב"ה אלא ישראל שנאמר
 כי עליך הורגנו כל היום וכו' בספרי ואפשר ע"ז רומז רצנו ועיי' בעמק הנבי'
 מרצנו אפרים בר יעקב מנוחא והביא שם ג"כ דברי המדרש החסידים ההרוגים על
 ימוד השם גדולים מכה"ג כי כה"ג מזה קרצנות והם היו דמי עלמן ודמי צניהם ע"ש —

אזרח הענין

צעות"ר, ורצנו ושאר לדיקים ואציו, הלכו לגולה ומספרד למלחים (סה"ד)
ואמונתו וחסרו עמו וצטמו תרום קהנו ועלי יעלה רוח מערום, להרים
קרכי בלהקת קדושים ואורי יזרח צה ענין אזרח

איזה דרכים וענינים בפסקיו.

דרכו של רצנו להציא כמה דברים צטס מדרש אף שהוא מצואר צגמ'
צצלית שלנו כאשר הראה לנו לדעת הגאון מו"ה הרש חיות, עיי'
סוטה צן עזאי לא נשא אשה ורצנו הציא זאת צטס מדרש, ועיי' יצמות דף
ס"ג וצפירוש המשנה מציא צטס מדרש עקיבא מה לך אלל הגדות, ועיי'
חגיגה דף י"ז ולא זו בלבד אלא אף צמ"ג הציא משל המפורסם אלל
הערביים, "ערבך ערבא לריך" והוא גמר. וצמ"ג פ"ו מדאשון הציא מדרש,
והוא ערוצין דף י"ח ע"ג ויתר כהנה ע"כ נראה כי רצנו מנכה כל מאמר
מה שאינו כוגע להלכה ולמעשה צטס מדרש להוליח דין צא"ה, או צטומאה
ועהרה, דרך כלל כל הגדות צטס מדרש, וראיתי בהקדמת ונורת המאור
שהציא ששאלו לרצנו האיי גאון מה הפרש יש צין המדרש ואגדה הכתוב
צתלמוד וצין אותן הכתובים חוץ לתלמוד? והשיב מה שהוקצע צגמ'
הנה המחורים ומה שלא הוקצע צטס ע"ש.*

דרכו של רצנו לכתוב נציאים תחת כתובים עיי' תוי"ט פ"ז מאהלות.
דרכו של רצנו להיות עניים צמקום אחד ועשירים צמק"א וצא זה
ולמוד ע"ז עיי' תוי"ט פ"ג מ"ה ושיטה מקובלת צ"מ דף ר' ע"א, ולנו לדעת
כי לפעמים חזר צצבורו ומה שפי' צפי' המשנה עיי' כריתות פ"צ ת"ה
צתוי"ט טס ולפעמי' מצאר צפי' המשנה מה שקתס צצבורו עיי' תוי"ט פ"ח
מ"ג טהרות. דרכו של רצנו להציא צספר היד גירסא אחת וצפי' המשנה
גרסא אחרת עיי' צכה"ג צטס משפטי שנואל סי' ו', ולענ"ד העיקר כגירסא
כמ"ס צספר היד דהרי קצע זה להלכה, ועוד צספר היד נגד פי' המשנה
הוא צתראי ועיי' משנה למלך פ"ז ה' י"ט סוף ה' י"ח. הניח דברי צצלי**
והציא את ירושלמי עיי' צפי' המשנה צפ"צ וצכורים, דצכורים אקורי'

(* ומהר"ם אלפך פ' צא צספוק החדש הזה לכס שחדש ניסן מול טלה שמצרים
עובדים והכתוב מצטר כי יהיה לעטרת צבי תמיד במאמרס ז"ל. האיי מאן דאית ליי
תיגרא צהדי גוי לחצעי צניסן, והוא גמרא תענית דף כ"ט וצס מצואר אד ר, בן
עוררני חכס פולנאי מו"ה שאול הכהן יחי'. ועיי' סימן רמ"ו ט"ז סק"ג וצ"ד סק"ה
וראיתס מסוף נדרים ולא נמצא צס רק צמגילה כ"ח ע"ב.
**) עיי' צפ"ח מה' מ"א צצר שחעלס מן העין אסור אסורג צנמצא ביד נברי
וכולס פה אחד דנמשך אחר ירושלמי א"ב הניח דברי ש"ס ותסס ירושלמי וק"ל ועיי'
ס"ד מה' ציאת מקדש ה"ח כ' רצנו ואין הלץ מרלה רק צעודו על מצחו שנאמר
והי' על מצחו תמיד והוא כנגד צבלי יומא ז' ע"ב מ"ה תמיד על מצחו
מי לא צעי לילך לבית הכסא א"ב למדו מקרא דלא צעי על מצחו? אסס צירושלמי
פ"ק דיומא הלץ מרלה על מצחו שנאמר והי' על מצחו תמיד א"ב הניח צבלי ותסס

לאונן מקרא ושנחת שהוא למוד ירושלמי ועיי' ברטנורא ולא הביא למוד
שאתקום תרומה צ"ו למעשר ועיי' מהרי"ק שורש ק"א דרך הרמב"ם
לפסוק כירושלמי נגד גמרא שלנו ומהר"י ווייל סי' פ"ח ב' ד"ס תמיד
להשוות גמרא צבליית עם ירושלמי —

כלל כ"ל לנו רצנו היכא דאיכא כ"ו טוזה צכמה דצרי' לא חייש לאמר
אלא אחת וכעין זה כ"ה הרא"ש ומהר"י מיגאש רצו ועיי' תוס' צ"ב
דף ה' היכא דפליגי בלשון צ"א לא שייך לפסוק הלכה כמאן עיי' צ"י רי"ז
ותוי"ט פ"ג —

דרכו של רצנו לפסוק היפך שיטת גמרא צבליית היכא שהספרי או ספרא
מזכירי' ההיפך עיי' צכה"ג בשם תומת ישרים סי' ק"ע.

לפעמי' כבר התעורר בפ"י המשניות על חצורו ה"ד, מזאת תראה כי
התחיל חצורו ה"ד כאשר ערן כתב פי' המשנה דצ"ד מעדיות
מ"ד כ"ו והוי יודע ענין זה כי הוא כפלא מאוד ונפתחי' בו מנעולים ע"כ
וכי הגאון צעל תוי"ט שכוון בזה לנו"ש בחצורו פ"י מה' גרוסין ע"ש. —
אף שלפעמי' מזכיר שם תנא ואח"כ כ"י אומר פלוני לא בא לשלול בזה
כי אחרים כנגדו עיי' מנחות פ"ה ת"ז ר"ש אומר ג' מיניס אעפ"כ אין
חולק ועיי' סוף צבורי' ודע דהיכא דפליגו תרי תנאי או אמוראי בשל
סופרי' הלכין אחר המיקל, בנינון זאב סי' ע"ב ומהר"י ווייל (*).

פ"א מה' ת"ת פוסק כר"א אף דר"א שמותי** (ודע דאם יש שני לשונות
בש"ס פסקינן הלכה כצתראי ועיי' גיטין דף ע"ז ע"ב ועיי' פ"ט מה'
גרוסין ה' י"א.

אם דקיימיל' ה' לגבי ר"מ כר"י, מ"מ הלכה כמר לגבי מר לא אמרו אס אינו
נוהג בזמן הזה עיי' מהרי"ק שורש קפ"ה ותוי"ט פ"ג מה' כלים ועיי'
מג"א סי' רי"ח סק"ג ועיי' תשצ"ץ ח"ג סי' ל"ז ומיושב דצרי' רמב"ם פ"ג
מה' עבדים מוקשי' משנה למלך ועיי' שו"ת חות יאיר סי' ל"ד ועיי' נוצ"י
חלק אה"ע סי' קכ"ט.

כל היכא דאמרינן פ"ופ אמרו דצרי' אחד עיי' ט"ד יו"ד סי' רל"ד בשם רי"ו
דעת הרמב"ם הוה שיטה ולית הלכתא כשיטה, הא' הרמב"ם פוסק

לעיקר ירושלמי ודוק — ורצא כ"ל לנו יבמות דף ל"ו הלכ' כר"י לגבי ר"ל לבר
מתלמי' אפס זאת רק בפלוגתא המובא בתלמוד ל"כ אס הוא בירושלמי, ומיושב
קושי' מרן וסק"ת פ"ה הלכה ה' וק"ל ועיי' הגהת מיימוני אות ו' בשם מהר"ם
בר גרון ז"ל.

(* היכא שתוס' כ"י ואומר ר"י ואומר ר"ת היא ששמעו מפיהם אבל כש"י וי"ל
הוא מפי שמועה לקוטי מהרי"ל.

(** ודע דר"א דכוסק תמיד כצ"ש ע"כ קראו שמו שמותי, וגם דמה אליו
בלעזתו ותכונת כספו שמתו דקה גרים מלכתגיד, ור"א היה ג"כ קפדן ואמר על
תלמידו יהודה בן גוריא תמהני אס יולא זה שתו. ויש לעיי' בירושלמי תרומות פ"ח
ועיי' ערובין דף ט"ג ודברי החכם ר"ש בלאך ז"ל בתולדות רש"י נעימי' ומתוקים.

פ"א ונה' כלי ונקדש דמדת יצט ונקדש ובמנחות דף כ"ז ע"ג אמר, ר"י דיה"ג
 ור' יאשי' אמרו דבר אחר דמדת יצט נמקדשה א"כ לית הלכתא כוותיהו כד
 הקשה רבנו עקיבא איגרי בתשובותיו קס"ג ול"ע
 אף דהלכה כר"ט לגבי ר"מ, מ"מ היכא דר"מ מחמיר פוסק רבנו כר"מ
 עיי' כ"מ פי"ד מה' כלים ול"ע דברי כ"מ פ"ד מה' מקוראות מדוע
 הכניס עלמו צפרלה דחוקה הלא ר"מ מחמיר ועיי' מ"ט כ"מ צטס בנו של
 רבנו ועיי' תוי"ט טס ד"ה אמר ר"י ול"ע, אמנם היכא דענין השמעתין כנגד
 המחמיר פוסק רבנו להקל עיי' פי"ז טס תוי"ט.

ודע דאם צמטניות אמרו א"ס כ"ט דאין קדר צפוסקי' מהר"י קארו צמטוי'
 מרן דף ס"א. ואם צאמוראים אמרו אצעי לאפרוטי כ"ט צפוסקיס
 עיי' ריב"ט ס"י ל"ה.

לאו דאתי צאס אין ענין אין לוקין עיי' פ"ט מה' מאכלות אסורו' צלח"מ
 וכ' וכ"כ מתוס' ר"פ איזהו נשך ול"ע דטס מצואר ההיפך דהרי גזל
 ניתק לעשה ומוקמינן צאס אין ענין אכובט שכר טכיר ול"ע ויש לתרץ
 ואכ"מ.

פוסק רבנו כצרייתא דספרי אע"פ שלא כזכר צמ"א תוי"ט כדריס פי"א.
 כשאמר ורבותי הורו אינו בהכרח שהיו שנים כה"ג בכלליו —
 וראיה זה ראיתי דהרצ צרטנורא אשר כרך בכל משניות אחרי רבנו צר
 ניימון ז"ל צפרוטו וצכ"ז הרכיב פי' הר"ש*) ורמז"ס ועשאן אחת
 עיי' פי"צ משנה ד' כלים, פ"ג מ"ח עדיות, ועיי' תמיד פ"ו מ"צ דפעס
 פי' כרמז"ס ופעס כראצ"ד ועיי' תוי"ט מ"ט פ"ד משנה ח', ודלא ככ"מ פ"ח
 מה' מ"ט שכ' דרכו של צרטנורא למשוך אחרי ר"ש תמיד. ועיי' תוי"ט מקוראות
 פ"ד מ"ה וניכריס דצרי אמת דהרי ידענו כי רבנו עובדי' צא מטאנורא
 מן איטאליען, לטידקייא, והי' חצר מן מהר"ס אלשקאר אשר הי' משפאכיען
 וצא ג"כ לשונה, ואס מהר"ס אלשקאר הי' תלמיד מתלמידי רבינו משה ועיי'
 מ"ט החכם יאסע לך רפ"ו ע"ח א"כ שוב צל יפלא מדוע הרצ רבנו צרטנורא
 אחז דצרי רבנו לעיקר. והיה גדול צתורה ורבנו צעל תוי"ט נהג צו כבוד
 וצטס רבנו תמיד יכנה אותו, אעפ"כ לא צוט לאמר יצמות פ"ט מ"ג ד"ה
 וחלוה דכי נייס ושכצ רצ אמר להא מלתא ע"ט כי האמת אהוצ לו מכל.
 אף שדרכו של רבנו להציא מה שלא נהג בזמן הלזה, ככל זאת ראינו
 לפעמים לא הציא עיי' פ"ו מה' גרוסין שכ' וילא ליהרג מ"ד של עכו"ס
 ולא כתצ צ"ד של ישראל כי צעוכותינו כצ צטלו דיני כפשות מישראל כ"כ
 הרצ המגיד צעעמו ועיי' פ"ג גיטין משנה ה' צתוי"ט ועיי' צתוי"ט פ"ה
 מ"צ מ"ט דאין מדרך רבנו צחצורו להשמיע דין הנוהג צפני הצית ע"ט.
 אף כי רבנו פוסק תמיד מה שחכמי מצעלי תלמוד קצעו להלכה ולמעשה;
 צכ"ז ידענו אס מלך רפואה קצעס כן, צזה קר מדעתס, כי המוצג

*) עיי' תוי"ט מכאריין ס"ה מ"א כי הר"ש מעולם לא ראה חבור הרמז"ס
 ז"ל נס"מ.

והטבע נשתנה ממה שהי' בזמנם, וג"כ כן שרי לנו אם ידענו, למשל עיי'
 פ"ד מה' דעות ה"א וה"ב אלא יפחת רצינית משציעתו, ועיי' גיטין דף ע'
 דאלי' אמר לר"י הנח שליט ועיי' פ"ח בלשונותיו כי הוא מולד רפואה ורצנו
 ידע בחכמת הרפואה לדרור די ברצינית, ועיי' מג"א סי' ר"מ קע"י ט"ו
 וס"ק כ"ט, ובספר ת"ח דף ק"ז צ"מ, שלא תמלא אשתך ספק נידה לחלק צין
 דורס שהיו צריאים למאור וצין אנשי דורינו שנחלשו בני אדם ואצור
 כוחותם — *) ועיי' תוי"ט נדרים משנה ו' לענין צילת טרמיטא.

דרכו של רצנו להרכיב פרושים שונים ללאת ידי כולם עיי' כ"ח מ"ט לד
 143 ד"ה ורצנו משה.

דרכו של רצנו לפסוק כיחיד נגד הרצים אם התרגום מקייע ליחיד עיי'
 פי"צ מה' עכו"ם ועיי' רמז"ם סוף ה' גני' אס צומחת כ' הראב"ד
 על דרך התרגום כתוב כן עיי' יד מלאכי כ"כ צמנו הגאון ר' הרש חיות
 ז"ל, צכ"ז ידענו כי נטה לפעמים מן התרגום, שכ' ולא יהי' כקרה וכעתנו
 אינו רק בדרך שלילה ומה שאמרו ז"ל כל המחזיק במחלוק' עובר בלאו הוא
 על לר' אקמכתא, אמנם עיי' בתרגום יונתן בן עוזיאל ושם משמע כשיטת
 הרמז"ן שתופס לא יהי' כקרה ללאו ולא בדרך שלילה והטעם של רצנו
 דהרי רב אמר כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו, ורצ' אשי אמר ראוי
 להלטרע, ומרלא קאמר רב אשי וראוי להלטרע משמע שפליג על רב ועיי'
 הליכות עולם ועיי' מ"ט —

בפי' המשנה קצע רצנו להלכה צפ"ד מיתות על משנה הצא על הזכר
 שאין הקצ"ה מועיט החייב כרת עד אחר עשרים והוא אגדה פ"ט
 ע"צ צצבת, וצירושלמי פ"צ דציבורים, והרצ"ח"ץ מפקפק בדבר זה, והגאון ר'
 הרש חיות ז"ל כ' שנעלם ממנו דברי רצנו הנ"ל — ודע אחי הקורא אם
 תעיי' בתיבת גומא פ' ח"ט כ' שפחות מנן עשרים לא יאמר יה"ר אחר פ'
 אשם אף שצאה לידו ספק כרת ח"ו כגון חתיכ' ספק חלצ ספק טומן, יען
 דרמז"ם פוסק ספק תורה להקל והקשו הראשונים א"כ איך משכחת אשם
 תלוי, ומי' בפקק כרת לא מייירי הרמז"ם א"כ צפחות מנן עשרי' ספק כרת
 ג"כ מותר א"כ לא יאמר יהי' רלון ועיי' חתם סופר י"ד קנ"ה שהביא ראי'
 משצעות דף ח' שחייב פחות מנן כ', ולפי דעתי יש להביא ראי' מיצמות
 דף ג' ע"ב, דסקיל וטרי ל"ל עליה דאחות אשתו אינה מיצמת תיפוק דאין
 עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת, וקשה הא לריך קרא לפחות מנן עשרים שאין
 עונש כרת והוא אמינא דמותר ליצט' דלדידי' ליכא ל"ת שיש בו כרת? ויש
 לנו בזה אריכות ומי שדעתו רחבה יכדיע צין הפוקקים.

הורה לנו רצנו מש"ה לא הסדירו חז"ל דיני לילית תפילין ומזוז' על הקדר
 כמו שלא הסדירו נוסח התפילה על הקדר ואיך יתנהג הש"ץ לפי
 שהוא מפורסם ולא חזרו בזה הקדר עיי' פ"ד מ"א מנחות בתוי"ט.
 כלל כייל לנו מהר"א ששון כמו שלא פליג הטור היכא שלא פי' בהדי' נגד

(*) עיי' אה"עו סי' קנ"ו יולדות לו' יולדות למקוטעין כ' שם רמ"א נשתנה הענין.

אזינו הרא"ש כך לא פליג היכא שאינו מפרש צדד המיב נגד רצנו. כה"ג
בשם מהר"א שטון סי' קנ"ו.

העתק תשובה אחת אשר כתבתי לאאמ"ו ז"ל.

בע"ה עיר חדשה יוס' ו' עש"ק פ' הנני נותן לו את בריתי שלום לקרר
ולפ"ק וזכר אור לישראל ה"ה אדוני אבי מ"ו וכו' מו"ה זרח
טויצער כי דיין דק"ק גאלאנטהא יע"א!

ראה אבי ראה וכו' ועתה קח נא אבי את ברכת וכו' יקום נא אבי
ויאכל מפרי עשתנותי, מה שהעיר בלדק אאמ"ו יחי' על מה שכ'
רצנו פי"ג מה' תפלה בענין מנהגם לקיים קה"ת פעם אחת לג' שנים
ועיי' מגלה כ"ט ע"ב, רצני מערצ' נסקו לאורייתא לתלת שנין ועיי' מג"א
ד"ק רפ"ב ועיי' חס' קופרים פי"ו משנה יוד משה וטבעים קדרים בתורה
לכל שבת ושבת עולת תמיד, וכ' בהגה וצומחת יעקב בשם הר"ם חלגזי
בספר שמוע שלמה רצני מערצא נסקו לאורייתא צג' שנין ומחלה ועיי'
קע"ה פרשיות והן הנה הקדרים המלויכים צחומשים שלנו, וע"ז תמה
אאמ"ו, מה יענו לתקנת עזרא מגלה ל"א ע"ב שהיו קוראין קללות קודם
עלרת, וקללות שצומחה תורה קודם ר"ה וזה יתכן דק למנהגינו שמשלימין
כל התורה בשנה אחת, וכאשר העיר ר' צניון בעל המקעות ערך צימור
נחלקו במלרים לשני קהילות בני צבל השלימה לשנה וצא"י אחת לג' שנים
עכת"ד ומזה ילאת לשפוט על זמנינו! —

וכעת ראיתי כי גם הגאון ר' הרש חיות התעורר על קושי' הלז של
אאמ"ו ז"ל).

ראה אבי רצנו פי"ג מה' תפלה ב"ק א' מציא מנהגן של בני מערצא וכ'
שלא נתפשט מנהגן ומיד אחר זה מציא תקנת עזרא, וכי לא הרגיש
רצנו דהם תרתי דסתרי אהדרי, תקנת עזרא ומנהג מערצני, וגם אחד
מנושא כליו לא הרגיש בזה, הלא דבר הוא? —

דרך כלל אני אומר, וטרם נתבונן ונפן לדברי ע"ז ולדברי מו"י ע'
סוף פרק בני העיר, דקאמר שם אין מפקיקין בקללות אלא אחד
קורא כולם ועיי' רצה פ' ראה דאין קוראין התוכחה בקריות הרצה
והטעם דכתיב על כבודו עמו אנוכי בלרה, ואין ראוי לבני לצדך לפניה
ולאחריה, ותמהו הגאונים דהרי צומן המשנה לא היו מצרכין רק הפותח
והחותם עיי' מגלה כ"א ע"ב ורק מתקנת החלמוד משום הנכנסים ויולאין,
ודחקו בתרולם; והוא פליאה דהרי משכחת לצ"מ דפסקו לג' ומחלה והוא
ל"ע — וכעת ראיתי כי הרגישו הגאונים בזה, אמנם מבלעדי זאת יפלא
עיי' גיעין כ"ט באותו כהן מסיק תוס' בעיר שכולו כהנים אחד קורא
במקום ז' ועל כל פרשה ופרשה מצדך לפניה ומלאחריה כדי שיהי' ניכר
הקריאות וזאת הייתה ג"כ נמי קודם התקנה ולע"ג.

וזהו המנהג הישן שבו י"ב משפחות (הוא) י"א והוא ר"ק י"ב שיחא י"ב

ועוד עיי' זמס' קופרי' פרק י"ג ה"ג לוי צר' פטי שאל לר"ח אילון ארורי
 מה יקרינון חד ויצרך מלפניה ומלאחריה א"ל אין לך טעון צרכ'
 אלא שירת הים ויוד דצרות וקללות שזמננה תורה הרי אף בקוד' החקנה,
 דידוע זמס' קופרים נכתב קודם התלמוד ועיי' פני ארי' פ' בחקתי
 שכ' כן בפשיטות (ועיי' זשה"ג ערך ספרים חלונים) ואעפ"כ לריך בקללה
 לצרך מלפניה ומלאחריה, ושם הלכה ה' דק צמורת כהנים וזמננה
 תורה לריך לצרך מלפניה ומלאחריה ועיי' נכחות דף למד, דח' פסקוקים
 שצמורה יחיד קורא, ופי' המדכי יחיד הדור וראש העדה ועיי' מג"א
 סי' תכ"ח סק"ו טוהגים לקרוא פ' התוכחה ושירת הים ויוד הדצרות לפני
 חכס העיר, והגאון ר' הרש חיות כ' שדצר זה נוצעת מן מדרש הנ"ל,
 עכ"פ למדנו יסוד לדצרי לרור המור, דהגאון צעל ועד לחכמים בקונטרס
 אחרון אות גן הציא זשס הזהר גן פרשיות התורה, והקט' מהר"ם זכות
 דהרי כ"ד פרשיות, ותי' דלכזים וילך הם מחוצרים, ולזהר תי' מהר"ש
 אצוהצ דזהר קאי על פרשיות אשר נקראים מידי שצת שצתו אצל וזאת
 הצרכה לא נקרא שצת כ"א שצמחת התורה ולא נשאר כ"א גן פרשיות,
 ואח"כ ראיתי זקספר לרור המור שהציא שיש 3 פרשיות והוא פליאה ול"ע
 עכ"ל צעל זשה"ג.

ובהגיל' מיושב, דחכמינו קאי על מנהגן של בני מערב' דמסקי לאורייתא
 צ"ב שנין ומחלה קע"ה פרשיות א"כ עולים שפיר כ' פרשיות, ודו"ק
 כי הוא לדעת אמת. ומעתה לפי חשבון הכ"ל אני אומר צוודאי גם צני
 מערבא חיישו לתקנת עזרא לקרוא הקללות קודם עלות וקללות שזמננה
 תורה קודם ר"ה אך לא זשנה אחת כ"א זשתי שנים כן נראה לפ"ד לחומר
 הנושא, דצרי צנך המנשק אותך מרחוק.

איסרל שויבער.
 רבנו לא שצק ספיקות הצבלי, זמה דפשט לירושלמי עיי' ש"ך י"ד סי'
 קמ"ה אות א' זמה דפסק רצנו אצני הר שנדלדלו אין נאשרין אע"ג
 דצגמ' דע"ז דף מ"ו ע"א ומסקא אי חזקי' שרי ור"י אוקר או אפכא מ"מ
 כיון דצירושלמי פ' כל ללמים ה' ר' איתא צהדי' דחזקי' שרי ור"י אוקר
 א"כ לא שצק מה דפשיט לי לירושלמי משום מה דמסקי לי לתלמוד
 צבלי ע"ש!

וכן הציא הרצ צרכי יוסף אה"ע סי' עו"צ כ' הגאון ר"ש הנגיד צס' מצוא
 התלמוד וכן הר"אש צפסקיו פ' אין מעמידין דאיתמר צש"ס ירושלמי
 סוף תרומו' ושאר דוכתי' דר"מ ור"ש הלכה כר"ש אע"ג דגמ' צבלי עירובין
 ומסקי ר"מ ור"ש הלכה כמאן מ"מ כיון דפשיטא הוא צירושלמי שצקי
 ספיקא דצבלי ולא הציא דצרי הש"ך הנ"ל*).

(* ודע אף דקיימ"ל ר"י ור"ש הלכה כר"י רבנו פוסק כר"ש ודקט טעמ' דקרא'
 עיי' מהר"ם צרבי על התורה פ' וירא תי' נכון על זה.

ואם יש ביכולת המוחזק לטעון קים לי נגד הכלל האריכו אחרונים בזה
ועיי' בקרבן נתנאל בכללי הגמ' ארת ח"י דכל היכא דפליג הירושלמי
והתוספתא קים לי כירושלמי דא"כ ומה תימא דהרי בתוספתא מוכח דכופין ויש
דמזואר בירושלמי דא"כ ומה תימא דהרי בתוספתא מוכח דכופין ויש
לכו אריכות בזה, ובמדרשינו הארכנו לתרץ קושי' תוס' והוא קושי' תוס'
בסנהדרין למה דדיינים הולכין בתר רוב הא' אין הולכין בממון אחר
הרוב עיי' דף ג', ועיי' מ"ט צטס מ"ז הגאון ונראה לפי עכ"ד דכבר האריכו
האחרונים אם כוכל לאמר קים לי צספיקא דדינא, ודעת כה"ג לענין
ספיקא דדינא לא מהני מוחזק, והסבר הדבר כי דדיינים כאשר ישבו לדין
המה לא יבקשו להוליא ממנו רק לצדד אם זה שלו דדין, ומעתה אם הצ"ד
לפי סדרתם יצדדו דעתם שאינו שלו דדין א"כ א"כ מוחזק, הכי אם יקח
טלית של חצירו שלא דדין יהי מוחזק? א"כ שפיר צספיקא דדינא א"כ
מוחזק, ועיי' בתרומת הדשן שני"ט דהטעם דא"ה בממון אחר הרוב, כי
בממון קיימ"ל המוליא מחצירו עליו הראי', ורובא לאו ראוי כי יש כאן
מיעוט כמו שכ' לעיל צטס שיטה מקובלת א"כ א"כ חזקה ושור' לא שייך
חזקה וטפיר ניזל בתר רוב, ומיושב קושי' תוס' ודו"ק.
(ודע דע"פ אסיפת זקנים יש ללמוד דבר נכון, דסדרתו דמש"ה צקפן
אחד מן המנין כולן פטורות ולא בטל צרוב, דעשירי ורדאי אמר
דחמנא וכל רוב יש ספק רק התורה התיר הספק, דרברי תוס' ל"ע דתלכו
דצ"ח לא בטל הרי כאן על התורה אנו דנין ע"כ עיקר התי' כמ"ש אסיפת
זקנים הכ"ל, ומעתה צפקוח נפש יש לאמר, דאמרה תורה אלה המלות
אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ואם יש ספק אם אין יחי' שפיר נדחה
המלות כי חי' ורדאי אמרה תורה ככ"ל עכ"ל עס צמדושי ואכ"מ).

דברים אחרים

במנין המלות אשר דבינו עמד על צעל ה"ג ורומצ"ן עמד להלילו, כבר
כתבתי כי ההעתק אשר ציד נכדו, בזה נפלה לרוב השגת הרומצ"ן
אמנם מצלעדי זאת כבר עמדו רועי ישראל להלדיק הלדיק ועשו מה שעשו
ולדבר עליהם א"א צקונטרס הלזה כי הטדה לא ניתן אלא לחרישה אך על
איזה דברים אעציר טובי ואקראם צטס!

רבנו מנה לתרי"ג אכוכי שכ' ידיעות דבר זה הוא מ"ע ועיי' צפ"א מה'
יקה"ת והרצ צה"ג כ' דא"ז מלוח פדעית רק עיקר אשר עליו יונח
היסקוד כי אם ח"ו א"כ מחוקק חוקים א"כ? ועיי' פלוגמא כזה צין ר"ת
ור"כ עיי' תוס' ר"ה דף י"ח דעת ר"ת שה' ה' מן המנין המדות ודעת ר"ת
מי ששמו ה' נאמר שהוא צעל יכולת ולו המידות ועיי' במכילתא פ' יתרו
שאמר הקצ"ה קצלו מחילה מלכותי ואני אגזור עליכם גזירות, וכבר הביא
דמצ"ן זאת לראי' לדעת צה"ג ויש פנים לדבריו צמדש מי ה' אשר אשמע

צקולו מלמד שהי' כופר בעיקר, היות אם אין שופט צנו מי ישמע למלות
 אפק ידענו כי יש לרצנו ראי' מפורשת בגמ' צצלי, דהרי אמרו זכור ושמור
 בדבור אחד נאמרו, וכן אנכי ולא יהי' לך צ"א נאמרו? וכבר הקש' זאת
 הגאון מו"ה וואלף באסקאוויטץ בקדר משנה שלו, ובדרושים אשר חכני
 ה"י אמרתי להלדיק דעת צה"ג והיא כתובה על ספרי על יסה"ת. אמנם
 טרם כל דע ציאר המשולל הצנה צפסקוק, ורצנו האיר לנו בזה עינים,
 משה אמנת וגם תורתו אמנת, ויקרא שמו אנוש אז הוחל לקרוא בשם ה"י,
 ורשי"ז"ל מפרש מלשון חולין, ועיקר כי כבר כ' רצנו צפ"א מה' עכ"ו,ם,
 צימי אנוש הקטירו למלכת שמים, והאמינו לאמלעים, דער בחזים לו יע.
 נעק טיסטעק וזמר, דמס זיך גקטט ניכט הערפבלאסט, דען זיך טוועלען,
 פון טטויב געבארענען אענטען זעלבסט לו וייטען חונד חיהק זיינער טהפ-
 פערטיטען בעהבפעטונג לו טענקען, אין דער פרחקטיטען וועלט קמן אמן
 חויך ניכט חונאיטטעלבחר לוק רעגענטען געלוגען, וע"כ האמינו באמלעים
 וזה הפי' ויקרא שמו אנוש אנוש ער גפנטע זיך טוועך יקודו מן עפר,
 וסופו אל עפר עי"כ" אז הוחל מלשון חולין האמינו כי הוא
 חולין לקרוא בשם ה' זיח היעלטען דמז פיר חיינע ענטווייהונג דער אענט
 זפון חונאיטטעלבחר גקטט פארפען עכ"ל סם צבאורי על המקראות, ואיך
 יהין איש לקרוא בשם ה' ולא לאמלעי, ע"כ צאה אזהרה בתורה הקדושה
 לא יהי' לך אלהים אחרים על פני היינו מסך נצדיל ע"כ אמרו ז"ל
 צנתק, אנכי ולא יהי' בדיבור אחד נאמרו היינו לכוונה אחת לשרש
 מלצינו אמנת האמלעים ועיי' צפי' המשנה חולין צ' מ"ט כרי שלא יאמרו
 לאותו לורה כלומר לכה השליט בצורה פלוני כמ"ש קלת המשנים והם
 שמאמיני' שיש שתי רשיות, והכותן חומר אין כותן לורה ע"ס, והדבר מפורש
 באר העיב צילקוט לא יהי' לך אלהים אחרים על פני ר' יוקי אומר שלא
 ליתן פ"פ לאה"ע אלו נקרא בשמו הי' מן הלורך הרי נקרא בשמם ואין
 צהם מן הלורך ואימתי צימי אנוש שכאמר אז הוחל לקרוא בשם ה'; ומ"ס
 רצנו לראי' מדאמרו אנכי ולא יהי' לך משלים לתרי"ג עיי' מ"ס הרמב"ן
 וצן חקדאי צספר אור ה' בהקדמה שלא היתה הכוונה וכו' וכבר עמד
 להקחיר דצריהם צספר לצ שמת ע"ס וק"ל.

וידענו כי למתנגדיו לא יוכח זה, באמרת מה יושיעני זה, הגם זה
 כמשה צפיח כצטן יקום עיני בני אדם ויהי' חשך; חלילה לי,
 חס אנכי על כבוד רצנו, צך יצרך ישראל לאמר, ישימך אלהים לאיש אשר
 אין שומע ויצחין, אך עתיקים דצרי חז"ל באמנם, לא עליך המלאכה
 לגמור" רצנו למד פ"ה מה' אישות מפסקוק מלא שצוע זאת דאין מערצין

(* הגאון בעל מ"ל צספרו פושא דרכים הראה החילוק במנין המלות בין
 רצנו לסמ"ג.

שמחה בשמחה, אף דמבואר בירושלמי דאין למדין מן קמ"ת? ובאמת
אמרתי בחדושי דרמב"ם פוסק פ"ו מה' מומרים בל"א אצ"ו רשע מחויב הבן
לכבדו, והטור חולק, ובאמת מבואר במדרש דהקצ"ה פוטר א"א מן כאר"א
לך אכי פוטר ולא אחר א"כ יש ראוי לרמב"ם דאל"כ למה לריך הקצ"ה
לפטור את א"א ע"ה דהא בלא"ה פטור דהוא רשע, אך אי אמרינן אין
למדין תקמה"ת א"כ סברת הטור יליצ פתגם א"כ כל אחר ואחד
לשיטתו וק"ל.

ר בנן יכנה דברי סופרים אף ונה שמקובל לנו מסיני עיי' פי"ז כליס*)
פ"ז אהלות ואין כוונתו שהם רק מדרבנן, רק הפשט מקובל לנו
ונמסר לנו מדרבנן אשר הם קבלו מסיני, וכ"כ הרב נג"א ועיי' פ"ז
מידים, ויש להוסיף דהרי גם משה תיקן ז' ימי משתה וז' ימי אצלות ועיי'
מגלה דף ל"ה משה תיקן לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של
יום וכ"כ הרמב"ן, אלא הנ"מ ונה שבאו בנבואה דבר נלוה מאחר שידענו
מלך אלה המלות שא"כ רשאי לחדש דבר מעתה, ע"כ הוא רק פי' לפסוקי
תורה ועיי' תענית דף י"ז ער דאתי יחזקאל מאן אמרו אלא גמרי גמרי
א"כ גם רבינו קוצר שהוא מ"הת רק שאינם ראויים לקראת דבר תורה, רק
מה שהוא פי' לפסוק של תורה אצל מה שהוא מקובל אללם להלכה למשה
מסיני אינו ראוי לקראת רק דברי סופרים ועיי' מרגניתא טבא, ויש ליישב
קושי' תוי"ט זבחים פי"ג משנה ויו ועיי' רמב"ם בהקדמת קדר זרעים
דכ' רבנו כל ונה שלמדו הכז"ל מרוח דעתם ועולם זינתם נפלה בהם
ומחלוקת ושכחה אצל ונה שקבלו הלכה למשה מסיני לא יפלו ומחלוקת
ושכחה והן הלכות פסקות עיי' פלתי כ"ט ועיי' כהם שלמה ה' ת"ת
שהעתיק לפלא דברי מרכבת המשנה בפ"ז מה' מאכלות אקורות על הא
דכ' רבנו כל השיעורים ומחלוקתם הלכה למשה מסיני — וז"ל ודע שאי
אפשר לאמר שדעת רבנו ששיעורים ומחלוקתם הל"מ שהרי זה קותר למ"ס
בהקדמה לומ' זרעים שאין בהלומ"ס שום מחלוקת, ובאמת טעה בזה
דהפי' ומחלוקתן מלשון חלק איינטהיינג. ע"ס בכ"ס!! והוא צדור, ויהי'
בשלוס סוכו ומעונתו כלל הכבוד וירכב גם הוא וידא על כנפי רוח ותהוה
בזה, ועיי' תענית פ"ד מ"ד ודקרי הלל מר"ס אע"פ דתיקן נביאים, ועיי'
מ"ס הר"ן מלך וחיה ירחלו פניהם אע"ג דאורייתא כיון דלא פירש קיל
טפי, דמסקרן לחכמים והם יכולין להתיר ועיי' מ"ס לקמן וק"ל, ורבנו

*) וידענו כי כמה דברים אשר יבונה ד"ס כבר תקנו אבותינו אחי חזון מה'
ועיי' יומא ורבנן היכא עבדי הכי פי' רש"י ירמ"י ודניאל. ועיי' פנים מאירות חלק
ב' דכל הלכה למ"מ משה לא ב' לנו הקרא מפורש דיש איזה ק"ו או מה מלינו למילף
מיני' שום דבר לכך נתקבלה הלכה למ"מ ואין דנין ק"ו וכל י"ג מידות מהלכה ועיי'
רש"י שנת דף קל"ב יע"ש.

השיג על זה"ג בזה שחשב קריאת הלל מה ששיבח דוד המלך ע"ה בכלל
 תרי"ג*) והרמב"ן חפס עליו מן פסחים קי"ז הלל זה מי אמרו, אמר
 ר' יוקי אליעזר בני אומר משה וישראל, ולפענ"ד לא קשה דאף למ"ד
 משה אמר, דוודאי לאו כל ההלל אמר משה, דהרי כתיב בית אהרן בית
 לוי ואז כשעלה מהים עדן לא הי' כהנים ועיי' מהרש"א בח"א ע"כ דדוד
 הוקף וא"כ השגת רצונו שחשב לגמור את הלל וזה אף מה שחשב דוד ע"ה -
 ודע דדבר הכלל דבגזירה שיהי' לו דין תורה ממש אלא שאינו נמנה
 ג"כ במנין המלות, ועיי' פ"י מ"ז פ"ו דמקראות ועיי' צפי' המשנה ח'
 פ"ד דטהרות, וכל הענפים היולאים מהשרשים אינם ראויים למנותם
 במנין המלות, ורצונו הביא לו ראוי' כולחת ע"ז דהרי אמרו תמורה דף י"ו
 אלק ושבע מאות קלין וחמורין וגז"ש ודקדוקי סופרים שנסתכחו ועיי'
 מ"ש הגאון מו"ה אלי' בספרו אלי' רבה וזוטא דדין עגונה דף ע' והספר
 הלזה אינם ת"י רק מה שהעתיקו מוננו ועיי' תוי"ט משנה ג' פ"ז אהלות
 ועיי' יומא דף פ' ע"א דמסיק ר"י שעורין הלמ"ס, ואחרים אומרים צ"ד
 של יעבץ היינו עתניאל בן קנז ועפ"ז הקשו אחרונים על ירושלמי מה
 מקש' לייתי עשה הא' שעורים נסתכחו, וי"ל, ועיי' שאגת ארי' סי' ל"ו

וק"ל

ובפי' המלות כ' שאכחו לא כאמר אין מזהירין מ"הד אלא לאקור מה
 שלא התבאר לו אקור ע"ר הקיש, אצל כשנכתבו איקור צביאור
 נדע בהכרח שהוא נמנע מלעשותו, ועיי' מ"ש הרמב"ן ועיי' צמ"ל
 פ"ב מהמ"א, ועיי' ברב המגיד ע"כ צפ"ב ועיי' מ"ש מרן בכללי התלמוד
 ועיי' מ"ש הר"ן פ' שניני בשם ר' ישעי' הראשון ועיי' חות יאיר מהגאון
 זעל אור חדש שמתרץ קושי' הר"ש פסחים מ"ח ע"ב והן הנה דפח"ח
 וש"י

רבנו דייק תרי"ג מלות כאמרו למשה מסיני עיי' מכות דף כ"ג ע"ב ואיך
 כאמר בדבר שהוא מדרבנן שהוא וכלל המנין, ומה שיראה לי שהביאו'
 לזה היות מצרכין אף על דרבנן אשר קדשנו, ושאלת התלמוד היכן ליונו
 ואמרו מלא תקור, ואם נטעם זה מנו, הנה ראוי שימנה כל דבר שהוא
 מדרבנן עכ"ד, ועיי' שהרמב"ן השיג על רצונו ממה שאמרו ברכות י"ט כל
 מילי דרבנן וכ' בזוהר הרקיע דוודאי רחמנא אזהיר לשמוע להם זהאי
 לאו וכו' ורבנן מעיקרא אקמוכוהו זהאי קראי איתנו זהאי אקורא דנדחה

*) ולא אוכל להבליג תחת לשוני מה שמעתי בשם הגאון מו"ה אלי' ויילנא פ"י
 רש"י ברכות דף ד' ע"ב אמר ר' אליעזר אמר ר' אבינא כל האומר תהלה וכו' פ"י
 רש"י ויש בו שנה הכנת מזון לכל מי ומה נעי רבנו רש"י בזה! וגילה לנו הגאון
 סודו, כי באמת יש עוד א"ב ויש בו הכנת מזון והוא קפיטול קי"א ושם כתיב טרף נתן
 ליריאו, ע"כ מתרץ רבנו רש"י ז"ל כי יש שם הכנת מזון לכל מי, ושפתים יושק,
 א"כ שמעתי כי נדפס הדבר נספר סמיכת חכמים.

תפני כבוד הצריות, וכ"כ דברי רש"י שפי' אחרונה, וכבר רחף דברי מגלת
 אסתר ע"פ אחרונים דמס"ה לא אמרי' ספק דרבנן להחמיר משום לאו דלא
 חקור דאמרינן על ספק לא עשו תקנה, וכאשר ערן קור' אלהי עלי אלהי
 וישבתי בצית אלהי' הרב מו"ה זרח טויבער ז"ל כתבתי אל הגאון מו"ה
 שלמה קלוגר בעל מי נידה*) וספר החיים לצאר דברי כ"מ עיי' פסחים דף
 ע' ע"ב תוס' ד"ה היינו ועיי' פ' צמת' ח"ו מ"ה י כתב רבנו כרס"י והראב"ד
 השיג עליו בקושי' תוס' וכו' הכ"מ אע"ג דספיקא דרבנן הוא מ"מ כיון
 שבדיקת חוץ תחילתו נתקן על ספק, החמירו בספק זה יותר משאר
 ספיקות, וכל ספק שאתה יכול להוצות עליו אפי' ק"ס ע"ש וביאר
 דבריו ע"פ דברי זוהר הרקיע דהרי הטעם דק"ס מותר דמה"ת כל ספק
 מותר רק רבנן אסרו, ומעתה אם יש לנו ק"ס בספק שני לא החמירו רבנן
 אבל כל היכא דעיקר על ספק נתקן טוב לא יכול לאמר דמה"ת מותר
 ומילא גם ק"ס אסור ושפיר עולין דבריו ג"כ לענין כתמים, והגאון הגדול
 מו"ה שלמה קלוגר האריך בתשובתו אלי בכידון אבידת כתמים, שהאריך
 הגאון הפלאה בקונטרס אחרון להחיר מלד ספק דרבנן להקל, והוא ל"ע
 ע"פ דברי כ"מ הכ"ל כאשר שאלתיו להלכה ולמעשה, וד' יהי' חכמה לשלמה
 וזינה יתירה נודעת לו, ובעיקר הדבר אמר קלום, כאשר יש צדי מונן
 איזה תשובות כתובי' בכ"י ממש, ועוד חזון למועד ונדעה ונדלפה לדעת
 ודע אחי הקורא! מה שהעיר בלדק הגאון ר' הרש חיות על מ"ש מרן
 צ"פ א"מ ה' עצודת יום כפורים, דעצוד' שאינו מעיקר היום, כשר
 בהדיוט, והשעיר המשתלח שכשר בזר ע"כ דג"כ אינו מעיקר היום א"כ יש
 לתמוה מדוע החמירו בנעילה יותר משאר תפילות ועיי' במס' תענית
 לפנות ערב דנעילה רק מדברי סופרים, והגאון הכ"ל כ' שעלונו של יום
 מקדש א"כ כל כדרי שהוא כנגד פדרים ואצדים הנשארים מערב יום
 כפורים ל"ל לצעל תפילה שלמות כ"כ א"כ מי ירע מדוע העולם החמירו
 להיפך? והנח לצני ישראל בני כזיאים הם ע"ש.

רבותינו בעלי תוס' היו בזמנו, דהרי ריב"א מפלפל פה אל פה עם
 רש"י ז"ל עיין נידה דף ל"ע תוס' ד"ה אלמא, ורש"י עלה לשמים
 מתקיה, ורבנו אליעזר מטור מחבר תוס' שצדיקו ערן חי בזמן י"ב לאלף
 השני ועיי' ע"ז דף ע' א"כ לא יכלר נק"כ שנים שהי' רבותינו בעלי תוס'
 זה אחר זה כאשר העיר בזה בלדק הגאון אזולאי, ועיקר הכלל כמ"ש
 מהרי"ק בשורש ל"ב דר"ת ותוס' כת אחת הם דלא כמהר"שדס חלק
 אהע"ז קי' קכ"ז דשני כתות הם אם לא כוונתו ג"כ דלא הי' בזמנו רזמנו
 של זה לא בזמנו של זה; ע"י ובכל זאת רבותינו בעלי תוס' מזכירין אותן
 פעם לשבח ופעם לגנאי כאשר העיר בקדר הדורות ברשימת הספרים על
 דברי תוס' ברכות מ"ד ע"א ומנחות מ"ב ע"ב, והרב הג' מו"ה יוסף וייקע
 כ' אלי באגרתו כי ראוי להוסיף לזה תוס' מגלה ל"א ע"ב וביולה ל"א ע"ב

(* וכעת נדפס תשוב' אחת מה שהציב לי בספרו טוב טעם ודעת ק"ל.

אחרי העיון בס' החזקה בהלכות הגוגעת והדון עמו; ועיי' תוס' זרכות דף ל"ה הביא תוס' פי' ר' משה, ועיי' גיטין ס"א ע"ב ואפשר הוא ר' משה מפונטייזא ועיי' חולין דף מ"ז ע"א —

עוד לעורר אותך אחי הקורא! עיי' במשנה קוטה פ"ז בשבעים לשון כתב רבנו בחיי וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת, זה יורה שכל התורה כולה כתובה עליהן, ורבנו כתוב מלינו בספר חגי, והרמב"ן כ' בספר תאגי שכל התורה כולה כתובה עליהן מן בראשית עד לעיני כל ישראל בתגיה וזיוקיה ומשם נעתקו ע"כ וכ' בעל תוי"ט דרך נס הי' וגם כתיבתן ציוס אחד מעשה נכיס הי', אבל רבנו סמ"ג ז"ל כתב שהי' כתוב בהן מקסר הנולות כמו שהן כתובות בהלכות גדולות כעין אזקרות, עתה הראיתי לדעת כי בחומשים הנדפסים עיר וויען 1846 למקסרס המפרט לא ראה שם בפ' דברים מכל זה ודעת רבנו סעדי' גאון הוא ג"פ דעת רבנו אברהם ז"ע; ע"ש ע"פ הואל משה באת התורה וק"ל — וטרם אפרד מעמד קורא הנעים, בוא עמי ונלצתיך על הלור, יען כי דבר זה לקוח מדברי רבנו כאשר כ' החכם ר' רפאל מנורלי בספרו מ"ל עלה כ"ח, והרגשות לכפש כמו הספינה ובהמה המוליכים את האדם אל מקום המנוחון ואחר שהגיע אל מחוז חפלו אל לורד מן הספינה או מן הבהמה יהי' עליו לטורח גדול לע"פ מתחילה לא יכול להשלים חפלו מבלעדה, כן הרגשת וכח הגשמי "עכ"ל —

ועתה אחי הקורא אם גם אתה באת עד הלום אל תשלך דברי אלה מידך כאלו שוב אל' לך מהם, רק זה תחזי ותמיד תמלא גדולת רבנו ותקרא עם חכמינו ז"ל מ"ס פי"ו ה"ח מ"ש על מעלת ר"י בן זכאי שלא הכיח פרשה אחת מן התורה שלא למדה, ולמד במקרא וגם מרגום מדרש הלכות ואגדות ומשלות הכל למד, וכן אמרו עליו שאמר אם יהי' כל שמים יריעות ובל האלכות קולומקים וכל הימים דיו אין לכתוב את חכמתי שלמדתי מורבי ולא אללתי מנחמת חכמים אלא כשם שהצבוצ הזו הטובלת צים הגדול ונשהו מחקרה עכ"ל, כך אני אומר אם הכל ידעתה לחלי משה לא הגעתה, וקראתי עליו כמו שאמרו על ריב"ז קוכה דף כ"ח שלא הכיח מקרא משנה גמור' הלכות ואגדות, דקדוקי תורה, דקדוקי סופרים קלים וחמורים ג"ש תקופות וגמטריאות, שיחת מלאכי שרת ושיחת שדים, ושיחת דקלים, ממשלות כוזבין, ממשלות שועלים, דבר גדול מעשה מרכבה, דבר קטן הוויית אציי ורצא עיי' פ"ד מה' יקה"ת מ"ש הכ"מ הוויית היינו פלפולים נגד הלכה קצועה ועיי' בהקדמת רבנו לטהרות, ונוכל לאמר על ספריו כאשר כ' ז"ע בהקדמה לשיד השירים, "זה יתהלל החכם בחכמתו, המקובל בקבלתו, האלהי באלוהותו, הפילוסוף בפילוסופו" ויותר שהי' רבנו יקר ומלל כוסף על שלמותו וקבולתו כי ה' נתן לו לשון למודים, לדעת לעות את יעף דבר בלשון הערביים ויהודים, הוא למד

דעת אח העם בדרך קלה וקלרה, והלכו גוים לאורו וכבר הועתקו דברי
בלשון אשכנזי, ועיי' תוי"ט יצמות פ"י טענה דברי הרא"ה שהם כעין כבואה
קטנה יען דמתאמרה מפי הרמב"ם ז"ל כוונתו ע"ס —

הבאתי כי הי' בירושלים מפי' המשנה נוס' פרה וזכורות טרם באה
לאלכסדרני, אך הי' תמיד מגמתו לשו"ב לשמה יען כי שם נקצר
אזיו לדעת האומר כי מת בלשם הדרך כאשר נסע מן מאגרעב — אך הי'
ליוה ויעמוד, השמש בלהרים דום קרוב לע' שנה לפי השבון אזולאי הוא
הגאון חיד"א וחכמי זמנינו, (עיי' בתחילת הספר) ונקרא אל שמים מעל
לחזות בנועם הי', ולצקר בהיכלו, היכל הי', היכל הי'.

אלה הם קלות מרצות המון שבמי רבנו, משה אמת ותורתו אמת, וכליל
צ"כ לחודש עבת תתקס"ג לאלף החמישי שבשים שנה חסר פ"ג
יום, מסבב הסיבות לקח אותו על כנפיו, וגופו הטבור הוליכוהו לעברי'
וקברוהו לפני העיר ללד לפון (קה"ד) והנס שנעשה עם ארונו ואשר קרה
עם מלכת אשן שלו ועיי' שה"ק ושה"ג*) נור דיין ויי"ענטטיין, ניכט דיין
פנדענקען קהניטע אמן לערשטפארען — ! עברי' הוא חנות או דקת שמה
והמלך הורודוס בנה אותה מחדש לכבוד הקיסר טיביריאוס וקרא שמה
עברי'א, שם מקום קבר ללפידת תפארתנו עיי' מ"ט החכם פראנקעל בספרו
ירושלים**) ויכפרוהו מקטן ועד גדול אבל ולום ג' ימים, כי תורת אמת
הי' צפיו ורבים השיב מעון, וזיוס ח' הגיעה השמועה לירושלים, ועשו
מספר גדול, וקראו לום ועלרה, והחזן קרא התוכחה אם בחקותי ונפטייר
ויהי דבר שמואל אל כל ישראל וקיים כי נלקח ארון אלהים.

- א מי יתן ואחורה
- גן אלהים איהו
- הלהט לא אירא
- בחוקה אפתחיהו
- ב ארוצה כעופר
- בחוד הגן ואוכל
- אף הים סוער
- מכל אבקת רוכל

כה אקרא עם המשורר, ומשה נתן מי לא ימות, דרכו והליכתו בקודש
פעולתו הי' אמת. פ"ה מה' תענית ה"י כ' שמעולם לא אכל ערב ט"ז
רק לחם ומים. להדיין ר' פנחס העיד שמעולם לא ציטל טבילת קרי אף
שהדין שאין דברי תורה נוקבלין עומאה, עמד בפרץ והחזיר תוקף התורה

(* עיי' בפ"ע שלי מ"ט ע"מ. —

(**) ועיי' מ"ט החכם פראנקל בספרו מסעו באפריקא כי נצקר חשבו אנשי קיירא
בי אלס חלקת מחוקק רבנו בר מיימון ססון חמת חומה בנהכ"ג עיי' שם לד קל"ג. —

לאיתנה — ואולי יזכני ה"י להשתטח על קברו ולראות הנפש והליון אשר עשה לו — פ"ב.

הן אלה פעולות איש לדיק וחכם, חלק אדם גדול ומעל, אשר לא יונע הטוב להולכי בתמים, ולכל איש ואיש לפי בחינתו ושדשו יגה שציב אשו, ויואל אלהי י"ש להרצילני בכאות דשא, ועל מי מנוחות ינהלי, נפשי ישוב צמעגלי לך וצמרעה טוב ושמן יושיצני צאהלי תורה והחכמה לאריכת ימים ושנים.

פה עיר חדשה, יום שנכפל צו כי טוב, כי אותך ראיתי לדיק לפ"ק ת"ו"ס"ל"צ"ע.

פתח עינים

א שה"ג מ"ג מערכת מס. ב דף י"ז ע"ב. ג דף מ"ט הערה - נ"ז. ד סה"ד. ה לייטובג דעם יודענטהוואס 14. יתהרגחנג כ. 19 בשם המכס גייגער ויאסט, קולע געטייטע דעם יודענטהוואס לז רנ"ח כ' 1133 ווא"מ — ו) סוף פ"י המשנה. ז שה"ג דף ס"ט ע"ב. ח שם מ"ג מערכת מס. ט י וכן רב שרירא גאון עיי' אולר נחמד מ"ב לז מ"ו. יא ג"כ שם. יב תולדות רינבעל הערוך הערה ל"ב, געטייטע דער יודען מהמכס גרעטן חלק ו' לז ש"ג. יג ג"כ שם. יד סה"ד. טו רשב"ן ח"א ס"י ז'. טז עיי' מאור עינים פ"מ. יז אולר נחמד מ"ב לז ט"ו נ' א'. יח שה"ק. יט כ"ח מ"ג לז ר"ט ג"כ כ' דרבונו לא למד אלל מיגאש? כ המכס גראעטן שם לז ש"ג. כא שה"ק. כב הראשון אשר המליא הדבר ה"י המכס קתרוחז"י הנכחלען משנת 1839, ואחרייו צאו המה ומלאו את דבריו. כג המכס גראעטן ג"כ שם לז שב"ג חלק ויו. כד שם לז שכ"ד. כה שם. כו לייטובג דעם יודענטהוואס 14. יתהרגחנג כ. 20. כז שם. כח שם גראעטן געטייטע. כט עיי' מג"א ס"י נ"ג סק"ח. ל תורה ופילוסופי' לז ס"ט. לא לייטובג דעם יודענטהוואס 3. יתהרגחנג ביבליאגראפייטע נאטלען חיבער דיא העברעאייטען וואוואסקריפטע דער קתרוחז"ען ביבליאטעק לז ווינען. לב גראעטן געטייטע לז ש"ג. לג שה"ג מ"ס מ"פ 39. לד שה"ג מ"ג מערכת מס 150. לה גראעטן געטייטע ש"ג. לו עיי' שה"ק דף נ"ב. לז אולר נחמד מ"ב לז קכ"ד. לט הוא הגאון מו"ה יעקב עמדן ז"ל. מ בחינת הדת הערה י"ג לז קי"ד. מא אולר נחמד מ"ב לז ר"ז ואולר נחמוי קס"ט. מב אולר נחמד דף י"ד. מג סה"ד. מד סה"ד ע"ד. מה לייטובג דעם יודענטהוואס 14. יתהרגחנג כ. 19. מו כ"ח מ"ג לז 23. מז סה"ד דף קע"ח. מח אולר נחמד דף י"ד. מט אולר נחמד לז רפ"ב. נ כ"ח מחברת ה' לז י"ט. נא כ"ח מ"ב לז קי"ז. נב אולר נחמד מ"ב לז כ"ז. נג שם לז שכ"ג. נד תפארת למשה פ"א. נה תולדות רש"י דף מ"ו. נו ל"י= טובג דעם יודענטהוואס 14. יתהרגחנג לז רמ"ז הביא כי המכס עדעלמאן ראה צביב= ליאטעק הנקרא ביהודייניטע ספר יד החזקה ובסוף הספר כתוב צביי ממש של רבנו רמב"ם "הוגה מספרי אני משה בר מיימון ז"ל" ודקט' הונטינגטאן קנה אותו בעתו. נו שה"ג מערכת ל' אות ט' שראה בעקד הספרים של הדוכס מפאזרענץ גמר' צבלית מס' כתובות כ"י על קלף משנת ד' אלף ת"ת קל"ז ושם יש כמה נוסחאות יפות. נז אולר נחמד מ"ב לז ק"כ. נח אולר נחמד מ"ב לז ק"ב. ס עיי' כ"ח מחברת א' לז ע"ב ונמלא בעיר טריעסט. סא כ"ח מ"ג דף ל' והסימן אהה עתה ה ס ר הכל. סב ראה אותו המכס וליענטהען לז י"ט נ' 32 3. יתהרגחנג. סג שהוא למספרם 1375. סד ושלטי גבורי אשר מזכירו חו"ט פ"ג דערוצין א"ז